This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Gift of
The Thorne Foundation

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

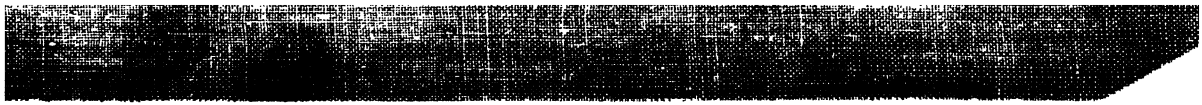

01968

СЕЛО ЗЛАТАРИЦА.

ПОЛЕЗНА

И

ИСТИНСКА ПРИКАСКА

ЗА ДОБРЫ-ТЫ СЕЛСКЫ УЧИЛИЩА

И

РАЗУМНЫ-ТЫ СЕЛЯНЫ

ОТЪ

*Ю. Ненов*ъ.

Книжарница на *Хр. Г. Данов* и С-ие

въ

ПЛОВДИВЪ, РУСЧЮКЪ, ВЕЛЕСЪ.

1870.

ВЪ КНИЖАРНИЦѪ-ТѪ

на Хр. Г. Дановъ и С^ие

въ

ПЛОВДИВЪ, РУСЧЮКЪ, ВЕЛЕСЪ,

покрай всичкы учебны и забавны, както и черковны и другы отъ духовно съдръжаніе книгы, намирать ся за продань и слѣдующы-ты по свое-то полезно съдръжаніе книжкы и романы:

Цѣна Гр.

Писма за майкы, или рѫководство за майкы какъ да отхранвать дѣца-та си. Царигр. 1870; стр. 138 на 8-ны 5

По въпроса за жены-ты. Царигр. 1869; стр. 124 на 12-ны . . . . . $2^1/_4$

Хубава Ника. Любопитна прикасчица. Царигр. 1869; стр. 20 на 12-ны . . . . . $^1/_2$

Наржченъ наставникъ за най-потрѣбны-ты нѣща въ всякѫ кѫщѫ и на всякога человѣка. Събралъ и съставилъ П. Р. Славейковъ. Царигр. 1869; стр. 160 на 8-ны 8

Двѣ сестры, Добра и Грозданка съ прибавленіе еднѫ пѣснь Радичко и Богданъ отъ И. Р. Блъсковъ. Русчукъ 1870; стр. 32 на 8-ны 2

Азаилъ и неблагодарный селянинъ, съ прибавленіе еднѫ пѣснь Грозданка. Русчукъ 1869; стр. 20 на 8-ны $1^1/_2$

Райна Княгыня Българска. Прѣв. отъ Е. Мутевѫ. Одесса 1856; стр. 180 на 8-ны 10

Nenov, D.

СЕЛО
ЗЛАТАРИЦА.

ПОЛЕЗНА

И

ИСТИНСКА ПРИКАСКА

ЗА ДОБРЫ-ТЫ СЕЛСКЫ УЧИЛИЩА

И

РАЗУМНЫ-ТЫ СЕЛЯНЫ

ОТЪ

Ю. Неновъ.

Книжярница на *Хр. Г. Дановъ* и С-ie.
въ
ПЛОВДИВЪ, РУСЧЮКЪ, ВЕЛЕСЪ.

1871.

DR98
Z5N5

Въ Віенѫ у печятница Л. Соммеръ и Др.

ПОСВЯЩАВА СЯ

На Негово Прѣвъсходителство

Г-на Г. Ст. Чълоолу,

членъ въ Дьржавный съвѣтъ.

Вые много пѫти сте показвали желаніе да ся напише нѣщо за свѣстяваніе на наши-ты селяны съмъ наукѫ, за управѫ въ селскы-ты имъ работы, и за рудолюбіе, пестеніе, честность и набожнос ть. Тоя мой галъкъ трудецъ, ласкаѫ ся отъ надѣжды, съотго-

варя на Ваше-то желаніе; за това азъ счетохъ з
особно удоволствіе да го посвѣтѣ Вамъ.

Въ Т. Пазаржикъ

1870. Октовр. 20.

Съ истиннѣ почеть

имамь честь да бѫдѫ

вашь покорнѣйшій слуга

*Юрданъ Ненов*ъ.

I.

КАКЪ БОЯНЪ СИ ДОШЬЛЪ У ДОМА, И ЩО КАЗВАЛИ ЗА НЕГО ХОРА-ТА.

Единъ недѣленъ день по пладнѣ въ село *Златарицѫ* подъ клонесть орѣхъ насѣдали момци и момы, та си пѣяли или ся смѣяли, кога-то виждали нѣкого зачьрвенъ да излиза изъ кръчмѫ-тѫ и да полита по пѫтя. Друзи-ти селяне съ жены-ты си сѣдѣли въ кръчмѫ-тѫ, та піяли и въ замаянность-тѫ си викали и ся лигавяли, както що си бы ва обично кога-то е хубаво и евтино вино-то.

Въ тоя день дошьлъ въ село-то единъ ядъръ и снаженъ човѣкъ, кой-то ималъ около тридесять годины; той былъ облеченъ въ бозево палто, отъ странѫ му висяла една чянта, а на гърба му торба задѣижта. Высокый му калпакъ, чърны-ты му вѫси (мустаци) правяли селскы-ты дѣтца да бѣгать.

Двѣ стары бабичкы, на кои-то той продумалъ, изеднаждь го познали и извыкали: „О! та тоя е на покойный нашь учитель сынъ-ть, Боянъ, кой-то прѣдъ седьмнаде сять годины бяше отишьлъ въ Френско. Вижте го, какъ въ е порасълъ!“ На това извѣстіе дотърчяло и старо и младо, както изъ кръчмѫ-тѫ, така и изподъ орѣха, и завчясъ цѣло село ся натрупало около Боянa.

Боянъ твърдѣ пріятно и любовно поздравилъ всичкы-ты си родинны и познайници, и имъ рѣкълъ: „Отсега азъ щѫ живѣѭ вечь тука при васъ, на странствуваніе ся насытихъ; слава Богу, че си дойдохъ живо и здраво!“ Сега всичкы, еди-нъ оттукъ, другый оттамъ го заканили въ кръчмѫ-тѫ — да го почьрпять за добрѣ дошьлъ, а той да имъ поприкаже що-то е видѣлъ по свѣта. Нъ Боянъ поблагодарилъ на тѣхны-нихнѫ обычь, и имъ казалъ: „Братія! азъ отъ много пѫтуваніе съмъ уморенъ, та трѣбва да си починѫ; нъ кажете ми, кой сѣди въ кѫщѫ-тѫ на покойный ми бащѫ, и кой е сега поставенъ надгледникъ на неговы-ты нивя?“

че не е чистъ човѣкъ като насъ, това ся види. Той и до днесь още не е въвелъ човѣка въ щитняѫ-тѫ си стаѫ, дори и Бояджій-тъ, съ кого-то е всякой день. Всякѫ нощь названтинь-тъ вижда прѣзъ прозореца да горн свѣщь въ стаѫ-тѫ му, коѭ-то сякога дрьжи заключенѫ, а прозореца нито день отвара.“

Така приказвали хора-та за Бояна, за кого-то малко гы было грыжя.

2.

ЩО ВИЖДА БОЯНЪ ВЪ СЕЛО-ТО.

Хора-та колко-то по̀-малко почитали Бояна, той толкось повече ся показвалъ всякому любовенъ, искренъ и услуженъ. Испьрво ходилъ всякому на кѫщѫ-тѫ, спохождалъ съселяны-ты си едного по едного; распитвалъ гы за дѣтцата имъ, за имота и за нивы-ты имъ, какъ гы обработвать, и за всичкы другы случкы.

Въ старо врѣмя Златарица было село като нѣкой градецъ. Истинѫ, въ него нѣмало натрупано богатство, ала доста было и това, че всяка кѫща добрувала, а сега като извадишь нѣколко богаты кметове и кръчмаре, още и бояджій-тъ, въ село-то гледашь само жялость и неволя. Сега сиромашія гляда прѣзъ прозореца на поле-то, а на огнище-то ври неподблажена чорбица. Оть сто кѫщи двадесять-тѣ направили дѣца-та си просящи, шестьдесять-тѣ прѣживѣвать бѣдно и неволно, като имать на врата си тяжкы длъгове; а другы-ты могѫть още само данька си да плащать рядовно, и да прѣживѣвать по̀-охално.

Сега на всякѫ кѫщѫ, още изотвънъ ся познава че внѫтрѣ въръва тяжка сиромашія и зло. Покрыви-ти открыти, зыдове-ти порутени, стѣны-ты неомазаны, враты-ты покѫртены, прозорци-ти испочюпени и съ книгы облѣпени. Ако влѣзнешь внѫтрѣ, всѫдѣ прахъ, калъ и воня. Мѣдници-ти и сождове-ти некалайсани, зеленясали; потонъ-тъ, ако былъ постланъ съ дъскы — почьрпѣлъ, ако е насыпъ отъ земѫ, а трапища ископанъ. Въ кѫщѫ-тѫ разграденѫ градинѫ самъ тамъ по малко зелень, а друго-то обрасло въ щиръ и коп привѫ. Весело е само на оногова, кой-то има доволно баб рабой за да си храни свинье-ты! Прѣдъ кѫщы-ты лежат

купища торъ, а земледѣлчески-ты и кѫщны заданлѫци, и друго що не може да ся гуди подъ стрѣхѫ, стои по двора разнобѫчкано тукъ тамъ. Мѫжје-ти и жены-ты ходять въ раздраны или грозно закѫрпены и оплескапы дрѣхы, въ разрошпвенѫ-тѫ нмъ косѫ слама и перошинякъ, а лице-то и рѫцѣ-ты имъ не омыти по нѣколко дни. Малкы дребны дѣчица чясто по половинѫ день лежять въ люлкѫ-тѫ си въ всякавѫ вонѫ и нечистотѫ, или ако сѫ по-голѣмкы, а тѣ полуголи си играмать на купища-та прѣдъ кѫщи.

Не е за чюденје, дѣто отъ такъвѫ голѣмѫ нечистотѫ, чясто ся появявать болѣсти. А пакъ въ такъвъ случяй по-напрѣдъ отивать при нѣкоѫ старѫ бабѫ, врачкѫ и вѣщицѫ за да пытать отъ що е болѣсть-та на болѣстника, а не да идѫть при вѣщь и ученъ лѣкарь за да пытать съ що може ся исцѣри болникъ-тъ. Ако ся поболѣѫть мѫжь-ть и жената, и не могѫть да работять, то въ кѫщи трьгва всичко назадничяво. Въ такъвѫ нуждѫ трѣбна нѣщо изъ кѫщи, или нѣкое добыче, или и сама-та нива да ся продаде, или заемъ да ся даде, та да ся дигнѫть пары подъ най-тяжкѫ нихвѫ. Това трае до тогава, до кога-то длъгъ-ть надмине имота, а послѣ ся испродаде цѣло-то имане за отплащанје, на сѣтнѣ — просяшка-та тояга, та че отъ кѫщѫ въ кѫщѫ!

Кога-то Боянъ тукъ тамъ попріучяше, или помѫмряше нѣкого за нѣкоѫ безрядицѫ, то намѣсто благодареніе добываше явѫ срьдня. Едни казвахѫ: „Сиромаси хора не могѫть всичко да имать; все добро; както ся може“, а други пакъ: “ що тя боли тебе за насъ? ты гледай тебе си и твоѫ-тѫ кѫщѫ!“

У кѫщы-ты на богаты-ты кметовс ся виднше нѣщо по-углядно; тѣ имахѫ повече покѫщнинѫ и облѣкло. Ала при всичко това и у нихъ ся намираше много нечистота и голѣмъ неурядъ. Тѣ прѣдъ очи всякога имахѫ просяшко помнуваніе, и на него ся бѣхѫ навыкнѫли; защо-то слабо марихѫ за себе си и за живота си. Тѣ прѣзъ седмицѫ-тѫ ходихѫ най-парцаливи и оплескани, а въ Недѣлѫ и въ Празникъ ся голѣмѣяхѫ въ хубавы дрѣхы. Отъ нихъ не ся чюяше друго да говорять, освѣнь натякваніе на лоши и тяжкы години и оплакваніе че ся не събирать пары отъ хора-та въ село-то. Защо-то почти всичкы кѫщы въ село-то бѣхѫ имъ

задлъжнѣли, и защо-то исплащане-то наданъци-ты и лихвы-ты на селскый-ть длъгъ ся искаше отъ имотны-ты, зато тѣ всичкы най-много выкахѫ и ся сърдяхѫ.

Въобще селяне-ти Златарчяне бѣхѫ въ едностайнѫ-свадѫ и раздоридѫ единъ противъ другый. Единъ другъ ся не вѣрвахѫ; единъ другъ ся нападахѫ, ѫокахѫ и псуваxѫ. Тука нѣмаше никаква вѣрность, никакво повѣреніе, а само измама и лъжя. Сиромаси-ти завиждахѫ на богаты-ты, богаты-ты гнѣтѣхѫ и мѫчяхѫ сиромасы-ты. Богати-ти въ заеманѣ пары съвсѣмъ безчовѣчно постѫпвахѫ: знмахѫ лихвѫ по пятнадесять, двадесять и двадесять и пять на стотѣхъ, безъ да ги грызѣше за това ни най-малко нихна-та христіанска съвѣсть. А пѫкъ сиромаси-ти си отмьстяваxѫ на богаты-ты, както що струватъ злодѣйци-ти: навръждахѫ имъ дръвета-та и посѣвы-ты по градины-ты и лозя-та, крадѣхѫ имъ добытъка, овошкы-ты и всичко, що имъ падняше на ржкѫ. Тука не можяше да ся ослони нѣкой на думѫ и клятвѫ. И между ступанинъ и ступанкѫ вьрвѣше ножь и кръвь. Дѣтца-та всякой день това глядахѫ, и ниіцо добро не учяхѫ.

При такъвѫ очевиднѫ бѣдѫ, при всичко нѣманіе пары да ся посрѣщне и най-нуждно-то, пакъ ся незимахѫ никаквы мѣркы за оправѫ, освѣнь оплакване отъ Правителство-то, отъ главатарство-то и лоше-то врѣмя. Работа-та не вьрвѣше както трѣбваше. По-имотни-ти, ако излѣзвахѫ по нѣкога, и то твьрдѣ късно, на нивѫ-тѫ и пакъ вечеръ прѣди говеда-та ся врьщахѫ, защо-то казваха: „слава Богу! пакъ смы имотни.“ А сиромаси-ти и надничяре-ти, чясто стояхѫ съ крьстосаны ржцѣ прѣдъ работѫ-тѫ, и единъ другъ ся глядахѫ и си говоряхѫ: „та и ные не смы говеда я, не трѣбва ли почивка?“

Кога дойдѣше Недѣля, тогыва за чюдо! у всякого пары звънкать да ся поразвесели въ кръчмѫ-тѫ при вино-то и ракыѫ-тѫ. Тогыва всякой выкаше: „още еднѫ окѫ налей тука!“ Така ся поглъщаше въ гърло-то цѣла седмична печя-ла, а много пѫти ся трупаше и длъгъ. Между това и прѣзъ недѣлѫ-тѫ кръчма-та не остаяше праздна, защо-то хора-та не можяхѫ да търпять да имъ прѣсѫхва гърло-то, а жената и дѣтца-та нека гладувать и сухувать у дома. Ако ся прихванѫхѫ въ кѫщи отъ негдѣ парицы, то си намѣрвахѫ мѣсто-то за кахвенце, шекерецъ и другы такывы гѫзоугодицы. Тѣ

тогава си говорѧхѫ: „Милый Боже! трѣбва и ные по нѣкой день да проживѣемъ като богати-ти, защо-то това ще ни остане на тоя свѣтъ.“

Тука и Празници-ти не остаяхѫ не потачени; всякой желаеше да празднува, и то дѣ и какъ? — Въ кръчмѫ-тѫ, да піе да псува, и да ся кара. А пакъ понѣкога ся отиваше и въ града да ся позабыколять и тамошны-ты кръчмы, и да ся научи, какво ново има по свѣта. Нъ въ такывы случяи като ставаше по-вече псуване и сваждане, біене и цѣпене главы, за това и градскы-ты сѫдници имахѫ голѣмо главоболіе. При това ся пораждахѫ голѣмы разноскы и денгубицы, а добывъ никакъвъ. На' какъ иманіе-то на всякѫ кѫщѫ вървѣше на намаляване. За това единъ другъ ся проклинахѫ и оплакваха отъ лоши-ты врѣмена, отъ Правителство-то и отъ хора-та въ село-то, а на свои-ты погрѣшкы и не помышлявахѫ.

3.

ЩО ПРИКАЗВА УМНЫЙ БОЯДЖІА.

Бояново-то сърдце ся кѫсаше отъ жялость, като гляда́ше толкова пороцы, толкова нехайства да ся намирать въ село-то му. Той отнде при бояджій-тъ, както си имаше обычяй, кога го налѣгняше нѣкоя тѫга. А кога ся удостояше съ единъ засмѣнъ поглядъ отъ обычнѫ-тѫ си Славкѫ, то изведнажды негова-та невеселость изчезваше, като нѣкой облачецъ, кой-то разнася слънчевы-ты лѫчи.

Боянъ казва на бояджій-тъ: „За имя Божіе! кажи ми, отъ що происхожда, та тія хора сѫ такывы безбожни, а нихни-ти кѫщи пълни съ неволѫ? Това го нѣмаше напрѣдъ. Едно врѣмя на нивы-ты имаше работа, въ село-то рядъ и чистота, въ кѫщы-ты оговоръ, и кошове-тѣ бяхѫ пълни съ изобиліе. Тогива наши-ти селяне бяхѫ на честь прѣдъ граждány-ты и наричяхѫ ся „*Злашарскы Господаре;*“ А днесь всичко на опачинѫ. Сега подъ кѫщный покрывъ сѣди сиромашія-та заедно съ злобѫ-тѫ. Наистина е, че кѫрджаліе-те много пакости докарали въ село-то ни.“

Бояджій-тъ му отговорилъ: „Наше село, както и другы села и градове много истеглихѫ отъ размирницѫ-тѫ. При насъ застанѫхѫ кѫрджеліи и поѣдохѫ всичко, що бѣхмы си приготвили. Ные трѣбваше да слугувамы на тыя размирницы,

и да имъ дотькмявамы всичко, що понщахѫ; ные трѣбваше да исплащамы данъцы; ные малко смы печалили, защо-то търговія-та съвсѣмъ запрѣ. Така всичкый-тъ нашь добывъ отиваше за прѣхранѫ на другы. При това прилучихѫ ся и тладны годины толкова, що-то нарядъ нѣкоѭ годинѫ не стана ни трава по поле-то. ни жито на нивы-ты, ни овощія по дрьвета-та, ни гроздіе на лозія-та. Ала нашя-та неволя не пронализа отъ кърджеліе-те и скжпіѫ-тѫ; защо-то и другы села прѣтеглихѫ като насъ, въ пакъ, както що глядамь, оправихѫ ся и зехѫ голѣмѫ прѣднинѫ. А у наше село, за жялость, всякой день всичко отива по̀-назлѣ. Другы мѣста, кои-то, както и ные, бяхѫ подпаднѫли подъ єромашіѫ и бѣдѫ, съ Божіѫ помощь ся подвигать и ся оттрьсвать отъ день на день отъ своѭ-тѫ неволѭ, а ные въ тѭ неволѭ все още повече и по̀-глѫбоко ся забатачвамы."

„Та, Богъ да ни е помощникъ! извика Боянъ: въ откѫдѣ дохожда това?"

Бояджій-тъ отговори: „То дохожда оттука: другы-ты съ всичкѫ силѫ и мощь ся напѫвать, колко по̀-скоро да исплувать на брѣга, а ные самоволно прѣдавамы себе си на вълны-ты на злочестіе-то, а избавленіе-то си на случія. Какво още да ти казвамь, тія, кои-то быхѫ ни помогнѫли, тѣ ны тласкать да потънемъ по̀-глѫбоко въ неволѭ-тѫ."

„Кои сѫ тѣ?" попыта Боянъ.

„Азъ щѫ ти открыѭ това като между четыре очи, отговори бояджій-тъ. Ты знаешь, че кога една община тръгне назадъ, то е явенъ бѣлѣгъ, че тя нѣма добры главатаре. Сѫщо така е днесь у насъ. Въ село днешни-те ни главатаре сѫ хора себичны, а пѫкъ прости и глупави. Двамина отъ нихъ имать свои кръчмы, а и зеть-тъ на третій си има еднѫ.

Тѣмъ е драго, кога хора-та ся излежявать по кръчмы-ты имъ, а не кога-то сѫ на работѫ. Ако стане потрѣба да ся сбере община, то ся сбира еднажды въ еднѫ-тѫ, друголь въ другѫ-тѫ кръчмѫ, само да ся не ліе и въ другѫ нѣкоѭ. Кои-то нѣмать пары да піѭть, тѣмъ ся заема, а кои не могѫть на врѣмя да исплатять заемнѫто-то, заимодавецъ-тъ прѣкупва, или му зима за борчь най-хубавѫ-тѫ нивицѫ, или му продава що-то вечь има. Така всичкый недвижимъ имотъ прѣминува въ ржцѣ-тѣ на имотны-ты хора. Кому-то дотрѣбвать пары, той отива при нихъ и зима съ тройнѫ, четворнѫ

и десаторнѫ лихвѫ. По тоя безчовѣчный начинъ наши-ти сиромаси толко скоро пропаднѫхѫ надолу съ главѫ-тѫ.“

Тюхъ! Тюхъ! а защо тіи сиромаси хора не заемать пары отъ другадѣ, или отъ добры хора въ гряда? извыка Боянъ.

„За това, отговори Бояджій-тъ, защо-то не могать. По-вечето въ село-то сѫ задлъжнѣли на богаты-ты, за това тѣ правять съ сиромасы-ты както си щѫть, и никой не смѣе да имъ ся противи. Ако бы нѣкой отъ насъ да имъ продума нѣщо васрѣщѫ, то бы кыпнѫли всичкы наши нехайковци врьзъ него, що-то не е за вѣрваие дали бы осталъ живъ. Това твьрдѣ добрѣ го знаѫть наши-ти главатаре и богати, кои-то дрьжать нехелны-ты ни хора около тѣхъ си като псета, само за да гы насѫсквать по волѫ-тѫ си на всякой нихенъ противникъ.“

О, това е ужасно страшно зло! извика Боянъ: та кога тіи хора нѣмать разумъ, то трѣбваше да имать съвѣсть и страхъ Божій.

„Истинѫ трѣбваше да имать, каза бояджій-тъ, ала отъ гдѣ? Попъ-тъ ни остарѣ, той си гляда само прихода, и все си приказва: Вѣра, Рай и пѫкло; а пакъ чьрковны-ты си службы извьршва сѫщо, като нѣкой надничяръ своѫ-тѫ надницѫ; и това като си свьрши, за друго нѣма и да помысли. А що трѣбва да правимъ, що е грѣхъ, или какъ да ся оставимъ отъ него, съ еднѫ думѫ що сѫ Христіанскы добрины, и какъ може да ся дойде до нихъ, — за това той нищо не проповѣда, нито поучява. Той по цѣлѫ годинѫ не стѫпва въ кѫщѫ-тѫ на нѣкой селянинъ, освѣнь кога го повикнѫть за потрѣбѫ. Той не е истинскый съвѣтникъ и утѣшитель, и малко познава домашны-ты нужды на едно домочядіе, та да бы могълъ да учяствува въ нихно-то поправленіе.

Хора-та тука отъ еднинъ обычяй ходять въ чьрквѫ, така и попъ-тъ си попува по обычяй; а наши-ты селяне съ какыты-то нехайства и пороцы влизать въ чьрквѫ, съ нихъ си и излизать. И така наши-ти селяне, както ся непоправять внатрѣшно, така сѫщо и външно; па както ти сѫ стари-ти, така ти сѫ и млади-ти.“

„Що! та лема и учитель-тъ имъ не чини нищо?“ попыта Боянъ.

Бояджій-тъ рѣче: „Откакъ ся помина твой покойный роѫца, кой-то баше набоженъ и разуменъ човѣкъ, училище-

то ся намира растурено. Училищны-ты дѣчаца насилѫ ся учять само да четѫть псалтиря и наустницѫ, и по нѣкоѩ молитвицѫ, а отъ писмо и смѣтаніе нищо. А пакъ отъ родителн-ты си напротивъ ся учять това, що-то глядать, а всякой день глядать: лъжѫ и измамѫ, клятвѫ и псувнѫ, каране и нахокване, просіѫ и кражбѫ, играяне книгы и надпиване, мѫрзель и разпущеность, враждѫ и завистъ, одумване и клеветеніе."

Боянъ като изслушя това, климнѫ главѫ, и съ смѫтенѫ душіѫ си отиде.

4.

ЩО РАБОТИ БОЯНЪ, И КАКЪ ТОВА МУ НЕ ПОМАГА НИЩО.

Еднѫ св. Недѣлѩ, послѣ чьркваѫ, сбра ся цѣла община да ся попрѣговорять, отъ гдѣ могѫть двигна съ лихвѫ малко пары; защо-то въ дрьжявѫ-тѫ ся вьрлило тяжкѫ дань, а община-та имаше на врать-тъ си още длъгъ, кой-то поради нерядовно-то плащаніе на лихвы-ты искаше ся да ся заплати исцѣло. Тъй по обычяй сбра ся цѣло село подъ клонестый-тъ орѣхъ. Селскы-ты главатари бѣхѫ всрѣдъ селяне-ты, а изоколо стояхѫ жены-ты, момы-ты и дѣтца-та.

На общинскыа съборъ дойде и Боянъ съ това намѣреніе, да прѣдстави прѣдъ селяны-ты си на очиглядъ нихно-то жялостно положеніе. За това селяне-ти щомъ свьршихѫ свои-ты прѣдлогы, той тутакъ-си ся качи на единъ камькъ, что былъ насрѣдъ пѫтя, за да го види всякой, и зелъ да говори така:

„Мили братія! Азъ отъ васъ излѣзохъ момче, та отидохъ по свѣтове-ты, а сега ся завьрнахъ сврьшенъ мѫжъ. Кога-то дойдохъ въ наше село, едвамъ го познахъ, и отъ тѫгѫ сьрдце-то ми що ся не пукна, кога-то видѣхъ, че всичко ся испромѣнило. Отъ толкова си врѣмя то праведно ся наричяше *Златарица*, защо-то наистинѫ бяше и то само златно затова, че въ него пòвече отъ друго мѣсто имаше Божія благословія. Тогыва пòвече-то хора бяхѫ имотни, сиромаси твьрдѣ малко имаше, а просякъ ни единъ. Тогыва имаше обычяй отъ цѣлѫ-тѫ область да ны наричять: *Господаре Златарчяне*, по това, че не ходяхмы въ парцаливы дрѣхы като просяци, нъ скѫпанкы и чистичкы, ако и не въ ск

поцѣнны дрехы; имахмы не само толкова, колко-то да си посрѣщнемъ нужды-ты, нъ и по нѣкое трькалце можяхмы настранѫ да спастрямы. Тогыва нашя-та община не бяше длъжна никому, нъ всякѫ годинѫ още и лихвѫ зимаше отъ своя капиталъ, кой-то бяше разумно запазила и подъ лихвѫ дала. Тогава нашя-та земя бяше добрѣ наторена, защо-то всякой въ хлѣва си имаше кравѫ и конь, а при това и по нѣкоѭ овцѫ, козѫ и свинѭ. Тогава наше село изотвънъ изглядваше като нѣкой красенъ градецъ. Кѫщя-та бяхѫ, както извънъ тъй и извнѫтрѣ, чисты и хубавы, що-то на никой господинъ изъ града не омрьзваше да живѣе въ нихъ. Тогавашна-та покѫщнина доста доказваше, че ные бѣхмы скопосни и врядни хора. Тогава нарѣдко имаше хора задлъжнѣли, и ако ся найдеше нѣкой, той не ся бояше какъ ще го исплати. Тогава можяше еднъ Златарченинъ и безъ записъ, само на еднѫ рѣчь, да заемне въ града по пять и десять жьлтицы. Така отъ всичко ся види, че за нашѫ Златарицѫ бяше тогава златно врѣмя."

Боянова-та бесѣда всякому лѣгна на сьрдце, та по нѣкои извикахѫ. „Боянъ има пълно право."

Боянъ подкачи да говори пакъ. „Ала сега вече не е тъй. Сега наше село не трѣбва да ся зове *Златарица*, нъ Блато-трьно-жялостница. Отъ нашн-ты нивы сега ся двигнѫ Божія-та благословія, защо-то нѣколцина отъ насъ имать много нивы, а нѣкои никакъ; друзи-ти пакъ не могѫть да работятъ както що трѣбва. Мнозина отъ насъ освѣнь гдѣ-то го нѣмать за срамъ да просять, нъ имать просіѭ-тѫ като наслѣдственно право. Повече-то ни кѫщи сѫ заложены, и една по другѫ прѣдвиждать своя день, въ кой-то щѫть да отлетять отъ ржцѣ. Занмачи-ти не излизать изъ село-то. Съ ближни-ти села ные смы скараны, а между насъ царува вьрло непріятелство и себичность. Истинѫ, ные имамы още старо-то си голѣмство, ала стары-ты ни пары не сѫ осталы. По друмища-та и пѫтища-та ни не може да ся замине отъ блата и калъ а въ кѫщы-ты неурядъ, нечистота и воня; нъ най-голѣма-та нечистота лежи въ сърдце-то ни. Тука у насъ всякой умѣе повече да піе, а не да работи; повече да зима на заемъ, а неда врьща; повече да плячкосва и краде, а не да дава; повече да лъже и мами, а не да казва истинѫ. Ако това ся продължи и утрае още малко врѣмя, то всичкы

ные трѣбва да пропаднемъ въ бѣдж и срамъ. Ны вече нѣмамы вѣрж нигдѣ; и кога нѣкой изъ околность-тж ни рѣче да намьмре, или да ся присмѣе на нѣкого, че е лъжецъ и крадецъ, той само му казва: „Ты си като еднъ Златарчянинъ!“

При тыя бояновы думы въ събраніе-то ся подигнж голѣма шмата и гълчява. Сега всякой погледна Бояна кръвнишкы, и бояджиска-та Славка много ся уплаши. Тя стояше на прага прѣдъ еднж кѫщж, и не сваляше очи отъ Бояна, толкова бѣше ѝ лѣгнжлъ на сърдце.

Боянъ отъ шмата-тж и гълчявж-тж никакъ не ся побоялъ, нъ продължилъ да говори така:

„Мили Братія! ако имате още само еднж капкж честнж кръвь у васъ, то ударѣте си длань о длань и рѣчете: трѣбва, трѣбва другонче да бжде. Отъ кждѣ дохожда наша-та пагуба? Ето отъ тука, отъ кръчмж-тж! Ваши-ты нивы потъпахж въ виненж-тж и ракыенж-тж бъчвж, а кравы-ты ви испомрахж отъ ваше-то тука излежяваніе. Вые сте забравили, пестеніе-то, а работж-тж сте намразили, и поради това сте толко оголѣли и осирмашели. Пары-ты на родители-ты си попеляхте, а за свять день дрѣхы носите най-скжсаны. Кога ся прилучи въ джеба ви нѣкой и другъ грошь, вые го нѣшете, а жена-та и дѣтца-та ви гладувать. Що ще стане найсѣтнѣ отъ това? — Азъ пытамь васъ селскы главатаре! Кждѣ ся дѣна общый-тъ добытъкъ и иманіе, и какъ главатаруваxте вые съ нихъ? Защо распеляхте на вѣтьра общо-то добро на селскж тщетж, намѣсто да го пазяхте и пестяхте! Защо вые непозатворихте кръчмы-ты, та да отваряте бразды по обраслы-ты въ трьнакъ поляны, па да оправите и забаталясалы-ты наши друмница? Защо спомагате хора-та, кого искать на заемъ пары; а напротивъ имъ прѣпрѣчяте, кога искать да ся отплатять?“

На тыя бояновы думы извыкахж нѣкон отъ селскы-ты главатари: „мълчи! ты скытнику и хайто нѣдный, мълчи че сега ще ся озъвешь въ тьмницж-тж четыредесять и осемь чяса съ еднж водж и хлѣбъ хж!“ Цѣло събраніе изгръмѣ „мълчи, мълчи!“

Ала Боянь пакъ подкачи: „Вые имате власть да мя затворите, нъ азъ имамъ власть да вы тегльж на Правителство-то. Па кога азъ открыж тамъ ваше-то главатаруваніе и вашыж тж честность, тога наистинж вамъ ще бжде по-горчиво, от

колко-то менѣ съ водѫ и хлѣбъ за 48 часа. Всинца тука, братія мои, кажѣте ми, говорѫ ли нѣчто двоелико, или нападамь ли нѣкого? Вые попытайте вашѫ-тѫ съвѣсть, общійтъ имотъ намноженъ ли е, или намаленъ? Попытайте вашѫтѫ съвѣсть, богати ли сте станѫли, или сиромаси? Попытайте вашѫ-тѫ съвѣсть, чини ли нѣщо помежду вы вѣрность-та? Има ли между насъ страхъ Божій и человѣколюбіе, или каменито корыстолюбіе, лакомство, завистъ, вражда и измама? И ако съвѣсть-та ви нѣма никаквы доказателства, а вые поглядайте ваши-ты распопадалы кѫщы и оборе, ваши-ты запустѣлы нивы и градины, ваши-ты праздны кесіи и джебове, ваши-ты покѫсаны ризы и дрѣхы; това сѫ мои-ти свидѣтелие срѣщу васъ. Поглядайте ваши-ты одрѣпаны и умьрляны дѣтца, и тѣ сѫ мои свидѣтелие противъ васъ. Вые ся стараете повече за ваши-ты кравы, овцы и козы, отколко-то за дѣтца-та си. Пакъ и самы-ты си кравы, овцы и козы не мылвате толкова, колко-то распустнатый животъ, излежаваніе-то и піеніе-то.“

Боянъ щяше още да говори, ала тѣ съ страшно извыкваніе бутнаѫ го отъ камька, и не му дадоѫ повече да говори. Нѣкои двигнѫхѫ ржкѫ да го ударятъ, въ той отпрѣдѣ си така силно гы тласкаше, що-то еднъ другъ си чюкаѫ главы-ты. При това взе и еднѫ тоягѫ, па сѧ заканвашé, че ще да приспи на мѣсто тогова, кой-то най-напрѣдъ го приближи. Възъ него сѧ подвигнѫ по̀-голѣмъ выкъ. Нѣкои зехѫ камьніе, ала Боянъ вырвеше съ по̀-голѣмѫ сопѫ къмъ гостѫ-тѫ сганъ, и — прѣзъ срѣдъ нихъ, та дома. Камьніе съ клятвы брьнчяхѫ по него. Той си дойде дома съ разкрьвавено лице. Омы сѧ, избрисѧ сѧ, подвръза си ранено-то чело, и поуталожи сѧ.

Слѣдъ това дойде му съ сълзны очи Славка прѣблѣднѣла като смьрть и го попыта: „Какво ти е Бояне?“ Отъ тѫгѫ и жялость не можѣ по̀вече да му говори; въ той юначкы ѫ утѣши.

5.

ЖАКЪ НАПАДАТЬ НЕПРІЯТЕЛИЕ НА БОЯНА, И ЩО НАПРОТИВЪ ТОЙ ПРАВИ.

Боянъ откакъ подиачи да говори въ събраніе-то, налетѣхѫ го много бѣды и пакости. Пакостинци момчета

[illegible] [illegible] [illegible] [

слово, и всякой день все повече смалявать попскы-ты ми приходы. Нъ праведна-та Божія наказія скоро ще гы постигне, защо-то тьрпѣливо-то Небо не ще да тьрпи много врѣми нихны-ты пороцы."

Боянъ подзе: „Да мя простите, Отче Святый! вы ако да щѐте, наистинѫ, много нѣщо можяхте поправи въ нашѭ-тѫ общинѫ На тыя хора сьрдце-то е подивѣло, защо-то умъ-тъ имъ е помраченъ. Ако подземете вые училище-то, па хванете отеческы да обучявате младежи-ты въ добры нъравы и христіанскѫ честность, то наистинѫ нихна-та поправка напълно бы заплатила съ богатъ плодъ вашіа трудъ."

Попъ-тъ каза: „Това е работа на учителя, а не на попа. Азъ сьмь обтрупанъ съ вънкашны мои работы, и нѣмамь врѣмя за това. Община-та е сама крыва, че нѣма добъръ и честенъ учитель, защо-то не плаща рядовно."

Боянъ продължи. „Почитаемый ми Отче! добрый пастырь пази стадо-то си отъ всичко нѣщо, кое-то и наймалко го врѣди. Хора-та отъ глупавинѫ-тѫ си чясто упропастявать свое-то имание, и не знаѭть да размыслять, какъ да ся управять, нарядять и да си помогнѫть. Кога-то вые въ неработны-ты ви чясове зѐмете да спохождате сега еднѫ, дочясъ другѫ кѫщѫ, щете видите, че хора-та само отъ това испадать, защо-то не знаѭть какъ да ся нарядять; още че сиромаси хора, като привыкнѫть малко по малко на своѭ-тѫ бѣдѫ и неволѭ, забравять и да мыслять за своѭ-тѫ поправѫ; още кога отъ дѣтца, съвсѣмъ напуснѫты, видять, че нищо добро на свѣта нѣма да стане, оттова дѣто слушять и глядать всякой день само това, що е най-лоше на свѣта; кога вые, Святый Отче! вече единпѫть . . ."

Попъ-тъ прѣсѣкълъ бояновѫ-тѫ прикаскѫ, и извыкалъ. „Що е грыжи тебе за това? Тебѣ ли остана на попъ умъ да давашь, какво трѣбвало той да прави? Иди си отъ тука съ твои-ты искушенія. Азъ сьмь само духовенъ пастырь, кой ся грыжѭ за грѣшны-ты души, и всякой день Бога молѭ. А панъ ты както що глядамь, искашь да мя направишь свинарь!"

Боянъ като чю поповѫ-тѫ сърдитѫ прикаскѫ, отиде си съ тѫжно и жалостно сьрдце. — Толкова си бѣды и злины не могли да уталожять Бояна, кой-то въ сьрдце-то си все

говоряше: „трѣба, трѣба да ся помогне на хора-та, та и мене Богъ да не остави.“

Той ся облѣче въ най-хубавѫ-тѫ си прѣмѣнѫ, и отиде въ главный градъ да потрьси тамъ лѣкъ на това. Тукъ той отиде при най-пьрвы-ты грдскы главатаре и господары да имъ искаже своѭ-тѫ болкѫ. Нъ прьвый-ть отъ тѣхъ ималъ гостіе, и за това нѣмалъ врѣмя да го слушя; другый ся готвялъ за разходъ, та и нему не можилъ да каже; третій ся забавлявалъ съ игрѫ на тавлѫ, и той не можялъ да го чюе; четвьртый пакъ броялъ пары отъ донесены-ты му лихвы, та и той нѣмалъ врѣмя да го слушя; пятый завождалъ младѫ-тѫ ся и хубавѫ госпожѫ на расходъ, и той нѣмалъ врѣмя. Найсѣтнѣ отишьлъ при шестій-ть и послѣдній-ть, кой-то былъ старъ човѣкъ, та му далъ врѣмя да си исприкаже. Прѣдъ него Боянъ открылъ сьрдце-то си, исказалъ му всичко за бѣдно-то и жялостно състоянїе на село-то си, за нехелство-то на главатары-ты, за немареніе-то на попа, и за съвьршенно-то незнаянїе на учителя.

На това тоя старый господарь му отговорилъ чистичко: „Ты халоснико, кой-то хулишь духовны-ты и мірскы власти, чисти ся оттука, и вече да не си дьрзнѫлъ за това да продумашь нѣкждѣ, че сега тя вьрлямь въ тьмницѫ-тѫ, ха! Вашій попъ е честенъ и почтенъ человѣкъ, защо- то той е мой сѫщый тьсть.“

Съ тоя отговоръ Боянъ излѣзнѫлъ изъ главный градъ, и, кога-то былъ вечь на поле-то извънъ града, толкова му ся нажялило, що-то съ гласъ плакалъ.

6.

НОВОИЗБРАНЪ УЧИТЕЛЬ.

Боянъ слѣдъ пладнѣ достигнѫ въ село-то си, и не каза никому за какво ходи въ града, и какъ проминѫ. Надъ всичко той ся показваше тьвдѣ веселъ и охаленъ, приказваше съ всякого най-милно, дори и съ най-вьрлый-ть си непріятель Драгана, кой-то бѣше въ село-то най-богатый-ть, па и най-пьрвый-ть главарь на общинѫ-тѫ. Еднаждь той стояше прѣдъ вратнѫ-тѫ си съ накрывенѫ гугляѫ и съ крьстосаны отзадъ рѫцѣ, та ся разгледваше гордѣлнво на горѣ на долѣ.

„Добьръ вечеръ, каза му Боянь, почивате ли си прѣчеръ?“

Драганъ гордѣлниво климнѫлъ главѫ безъ да погледне Бояна и му рѣкьлъ: „Това си ми е обычай, да пѫдѫ осяцы-ты прѣдъ кѫщѫ-тѫ си съ тоя бичь (камчикъ).“

Кога-то чю Боянъ тѭ не христіанскѫ прикаскѫ отъ рвый-тъ селскы господарь, кой-то трѣбваше да е отецъ сирацы-ты и вдовицы-ты, побихѫ го ту врѣлы ту стуны трыпкы; за това прибърза колко по-скоро да си затуотъ очи-ты му.

Колко-то го нажалило това, толкова повѣче ся обрадлъ пакъ като въ минуваніе-то си покрай бояджійницѫ видѣлъ Славкѫ, хубавѫ-тѫ дьщерь на бояджій-тъ Стой-. Тя сѣдѣла прѣдъ кѫщи на одьрче, та шіяла рызѫ, и ла ся зачьрвила, щомъ видѣла Бояна. А кога той доблиі и ѭ поздрави, тя милно ся усмихнала, и очи-ты ѝ ся напълнили съ сълзы.

„Защо плачешь Славке?“ Попыта ѭ Боянъ уплашено.

Славка, за да ѭ не види, обрисала си очи-ты, усмихнала ся още по-милно, и съ климаніе главѫ му отговорила: несь не щѫ да ти кажѫ, обычный ми Бояне! Трѣбва ты мъ-си да ся сѣтишь защо плачѫ.“— Тя сега му ся видѣ· най-хубава и най-драга, отъ колко-то напрѣдъ. Нъ при лкова-си пытаніе и распытваніе не можи да разбере, защо ачеше.

Послѣ Славка го попыта: „Ты сега ходи въ града. На ы ты прокара тамъ два три-дни весело, па ся и повиъ съ нѣкоѭ градскѫ хубавицѫ? защо? — Бояне въздышяь? Ей, ей, Бояне! това ми не грѣе. Тебе сега тя боли рдце-то за града, та наше-то сиромашко село вече не лѣга на сьрдце.“

Тя си говоряше така, а той наведе очи жалостно на лу безъ да продума нѣщо. Тя пристѫпи та го хвана за кѫ, и съ захекванъ гласъ, щото едвамъ ся чюялъ, го попыта: „Бояне, Бояне, що ти е! кажи ми сьрдечно, що тя жи!“

„Мила душице! извыкалъ Боянъ съ поглядъ на горѣ ъздвигнѫтъ: Това Богъ знае, да ли щѫ бѫдѫ честитъ и ъ самъ, ала не вече другдѣ на свѣта, а само при тебя, що-то ты си съ добро сьрдце. Нъ ми е жално за хора-та,

че поради нехайство-то на наши-ты главатары, злѣ пропадать. Поглядай само на бѣдно-то и злочесто състояніе на наши-ты селяны. Тукъ твърдѣ малко трудъ трѣбва, за да ся избавять всичкы отъ тѫж сиромашіѫ, нъ що да сторимъ, когато сиромахъ-тъ, Боже, смили ся! ся счита тукъ като добытъкъ и това е право-то на бездушны-ты богаты. Тукашни-те главатаре поемать това званіе само да насытять свое-то голѣмство, и да имать пърменство на всичко. Тѣ мамять сиромасыты, и отнимать отъ вдовицы-ты, и то безъ да гы грызе съвѣсть-та имъ. Така въ село отива всичко отъ зло на по-зло, и никой не помогва. За злѫ нашѫ честь ные имамы избраны членове за въ общинѫ-тѫ ужь по-разумны-ты мора та да ѫ оправять и наряждать, нъ тѣ гледать повече само за свой интересъ; а да ся излѣкува отъ основѫ народна-та бѣда и неволя, за това ни то единъ не ся погрыжва и не счита това за длъжность. Такыви само ся подголѣмѣѫть, кога ся докопать до нѣкой чинъ, и глядать току за пары и забавѫ (егленже). Всякой ся напина съ все силѫ какъ да настанѝ и обогатѝ родѫ-тѫ си; па не стига дѣто самъ той дере и събличя, нъ допуща още и на родѫ-тѫ си и привърженцыты си. Голѣмци-ти ни все нѣмать врѣмя, кога ся поканять за общо добро, а пакъ слѣдъ пладнѣ все имать врѣмя да играѫть на книгы и тавлѫ; за това кой-то трьси мѣсто да ся настанѝ на нѣкоѫ работѫ трѣбва да ся обади на родниныты му, и тѣмъ да си покаже способность-тѫ и врѣдность-тѫ (коя-то всякога трѣбва да ся намира въ джеба, а не въ мозъка). А че община-та пропадала отъ день на день, тѣхъ за това малко гы е грыжя. Нъ при всичко това всякога ся нахождать и таквизь подлизици, кои-то до небеса да въсхвалять высокѫ-тѫ мждрость и голѣмы-ты неоцѣнимы ужь за народа милости на такывы-то господари.

Славка му рѣче: Ахъ мой мылый Бояне! защо ся кѫсашь за това? Правосждный Богъ ще сѫди тыя, кои-то не извърщвать длъжность-тѫ си както трѣбва. Ты не си крывъ, че народъ-тъ е сиромахъ и испаднѫлъ, а защо толкова ся лютишь и ядосвашь?

Боянъ подзе думѫ-тѫ: та менѣ добрѣ ли бы было да бѫдѫ въ пѫкьла да глядамь диволы-ты и мѫкѫ-тѫ на грѣшны-ты души? Сѫщо така не може да ми е добрѣ нито на земѫ-тѫ, да могѫ да глядамь срамотіи-ты, нехайства-та

както на голѣмцы-ты по градове-ты, така и на наши-ты безочлявы и надуты селскы кметове, кои-то още по̀-глѫбоко забатачвать въ каль-тѫ сиромашкый народъ, на мѣсто да го извличять навънъ, както що сѫ и длъжни. Па ако тія клятници ся отчяѭть, та земать да лъжѭть, крадѫть, или и да убивать, то тогыва вѣче явно бывать загубени. Или кога напустнѫть рождены-ты си дѣтца, та ся грыжять повече-то за добытъка си, а главатари-ти ся смѣѭть, па и най-много имъ ся радвать на това, то това не е ли зачяло на пѫкло-то? И повече-то отъ наши-ты селяны не сѫ ли ся обърнѫли на добытъкъ, несрѣшенъ, нечистъ, оплесканъ и глупавъ? И тыя селяне отъ сиромашіѭ-тѫ си не сѫ ли по̀-долни и отъ добытъкъ, като сѫ станѫли мьрзеливи, крадливи, удумници, убінци и прѣдадени само на едно ѣденіе и пукницѫ?

Славка на това му отговори: И нашій-тъ старый учитель си зѐ заплатѫ-тѫ отъ пукницѫ-тѫ. По̀-онѫѭ нощь като си идялъ піянъ отъ кръчмѫ-тѫ по край рѣкѫ-тѫ, цамбурясалъ ся въ неѭ, и ся удавилъ. Вчера заранъ го нашли, и днесь го погребохѫ. Добрѣ че нѣма женѫ и дѣтца.

Това извѣстіе малко посмѫти Бояна. Той ѭ попыта още за едно и друго. Отъ лице-то му ся виждаше, че размышляваше за нѣщо важно, и въ това замысленъ отиде у дома си. Славка не можя да осѣти, що му хрумнѫ на умъ тъй бръжѣ, нъ другѫ-тѫ Недѣлѭ разбра.

Въ туй врѣмя слѣдъ чьрквѫ община-та ся събра, защото трѣбвало да хванѫть учитель. И Боянъ отиде на общинѫ-тѫ.

Славка бѣше ся исправила на странѫ при жены-ты и момы-ты. Тя ся бояше много, да не бы Боянъ да говори нѣщо, кое-то да не одобрять селяне; за това ся помоли на бащѫ си, да спрѣ Бояна, ако ся распали. И така бояджій-тъ Стойко застана близу до Бояна.

Прьвый-тъ кметъ Драганъ отвори прикаскѫ на общинѫ-тѫ съ тыя думы: „Сега като останахмы безъ учитель, и защото тая служба е мѫчна, а пакъ ные нѣмамы силѫ за повѣче да плащамы, като ся плащать 600 грошя; то за голѣмѫ нашѭ честь има единъ доста врѣденъ човѣкъ, кой-то иска да поемне това званіе. Той е нашій-тъ шивачь, Раде, кому-то и занаятъ-тъ яко не работи, па и отъ женинѫ ми странѫ ся нада малко и рода, та е добъръ за тѫѭ работѫ.

На това обърна ся кръчмарь-тъ Проданъ, като втори кметъ и старѣя, и прѣдложи за западналый си стрика, единъ залухавъ гайдарь на имя Мишю, кой-то былъ толкова способенъ, що-то поради оскудиж-тж общинж вмѣсто 600 гр. можялъ да ся задоволи и съ 500.

Като видѣ шивачь-тъ Раде, че кметове-ти и повече-то селяне дьржять странж на залухавый гайдаринъ, той му исказа всичкы недостатъци и пороци, и доказа че ще служи и за 400 грошя. Това толкова разсьрди гайдарина, що-то скочи врьзъ шивача, та му не остави нищо и да го не нарѣче ни крадлю, ни пуклю; и склони за 300 грошя. Шивачь-тъ каза, че ще тегли гайдарина на сждъ да си иска честь-тж, нъ за толкова евтино не ще да учителствува.

Другъ никой ся не показа за това званіе; защо-то никой почтенъ човѣкъ не щяше да пріемне такъвж службж, отдавна най-прѣзрѣнж, и коиж-то залавять само тія хора, кои нѣмать нищо; и така съборъ-тъ рѣши за врѣмя да даде това званіе на залухавый гайдаринъ, кой-то можяше сѣмъ тамъ да прочита и малко да записва.

На това Боянъ искочи на срѣдъ, поблѣднѣлъ и почьрвенѣлъ въ лице-то, та извыка: на говедаря и свинаря, който пасе вашій добытъкъ, давате по-вече заплатж нежели на учителя, кой-то ще поучява и наставлява дѣтца-та ви на страхъ Божій и на друго, що имъ е най-потрѣбно. Вые трѣбва да знаете, че дѣтца-та ви носять образа на невидимаго Бога, а не на вашій добытъкъ. Не ли вы е срамъ, за това що-то чините? Азъ това твьрдѣ добрѣ знаж, че всякога, кога ся работи за общж ползж, общинска-та кесія е праздна; и че сиромаси хора, кои-то имать само хлѣбъ и соль, не могжть да плащать заплатж на учитель. Та за да ся смькне отъ врата ви и тая грыжя, ето азъ ви ставамъ учитель, и не ви щж никаквж заплатж. Пакъ ви казвамъ, азъ желаж да ви бждж учитель, нъ тъй що-то нито общинж-тж, нито васъ да досѣгне една пара.

Хора-та зехж да ся споглядвать плахо́ плахо́ единъ други. Нѣкои-си го не щяхж да е учитель само за това, че той щялъ былъ да продаде сиромашкы-ты дѣчица на дявола. Нъ повече-то посмыслихж, че никой нѣма да поемне това званіе толкова евтино и извыкахж съ гласъ: Боянъ, Боянъ да

тане учитель! Гласове-ти ся послушяхѫ, и Бояна хванахѫ а учитель.

Като чю това Славка насмаль що не потъна въ земѫ-ѫ отъ срамъ и ядъ; защо-то въ село освѣнъ свинаря, нѣ-маше другъ по-евтино цѣненъ и по-малко почетенъ отъ учи-теля. Тя като завѣяна ся лутна къмъ дома си, като че Богъ да пази, нѣщо ѫ слѣтѣло. И почтенный-тъ бояджіа, клатяше главѫ и сърдито думаше: „Сега разбрахъ, че на Бояна написува една-та дъска!“

Боянъ остана твърдъ въ свое-то избиране. Общинскы-ти главатаре, спорядъ училищный уставъ, прѣдложихѫ го за главно-то училищно настоятелство въ града да го одо-брятъ. Той трѣбваше да иде въ града да даде испытъ; и за-щото знаяше хубаво да пише, а въ Числителницѫ-тѫ раз-биряше повѣче отъ колко-то бяше потрѣбно на кметове-ты, за това радовно го и подтвърдихѫ.

7.

КАКЪ НАРЯЖДА БОЯНЪ УЧИЛИЩЕ-ТО.

Славке, Славке! не мя мячи съ твое-то незадоволство и изнемощяло състояніе, казваше Боянъ на посърнатѫ-тѫ бояджіскѫ дъщерѫ: виднишь ли наши-ти стари колко сѫ искрывени, тѣ не могѫть ся исправи. Азъ съ добро-то въспы-таніе на дѣчица-та щѫ могѫ много да помогнѫ на наше се-ло, и да го доведѫ въ прѣдишній му рядъ. Друга лесинна нѣма. Истинѫ че учитель-тъ е малъкъ и прѣзрѣнъ човѣкъ, ала Спаситель нашъ Ј. Христосъ какъ ся понижи, и що не е правилъ, само да исправи хора-та и да гы направи чести-ты. Главно-то училищно попочителство въ града, кое-то показва голѣмо желаніе за народно-то добро, ако да ся свѣтяше, гдѣ е начяло-то, то наистинѫ бы прѣдпочитало и уважявало повече селскы-ты учители, нежели професоры-ты у высокы-ты училища. Ала работа-та въ развалены свѣтъ върви другояче. Всяко ти гляда и ся пери на горѣ, а прѣзира, що е долѣ. Повече-то подтвърдявать, че горѣ е голѣмо-то, а долѣ малко-то; за това и на повече-то общины работы-ты врѣвять тъй както рачови-ти дѣтца, наопакы.

Ахъ Боянe, Боянe! извыка Славка: Ты не знаешь, как-во зло сторя! По-нататакъ не каза защо.

[illegible] тихо щомъ настана зима-та, Боянъ отвори училище-то. Пьрвый-тъ день застана прѣдъ училище-то врата-та [illegible] учелищны-ты дѣчица. Комуто бѣхх [illegible] или опинци-ты, той гы [illegible] да гы [illegible] съ слама, а [illegible] да [illegible] прѣдъ училище-то, да си не [illegible] вътрѣ [illegible]. [illegible] ръцѣ-тѣ и лице-то неомыты, той [illegible] да си измые добрѣ на кладенеца. Ако нѣкой бѣше [illegible], той [illegible] дома си да си срѣше. А [illegible] чисти и срѣсаны, той гы [illegible] на чело.

Учении-те малкы и женски твърдѣ му си чюдихх. Нѣкои отъ тѣхъ си срамувахх, нѣкои-си си сърдѣхх, а други [illegible] плачихх; [illegible] не [illegible] сходобриваше [illegible].

Нѣкой и другъ день Боянъ все така стоеше прѣдъ врата-та, и то трая до тогава, доклѣ не хванахх всичкы да дохождатъ въ училище-то, споредъ както имъ заповѣдаше. Нѣйсетнѣ же да гы дочака въ училище-то. Кой-то дойдяше сега съ несрѣсанх косх, съ неомыты ръцѣ и лице, или съ нечисти обуща, испращаше го [illegible] прѣдъ училище-то, да му си [illegible], не послѣ го проваждаше у дома му да си отиде и очисти.

На мнозина въ село-то това бѣ си додѣяло; ала като никой не можеше да заповѣда въ училище-то, то всичко си повършваше както Боянъ заповѣдаше. На тоя начинъ въ нѣколко недѣли всичкы-ты училищны дѣтца, голѣмы и малкы, богаты и сиромашны зехх да ходятъ твърдѣ чисто, поне догдѣ бѣхх при учителя.

Боянъ не си задоволи само съ това; защо-то въ два три мѣсеца като привыкнахх дѣчица-та на тоя редъ, той обърнх вниманіе-то си нахъ връху чистотх-тх на дрѣхы-ты. Дреха-та не бываше да е кална и [illegible], а ветха и съдрана може бы. Това послѣдне-то той прощаваше, защо-то не бѣше грѣшка на дѣтца-та. Кой-то ученикъ ходеше цѣлх седмицх все чисто, както въ училище-то така и повънъ: по село-то, по пхтя, въ чърквх и по поле-то, той му бѣше найдрагъ. Нему даваше за наградх прьвх-тх седмицх по нѣкоя пѣсничкх, или друго изображеніе, копринена кърделкх, по една писалкх, или чиста книгх за писмо; а втора-та

нъ друго нѣщо за знакъ на свое-то задоволство. Най-по-
ѣ такъвъ стѣгнахъ и честь ученикъ Боянъ похваляваше,
ѣдъ всичкы-ты и само тоя похваленъ ученикъ можяше да
ди съ учителя си на расходъ, а нъ не хубаво врѣмя да
нва у дома му, гдѣ-то му даваше да прѣглядва едни не-
вх книгх, пълнх съ всякакви изображенія, врьзъ кои-то
нять приказваше и хубавкы приказчицы.

Боянъ бѣше човѣкъ, кого-то и стари хора почита-
ѣ. Той никога ся не кланеше нито нѣкого кълнѣше, ала
къ отъ никого ся и не бояше. И така не бѣше за чюденіе,
ѣ-то дѣтца-та наздраво го почитахх и му ся радвахх по-
юго и отъ родителя-ты си. Да ти е мило и драго да гля-
шь, какъ всичкы ся мылкавахх около него; какъ всичкы
ъ радость търчешкомъ припкахх къмъ него, кога го срѣ-
нахх нѣгдѣ; какъ всичкы глядахх отъ очи-ты му да про-
ѣкатъ негово-то желаніе; какъ само едно поглядване,
но кымване бѣше доста да гы привожда въ тишинх и по-
рность.

Кметове-ти у Златарицх никакъ не можахх да ся дого-
дятъ, какъ можяше Боянъ да учи толкось дѣтца безъ тоягх
ю.лагх. Нѣкои бездѣлници тълкувахх на зло това Бояново
карване и пущахх приказкы, че еднаждь нѣкой-си на-
сникъ приламвалъ дѣтца-та както Бояна около себе, на
слѣ гы завелъ въ едни пещерх, и тамъ заедно съ нихъ
гъналъ. И селскы-ты бабы по пътя приказвахх, че дѣтца-
сх въ ржцѣ на единъ нечестъ човѣкъ, за това прѣдумх-
кх майкы-ты да не пращатъ дѣтца-та си при Бояна. Нъ
и все това работа-та неволѣ кждѣ достигна!

Боянъ казваше: *Кога е чисто сърдце-то, здрава е
мя-та; а кога е чисто тѣло-то, дългъ е живот-тъ.*
бытъкъ-тъ може да си валя въ тиня-тх, ала човѣкъ,
й-то носи образа на невидимаго Бога, трѣбва да е честь
го гълхбъ. Таково трѣбва да бжде начало-то на възпи-
ніе-то, та да видятъ дѣтца-та, че сх хора и че сх мно-
но-горни отъ добытъка. Тъкмо по тоя начинъ може да
направи всичко съ дѣтца-та.

Боянъ казваше още че оня учитель, кой-то не знае
управя дѣтца-та съ кротость и любовь за да вържатъ по-
нх-тх му, той си не разбира отъ работх-тх. И свои ся

да му ся счупи о гръба тая тояга, съ кожъ-то той звѣрскы на казва дѣтца-та, като нѣкои песта и добытъкъ, кои нѣмать ни разумъ, ни човѣчко сьрдце.

8.

ЩО СЯ ПРИЛУЧВА ПО-НАТАТАКЪ ВЪ УЧИЛИЩЕ-ТО.

По село-то ся разнесло слухъ, че Боянъ развращава и изневѣрява дѣтца-та, та гы учи на нѣкой новъ законъ, и дѣтца-та не можятъ нищо да научятъ при него. Несмыслени-ти говоряхѫ, че това е противъ природѫ-тѫ, гдѣ-то дѣтца-та самоволно отивали въ училище-то при Бояна; защо-то тѣ, откакъ запомнили, знаяли, че дѣтца-та не обычятъ училище-то и чстеніе-то. Още и това казвахѫ, че не е добро, гдѣ-то по весденъ да бѫде въ училище-то тишина, като въ нѣкоѭ чьркѫ: защо-то, откакъ ся помни, другъ пѫть въ училище-то было само шямата и глъчка, коя-то ечяла на далечъ по село-то; пакъ и пѣяніе-то вьрвѣло тъй тихо, като че брънчяли пчелы. Още ся разнесло, че твьрдѣ лоше с гдѣ-то учитель-ть научилъ ученици-ты си нѣкои новы молитвы, кои-то всякой разбиралъ, а оставилъ оныя стары-ты, кои-то рѣдко имало кой до гы разбира; при това още, че дѣтца-та учяли магіѭ и соломоніѭ; (а то было, че учитель-ть гы обучявалъ да чьртаѭть геометрическы чьртежи и рисованіе).

Тыя и другы прикаскы влѣзохѫ въ уши-ты на чьрковны-ты и училищны главны настоятели отъ града. И защото не знаяхѫ, какво работи Боянъ, отрядихѫ комисіѭ, коя-то състояше отъ два члена, та изненадѣйно съ попа да влѣзнѫть въ училище-то и да прѣглядать работѫ-тѫ потънко. Тія трима-та еднѫ зарань дойдохѫ при Бояна и му казахѫ, че имъ е наложено да учи дѣтца-та и прѣдъ нихъ така, както гы учи всякога.

Дѣтца-та зехѫ да дохождать въ училище-то. На сиромашкы-ты имъ дрѣшкы ся видяше чистота и опрятность. Всякой пристѫпваше най-напрѣдъ при учителя, та му цѣлуваше рѫкѫ, па послѣ си сѣдаше мирно на мѣсто-то, и тука еднъ съ другъ веселко си шепнѣхѫ и ся разпытвахѫ.

ичкы дѣтца бѣхѫ до педесять и пять. Момчета-та сѣдѣхѫ
еднѫ странѫ, а момичета-та на другѫ.

Като ся събрахѫ всичкы въ урѣчено-то врѣмя, Боянъ
ъ каза: Мили дѣтчица! врѣмя е да ся помолимъ нашему
рѣблагому Творцу; дѣчица-та съ крьстосаны ржчицы мир-
глядахѫ прѣдъ себе, сѫще-то направи и Боянъ. Попъ-
и другы-ти двама господаре като видѣхѫ, че въ учили-
е-то има най-голѣмо благочестіе, и сами тѣ станѫхѫ бла-
честиви. Послѣ това учитель-ть захванѫ да чете еднѫ ху-
вѫ молитвѫ, коя-то толкова просто бѣ съчинена що-то на
есть годины дѣтца лесно ѭ разбирахѫ. Тая хубава молит-
толкова силно подбуди едного отъ господары-ты, що-то
ь радость ся расплака.

По свьршваніе-то на молитвѫ-тѫ най-прѣдни-ти уче-
ци испѣхѫ съ еднъ най-пріятенъ гласъ и утреннѫ-тѫ
пѣсьнь. По това исчетохѫ отъ еднѫ книгѫ и по нѣколко
ховны стиховe, кон-то ся повтаряхѫ и отъ всичкы-ты у-
ници. Подырѣ книга-та ся затвори, а ученици-ти еднъ
еднъ зехѫ да ѭ казвать на изусть.

Слѣдъ всичко това ученици-ти ся разрядихѫ на четыре
ты, и всяка ся намѣсти прѣдъ своѭ-тѫ таблицѫ. На тыя
блицы имаше написано буквы, слогове и цѣлы думы за
имѣры на краснописаніе. Вси ученици подкачихѫ да
шьть: едни на плочѫ, а другы на книгѫ. Боянъ ходяше
ь дѣте на дѣте, та захваляше на едного, учяше другыго,
ставляваше третій какъ да си дрьжи писалкѫ-тѫ, снагѫ-
и др. так.

Послѣ единъ часъ дѣтца-та пакъ ся раздѣлихѫ на че-
ре четы, и сега вмѣсто единъ станѫха четворица учителіе.
ои-то отъ ученици-ты можахѫ да четѫть най-добрѣ и чи-
о, тѣ разказвахѫ на другы-ты: буквы-ты еднѫ по еднѫ
ли въ слогове, или въ цѣлы думы, както вѣче Боянъ на-
рваше за добрѣ. Той само внимаваше да ли вьрвяше всичко
ь ряда си. Всякой отъ малкы-ты учители учяше своѭ-тѫ
тѫ, какъ да запознавать буквы-ты, да съставять слогове,
взричять цѣлы думы и цѣлы прѣдложенія; въ никой ни-
го не закачяше. Бояново-то око бѣше при всякого, и
тихычякъ гласъ поправяше и на дѣсно и на лѣво.

Слѣдъ още еднъ часъ дѣтца-та пакъ ся раздѣлихѫ на
ты, и намѣсто таблы за четеніе, окачихѫ ся по чьрны-ты

дъскы таблы съ числа и смѣтанія. Едни изговаряхѫ числа, другы събирахѫ, трети изваждахѫ, четврьти умноживахѫ и др. т. На най-силны-ты смѣтачи Боянъ задаваше примѣры, кои-то да гы рѣшявать сами, па послѣ имъ исправяше сбъркано-то.

Особно у всичкы-ты ученици имаше чюдна тишина, рядъ и желаніе за наукѫ така, що-то нито попъ-тъ, нито другы-ти два господаря бѣхѫ видѣли такъво нѣщо въ свое-то врѣмя.

Като прѣминѫ зарань-та така, дѣтца-та поздравихѫ учителя си и странны-ты господари, и си излѣзохѫ изъ училище-то мирно. Вънъ между маничкы-ты ученицы бѣше веселъ смѣхъ и голѣма радость.

Послѣ пладнѣ дѣтца-та пакъ ся настанихѫ прѣдъ таблици-ты, гдѣ-то на плочи-ты си правяхѫ правы и крывы чьрты отъ различны чьртежи, па и по нѣкое цвѣтие, дрьво и ссѫдове. Послѣ това кои-то знахѫ да четѫть, подкачихѫ отъ еднѫ книгѫ да четѫть веселы и поучителны прикасчици и случкы. Занимателно бѣше да ся гляда дѣтинскѫ-тѫ радость врьзъ това, що четахѫ. Послѣ Боянъ заповѣда на тыя, кои-то знаяхѫ по-добрѣ да пишѫть, да напишѫть разказанѫ-тѫ прикасчицѫ дома-си, и на зарань-тѫ да му ѭ донесѫть, и то безъ правописны погрѣшкы. Най-послѣ Боянъ прочете явно съ особнѫ похвалѫ имена-та на оныя ученици, кои-то най-добрѣ си извьршвахѫ работѫ-тѫ прѣзъ него день. Такыви излѣзли шесть души. За бѣлѣгъ на свое-то задоволство и признаніе Боянъ имъ направилъ тѫѭ радость, та гы задьржялъ още единъ чясъ да имъ прикаже нѣщо хубаво. И приказалъ имъ за единъ човѣкъ, кой-то отъ піенѫ въ еднѫ голѣмѫ зимѫ заспалъ на пѫтя, та тъй замрьзнѫлъ, що-то хора-та го донесли въ село-то мьртъвъ; послѣ какъ глупави-ти селяне тосъ чясъ го внесли въ еднѫ топлѫ стаѭ да ся отмрази. Нъ за добрѫ честь, дошьлъ единъ вѣщь лѣкарь, кой-то съблѣкълъ замрьзналый-тъ, па го затрупалъ до носа въ снѣга; послѣ го гудилъ въ студенѫ водѫ, та ся закрьжилъ тьнъкъ ледъ около снагѫ-тѫ му; слѣдъ това го внесьлъ въ студенѫ стаѭ, и тука зелъ да го трька съ въ[illegible]нены парцалы, та ся съживилъ замрьзналый-тъ. Боянъ го расказвалъ много ясно какъ ся было случило това.

Така ся свьршилъ училищный день.

9.

ЗА НЕДѢЛНО-ТО УЧИЛИЩЕ И ЗА СЛУЧКЫ-ТЫ У БОЯДЖИИ-ТЪ.

По тоя приличенъ начинъ Боянъ наставлявалъ и въспитавалъ училищны-ты дѣчица и всякой день все но нѣщо ново имъ прѣдлагалъ. Попъ-тъ и другы-ти двама господари много го похвалили за това нѣщо и нарѣкли го найспособенъ дѣтонаставникъ въ цѣлѫ-тѫ область. Златарскы-ти кметове това не можяли да отберѫть, та думали помежду си: Какъ може тъй Боянъ да отбира повече отъ наши-ты стары учители, кои-то ны сѫ учили на младо врѣмя. Това не е нищо друго, освѣнь че той умѣе да замазва очи, та така прѣлъга и тоя попъ съ тыя двама-та господари. Наистина, не е чиста работа-та!

Въ Златарицѫ никога не учяли дѣтца-та лѣтѣ, защо-то по̀-голѣмкы-ты отивали съ родители-ты си да имъ помагать на полскѫ-тѫ работѫ а по̀-малкы-ты пасли пуйчета-та. Ала Боянъ и прѣзъ лѣто-то прибралъ въ училище-то по̀-малкы-ты дѣчица, учялъ гы по малко врѣмя, па гы оставялъ при него-си и да си поигравать. Понѣкога гы завождалъ въ градинѫ-тѫ, показвалъ имъ какъ ся плеви, разсажда и прѣкопава. Като видѣли това и другы-ты дѣтца, замолили го и тѣхъ да пріемне; и така всичкы-ти ученици ся прибрали и прѣзъ лѣто-то. Той излѣзвалъ въ Недѣлѭ и праздникъ съ нихъ на разходъ, показвалъ имъ кои травы сѫ отровны, разказвалъ имъ полезны прикасчицы, поучявалъ гы, какъ ся отвъжда домашенъ добытъкъ; или какво нѣщо сѫ: извори, потоци, рѣкы, езера, морета, могылы, планины, долины: или имъ разговарялъ за царства-та и хора-та, за подвижны-ты и неподвижны-ты звѣзды, колко сѫ голѣмы, и колко сѫ отъ насъ далечь. Всичко това Боянъ го знаялъ, защо-то много нѣщо самъ-си былъ виждалъ, а пакъ още по̀-много нѣщо былъ научилъ само отъ прочитаніе книгы.

Кога видѣли това порасли-ти момчета отъ село-то, здражило имъ ся и помолили Бояна да имъ допусти да отивать въ недѣлѭ при него. Той имъ допустилъ на радо сърдце това, защо-то гы съжялѣвалъ за нихнѫ-тѫ глупость. Той гы поучявалъ и задавалъ имъ какво да четѫть, да пишѫть и

смѣтать прѣзъ седмицѫ-тѫ, кога останѫть праздни отъ работѫ, а въ Недѣлѭ-тѫ гы прѣслушвалъ и прѣглядвалъ. Така полегка легка отворило ся недѣлно училище, въ кое-то отъ недѣлѭ на недѣлѭ по̀-много дохождали. Кой-то отъ нихъ былъ нечистъ, кой-то ходялъ по кръчмы-ты и по кафенатата, та играялъ на книгы, или былъ закачка, него отдѣлялъ отъ себе си. Той имъ былъ сѫдникъ-тъ; нъ постѫпвалъ съ нихъ всякога като пріятель. Тѣ отъ благодарность за това дохождали да му помагать прѣзъ недѣлѭ-тѫ въ полскы-ты работы, и безъ да искалъ той.

Тія недѣлни ученици тьрпѣли всякъквы осмивкы отъ свои-ты врьстници въ село-то, за дѣто ходили при Бояна. Още повече гы прѣкорявали бездѣлници-ти съ неприличны имена, и гдѣ-то гы видвали, или срѣщали, на подсмивъ гы наричяли: *„наши-ти учителіе, наши-ти учени!“* На селскы-ты главатари было драго, гдѣ-то отвсѫдѣ нападали и гоняли Бояна и неговы-ты привьрженци; защо-то ся страхували да не бы по врѣмя Боянови-ти ученици да го изберать за селскы главатаръ. За това и тѣ сами измышлявали врьзъ Бояна всякаквы укоры и прѣкоры, та го нападали; дори и кметове-ти и нихны-ты жены хо̀дяли да раздвигать противъ него омразѫ, като пущали най-лоши думы между селяны-ты. Боянъ на това никакъ не давалъ ухо, нито пакъ пра другы нѣкого ходялъ, освѣнъ у единыа бояджіа, гдѣ-то всякога го посрѣщали съ радость.

Кога дошьлъ еднѫ вечерь у бояджіать, а той заварилъ въ кѫщи всичкы-ты растѫжены и смѫтены. Старый бояджія Стойко сѣдѣлъ въ кѫщи замысленъ, Стойковица ядосана и намрьщена, а Славка подбухнала отъ плачь.

Боянъ осталъ самъ въ станѫ-тѫ съ Славкѫ и запытвалъ ѫ: каква злочетина ся е случила, и кой е тоя, що е разбъ калъ тѭ мирнѫ кѫщѫ, та всичкы сте промѣнили така об разъ? Кажи ми, Славке що е станѫло?

Като ся поуталожи той малко, тя му отговорн: ст Бояне, цѣлѫ годинѫ е отъ какъ мя ты завари, че плачяхъ; п мя попыта що ти е? и азъ ти нищо не казахъ. Тогыва бѫ ше дошьлъ у насъ тунашній-тъ прьвъ главатарь Драгал та мя искаше за сына си, кой-то има бояджійницѫ въ сел *Пчелинскы-рѫтъ*.

Тате и мама не можихѫ да му отрѣкѫть, защо-то аганъ е най-богатый-тъ въ село, па и прьвъ главатарь въ щинѫ-тѫ, та може отъ всякѫ странѫ да ны поврѣди; а нѣ това не ми е драго, дѣто баща ми иска, и зять му да е нджіа. Азъ тогась го отбихъ, че сьмь ужь още малка, и че камь още еднѫ годинѫ да си помомувамь; и ся застояхъ тѫѭ си думѫ, що-то никой неможя да мя прѣвые. Ето гона-та измина, и днесь дойде Драганъ съ сына си; и двана-та у дома обѣдвахѫ. Родителю-ти ми удумахѫ съ него есь да оставять и прьстень. Нъ азъ имъ отговорихъ, че не ѫ никога да ся женѭ, и така си остана. Това направихъ, що-то знаѭ, че Б. Драгановъ е растуренъ и нехеленъ мъкъ, като бащѫ си. Сега за това е тая срьдня въ кѫщи.

Като чюлъ Боянъ това, много ся смѫтилъ и станалъ да разхожда по стаѭ-тѫ мълчешкомъ. Той крыялъ, че ка Славкѫ за съпрѫгѫ. При това доближилъ ся до неѭ рѣкьлъ ѝ: мила Славке, та ты никога ли не щешь да ся нишь? Кога е тъй, то и азъ не щѫ ся женѭ, защо-то отъ бе другѫ нѣма коѭ да земѫ. Азъ сьмь тя обыкнѫлъ по̀ого отъ мене си; и сьмь си турилъ на сьрдце, че само съ бе щѫ могѫ бы честитъ.

На това Славка плачешкомъ пригѫрнала Бояна и съ стреперанъ гласъ му рѣкла: Ахъ Бояне! самъ-си Богъ ае, колко ми си станѫлъ обыченъ; нъ що да ся стори, кога ща ми е богатъ, па иска и зять богатъ. Отъ тѫѭ си мысьль ма какъ да ся остави. Вижь, ты си единъ не знаменитъ итель, и не можешь да хранишь женѫ.

Боянъ прѣгѫрналъ плачющѫ-тѫ Славкѫ и ѝ казалъ: ъ днесь ты си моя годеница и невѣста, и никаква земска ла не ще може да тя оттрьгне отъ мене. Не бой ся отъ що, мила Славке, защо-то ты отъ сега си моя.

Той излѣзнѫлъ вънъ да подыри родители-ты ѝ. Славка юла отвнѫтрѣ ясенъ гласъ на двора, нъ не могла да го бере. Тя отъ страхъ треперала, и въ това врѣмя не знаяла ѣ сѝ намирала. Тя колѣничва на земѭ-тѫ, исправва плавны-ты си очи усьрдно камъ небо-то и моли Бога, само излѣзе това на добро. Като ѝ ся поуталожила малко тѫга-и ся исправила права, съглядала, че Боянъ заедно съ ро-ели-ты ѝ ся упѫтилъ изъ бояджійницѫ-тѫ въ село-то.

Това и задало още по-голѣмъ страхъ. Никой не можялъ да отбере кждѣ отишли родители-ти и съ Бояна. А та знаяла твърдѣ добрѣ, че Боянъ былъ распаленъ отъ гнѣвъ, та може нѣщо да е наврѣдилъ родители-ты и и за това го водять на сждъ при селскыа-тъ старѣа и той былъ Драганъ. Въ прѣголѣмж-тж си грыжж и тжгж молила ся само Богу. и за Бояна и за себе си.

Около четырь-тѣхъ чяса прѣзъ нощь-тж тя слуша въвъ нѣкакво шюшюкване; а тѣ были дошли родители-ти и съ Бояна. Бояджій-тъ зелъ дьщерьж си за ржкж и рѣкьлъ: Славке, обычяшь ли Бояна отъ все сьрдце? — а тя отговорила: за това азъ ли сьмь крыва? и вые го отъ сьрдце обычяте. Родителе-ти и хванжли ржцѣ-тѣ имъ, и благословили и двамина-та като свои дѣтца. Славка отъ страхъ была като прѣнесена, и не знаяла, да ли е това сънъ, или наистинж.

10.

ЗА БОЯНА ПРИКАЗВАТЬ ЛОШЕ.

Кога-то на другж-тж Недѣлж попъ-тъ обржчилъ въ чьркви учителя Бояна съ Славкж, сдьрвили ся отъ чюдо и мало и голѣмо. Главатарь-тъ Драганъ излѣзвалъ изъ чьркви като разгнѣвенъ львъ, заканвалъ ся прѣдъ всичкы, и ся заклинялъ, че нѣма да ся остави, дори не смаже лъжливыйтъ бояджіа заедно съ всичко-то му до мородіе и учителя: дори гы или не испжди изъ село, или всичкы тѣхъ не прикара въ тьмницж, или на вѣсило. При всичко това Боянъ и Славка слѣдъ три недѣли си направили свадбж-тж твърдѣ весело напукъ на сьрдитый Драгана.

Кога-то младоженци-ти ся прибрали вечерь-тж, Славка пада на врата на Бояна и казва: О Боже, колко сьмь честита! азъ още и сега не могж да повѣрвамь, да ли е всичко това на истина! Казвать, че имало женидбы жялостны и злополучны; да ли може нѣкога и ные да прѣстанемъ да с обычямы, и да ли щемъ помысли нѣкога за раздѣлж, какъвщо правять мнозина, та ходять да ся напущать?

Боянъ на това и отговорилъ: ные двамина-та до г смы живи, щемъ бждемъ благополучни, нъ трѣбва сега си завржемъ единъ тричленен завѣть. И до кога-то

дѫржимъ вѣрно, до тогава у нашій съпрѫжеский животъ ще бѫде и сговоръ и Божія благословія. Отъ днесь ты щешь живѣешь за мене, а азъ за тебе. Не трѣбва да имамы никаквы скрышны работы, нъ у всичко да си споразумѣвамы. И кога огрѣшимъ, трѣбва единъ другому да си обадимъ. Съ тоя начинъ щемъ си упазимъ отъ несговоръ, кой-то поражда лоши сѣтнины измежду съпрѫгы. За домашній живоотъ никой нищо не трѣбва да знае, та и въ нищо да си не бърка въ наши-ты работы. Само така щемъ си бѫдемъ свои, като да смы само ные на свѣта. Най-послѣ не трѣбва азъ да тегля на една страна, а ты на другѫ; а това ще рѣче, единъ на другъ да си не правимъ напукъ(напнать), па ако ще бы и на шегѫ; защо-то отъ шегѫ-тѫ става истина, а кое-то человѣкъ често струва, на него си и навыква.

Така исказалъ Боянъ. И двоица-та си заклялн прѣдъ Бога. И щомъ подтвърдили своѭ-тѫ клятвѫ и завѣтъ съ съпрѫжескѫ цѣлувкѫ, зачюло си прѣдъ кѫщи въ нощнѫ-тѫ тишинѫ тихы и умилны пѣсни отъ много гласове. Тыя пѣснопойци были Боянови-ти ученици, кои пожелали съ това да направять едно веселбѫ на учителя си. Кога станѫли на сутрень-тѫ младоженци-ти, виждать много свѣтъ, мѫжие, жены и дѣтца натрупали си вънъ и глядали на Бояновѫ-тѫ кѫщѫ. Боянъ любопытенъ отворилъ прозореца, и видѣлъ, че всичка-та му кѫща была окычена съ цвѣтны вѣнци. Това были направили тайно прѣзъ нощь-тѫ негови-ти ученици и Ученичкы. Откакъ си Златарица заселила, таково нѣщо никой не былъ доживѣлъ. Кога отишьлъ Боянъ на училище-то, заварилъ тамъ всичкы-ты ученици, малкы и голѣмы, богатскы и сиромашкы съ цвѣтке накычены, като на нѣкой свять день. Това много развеселило и възрадвало Бояна и негови-тѫ младѫ съпрѫгѫ; защо-то това доказвало, че дѣца-та и тѣхни-ти родителе имали добро сърдце, пълно съ любовь и признателность.

За Бояновѫ-тѫ свадбѫ много безумно си брьщолѣвяло по село-то. Всякой увѣрявалъ, че не была работа-та чиста; защо-то не было си чюло и видѣло нѣкой богать въ область-тѫ да даде за съпрѫгѫ на единъ сиромахъ учитель единчкѫ-тѫ си хубавѫ дьщерь, наслѣдница навсичко-то му имание. За Славкѫ бѣхѫ си полакомили и отъ града много богати момци; защо-то была хубава и богатска дь-

щеря. Всякой искалъ да разбере, защо извършилъ бонджій-тъ такъвъ лудъ работъ? Нъ дядо Стойко само си смѣялъ на хорско-то безумство като былъ наздраво увѣренъ, че не е възможно да си пекжть мекыци на всичкы по волитѣ. И бонджійка-та нѣмала мира пакъ отъ кумове-ты си, че дала хубавъ-тъ си дьщерь на единъ сиромахъ и долень учитель. Тя знаяла много вѣщо да ся дьржи въ тоя случай. Най-сетнѣ отъ тяжкы дрьнканици и брьщолѣвяния и ся додѣяло и нажялило, та отъ ядь заплакала и на Проданица кръчмарк-тъ люто ся сопнжла: стига, стига вѣче! на какъ вы не заболяхъ уста-та отъ да брьщолѣвите като луды; защо-то вые толкова знаете, колко-то нищо. Та що имате Бояна вые? Той може да купи десять пѫти и двама-та нашв тука кръчмари, Продана и Станоя. Той има по̀-много, отъ колко-то ся знае и мысли за него; защо-то азъ съ очи-тѣ си сьмь видѣла, що и какво има той. Само не ми ся ще да казвамь! Това изрѣкла бонджійка-та и си млъкнжла, па са байкала, че не могла да ся стърпи да не казва и това, кое-то трѣбвало было да ся дьржи за тайно. Кръчмарка-та вече не смѣяла да си обѣли ни зжбъ да ѫ запытва повече за Боянов-тъ свадбъ, и ся обѣщала, че не щяла да исказва, що была чюла.

Кръчмарка-та Проданица никому друго му не казала само на сестрж си и на мжжя си, кон-то, прѣди да имъ каже, зарѣкла гы никому да не казвать. Тя въ расказванѣто си (както си сѫ жены-ты) наддала и това, че бонджійка-та ѝ была казала какво видѣла у Бояна бог'зна какъв голѣмъ камарж злато и срѣбро; още че Боянъ, ако щялъ, могълъ и цѣло село да прѣкупи, и че въ кѫщж-тъ му понѣкога ставали такывы работы, кон'то ако ся раскажяли, то на хора-та отъ страхъ косы-ты на главы-ты щяли да настрьхнжть. Отъ тыя думы наистинж мжжь-тъ ѝ Продань и сестра ѝ толкова ся уплашили, що-то имъ ся свыли косы-ты на главы-ты. Това увѣряванѣ тѣ никому не открыли, само на вѣрны-ты си пріятели.

Слѣдъ нѣколко дни изъ село-то ся знаяло по̀-много, отъ колко-то была казала бонджійка-та. Измежду друго разнесло ся по село-то и това, че Боянъ можялъ да събира дяволы-ты, и, за да му ся пріятеле, подписалъ имъ запись съ кръвьтж си. Още че отъ антихриста ималъ дозволеніе да учи-

телствува тридесять годины, и при навьршяню на подырнѭ-тѫ годинѫ, на Бѫдный-вечеръ между пять-тѣхъ и шесть-тѣхъ чяса прѣзъ нощь-тѫ, антихристъ щялъ да му земе душѭ-тѫ, и да му извьрне главѫ-тѫ така, що-то лице-то ѝ да дойде кѫдѣ плещы-ты, и тъй да си остане. Разнесло ся още по село-то, че учитель Боянъ можялъ да има пары, колко-то щялъ, и че былъ запоилъ Славкѫ съ нѣкаквѫ травѫ, отъ коѭ-тѫ или да полудѣе и жялостно да умре, или съ него да иде, кѫдѣте ѭ поведе. Още че Боянъ можялъ да испѫжда бѣсове-ты, да намѣрва добрины, и да прави кравы-ты вмѣсто бѣло да давать жьлто млѣко; послѣ че можялъ да ѣзди на метлѫ по въздуха, и другы още много такывы. Додавали и това, че той всичко това былъ научилъ отъ нѣкаквы си дяволскы книгы.

Отъ онуй врѣмя хора-та въ Златарицѫ много ся наплашили отъ учителя Бояна. Никой не смѣялъ да му прави пакости, защо-то ся бояли отъ негово-то пріятелство съ антихриста. И самый-ть ядосаный Драганъ не смѣялъ нито нему, нито на бояджій-ть да направи нѣщо зло. Ако бы ненадѣйно нѣкои-си, да врьхлетѣли на Бояна, прѣкрьстяли ся скрышнѫ-тѫ, и мълчешкѫ-тѫ си отминвали.

11.

ЗА СЛАВКѪ СЯ ГОВОРИ ДОБРО.

Млади хора въ село-то кога срѣщали Славкѫ, коя-то цвѣтѣла по хубость и добринѫ, никой не странилъ отъ неѭ, нъ всякой ѭ поздравявалъ най-любезно. И кога-то изминвала, всякой ся спиралъ и мирно ѭ изглядвамъ. И наистинѫ. Славка была хубавица, и всякой день ся показвала по̀-добра и по̀-хубава, що-то и самы-ты Златарскы момы ѝ ся чюдяли и дивѣли. Тя не была по̀-прѣмѣнена отъ другы-ты жены; нъ всякога, и въ праздникъ и дѣлникъ отъ утренъ до вечеръ, ходяла чисто и стѣгнѧто, като че ще отиде на хоро-то. Тя работяла въ най-голѣмѫ-тѫ жегѫ както въ градинѫ-тѫ така и на поле-то.

Тя си глядала добрѣ кравѫ-тѫ и свинѭ-тѫ; носяла зелие и яйца за продань въ града. При всичко това всегда была чиста, и не ся съгледвало на дрѣхы-ты ѝ ни еднѫ кръпка.

Увѣрявамь, че и тя знае да бае и врачюва, рѣкла

имётка-та Драганица, като смърчяла енфе, и си брисала носа съ ржкава.

Истинж знае! отговорили млади-ти: Славка да не е женена, ще ни ся пукне сърдце-то за нежь, до толкова ны е обаяла.

Женени-ти хора въ Златарицж подстжпили да ся относять твърдѣ злѣ съ жены-ты си, да гы псуватъ и да имъ хлюскать плѣсници за това, дѣто и тѣ не сж тъй хубавы и чисты като учителка-та. А жены-ты клели и драли мжжете ты си съ длъгы-ты си ноктье.

Двѣ годѣны момы, кои-то были другаркы на Славкж, дошли при нежь и й рѣкли: ето вече цѣлж годинж откакъ си оженена, и все си стоишь хубава и обычна като мома. Всичкы мжжкы ти ся чудять, и всичкы женскы ти завиждать. Молиме ти ся, Славке, кажи ни що правишь, та си така хубава и обычлива? На, погледай, всяка наша мома, щомъ земе мжжь, а тя посърне, удрѣхне, и така всяка любовь ся прѣсѣква помежду имъ, а ты не си така.

Млада-та учителка отговорила: да ви кажж миличкы мои другаркы! жены-ты самы си сж крывы на това. До гдѣ ся момѣжть, кытать ся, примазвать ся, и колко-то паричкы ся изработять, издавать си гы за дрѣхы и бѣлило, само да лъскать прѣдъ момци-ты. А кога вече ся сдобыжть съ мжжь, тогыва прѣстанжть да ся скжтвать за оглядване. Тогыва утренж до нѣкое врѣмя ходять несрѣсаны и неомыты, и мыслять, че на женж-тж приличяло, кога е нечиста; защо-то това показвало, че е врядна и работна. Тогыва трѣбѣало да пости; на мжжя пары трѣбвали, та за това не можяла жената да ся кыти, като мома. Малко по малко стѣны-ты са умрьчкват и подкъртять; мазаніе-то и подлѣпяваніе-то некало пары, а пакъ тѣ самы не знажть да мажжть. Така си навыкват на праздность и посѣдяваніе и съпржга-та по ради нечистотіж-тж и неопятность-тж си става грозна и отвратителна, па тъй си ся напустне. Като земе да ходи жена-та съ съдраны чорапы, или съ калны крака по кжщи, тогась омраза-та е вечь на прага. Кажѣте ми сега вые, какъ да не гледа мжжь-тъ съ ядно сърдце такъвж женж, и какъ да му ся не догнусява и не омрьзнува? Още и това е голѣма погрѣшка на оныя жены, кои-то, до гдѣ сж момы, гледашь гы мирны и прѣмярны; а като земжть мжжь, тѣ ти отворять

уста съ сто языка; както праведно казва пословица-та:„ *До гдѣ е дщерка при майчицѫ, мирна е както овчица; а кога ся съ мѫжъ сбере, отъ аршинъ языкъ простре!*

Другаркы-ты ѝ отговорили: Славке, наистинѫ право казвашь.

Млада-та учителка наставила прикаскѫ-тѫ си: азъ когато зехъ Бояна, отъ все сърдце ся помѫчихъ, какъ всякога да му бѫдѫ на сърдце, защо-то много го обычяхъ. И турнѫхъ си на умъ, че сега трѣбва по̀-вече да ся привардвамь, отколко-то прѣди, и никога да не излязямь прѣдъ очитѣ му нестегнята и нечиста. У мене както е въ стаѭ-тѫ така е и въ готварницѫ-тѫ и въ избѫ-та ми; всяко нѣщо си е на свое мѣсто. Дрехы-ты си чювамь; ако видѫ негдѣ малко съдранко, азъ тосъ-чясъ го закърпвамь. Оттова мои-ты дрѣхы всякога сѫ както новы па и азъ въ нихъ всякой день прѣдъ очи-тѣ на мѫжя си съмь като нова.

Другаркы-ты ѝ отговорили: тъй е, Славке, ала врѣмя-то съдира и най-хубавѫ-тѫ дрехѫ; па кога мѫжь-ть не дава пары, отъ гдѣ ще ся земе друга?

Славка продължила: азъ не искамь много пары за дрехы. Виждте що правѭ: щомъ ся покаже нѣкоя дупчица на дрѣхы-ты ми, азъ той-си-чясъ ѭ закърпѭ, за да не стане по̀-голѣма. И за това ми трѣбвать само малко кончици. А другы-ты жены носять си дрѣхы-ты, до гдѣ траѭть, а не съпикасвать ако ся негдѣ продержть. И така отъ малкѫ дупчицѫ става голѣма, и за малко врѣмя дрѣха-та съвсѣмъ ся парцалоса, па тогыва и да ѝ ся не ще, трѣбва да ся купи друга; а азъ въ сѫщо-то врѣма все си носѭ ветхѫ-тѫ, и съ това спестявамь пары-ты. Коя-то кѫщница не знае да шіе и кърпи, тя дава много пары за облѣкло, и пакъ всякога ходи, като че изъ каль-тѫ е излѣзла.

На тыя думы двѣ-тѣ Славкыны другаркы ся причьрвили и плачешкомъ ѝ казали: клятн ные не знаемь тъй хубаво да шіемъ и кърпимъ като тебе. Това много ще ны врѣди, и ные отсега още сѝ видимъ, че поради това много щемъ тегламъ. И тъй дѣвойкы-ты си отишли много жалны и угрыжены.

Славка приказала мѫжю си, що ся разговаряла съ двѣ-тѣ си другаркы, и казала му, че двѣ-тѣ тыя ще ты

учи да шіѭть и кърпять. Тя гы съжалѣвала да не бѫдѫть злочесты, като другы-ты.

Боянъ прѣгърнѫлъ съпрѫгѫ-тѫ си и рѣкълъ: ты, мила моя Славке, съ това щешь добыешь Божіѭ благословіѭ, и сама щешь нанесешь благословіѭ на тыя кѫщы. Не само тыя двѣ-тѣ, нъ и всичкы другы, кои-то пожелаѭть да ся учять, поучявай гы на радо сърдце. Много кѫщи въ наше село, при всичкый си трудъ и мѫкѫ, испадать въ най-злочесто състоаніе, защо-то жены-ты не отбирать отъ работѫ. Тѣ не знаѭть да си посѣѭть и насадять въ граднѭ-тѫ нуждны-ты зелія, за да не ѣдѫть всякой день все васулъ, и па васулъ (бѣлъ бобъ). Кога поискать да сготвять нѣщо хубаво, а тѣ насипвать въ ястіе-то много мазь, или сланинѫ, или шярланъ безъ смѣткѫ. Това става много скѫпо а ястіе-то стане пакъ не сладко и не здраво. Лоша-та храна раждя лошіѭ кръвь; оттова ся пораждать болѣсти, по кои-то трѣбва да ся давать пары, па и отъ работѫ да ся изостая. Сѫщо така е и съ облѣкло-то. Въ село-то има толкова шеваче, нъ защо-то тѣ отъ това ся помиѭвать, за това вардять, да ся не научи другъ. Кои-то не знаѭть да шіѭть и кърпять, тѣ все си одърпани и съдрани ходять; ако ли си турять кръпкѫ на дрѣхѫ-тѫ, тя толкова грозно стои, що-то човѣкъ по-радо бы глядалъ съдрано-то, а не закърпено-то. Нá отъ що трѣбва чясто да ся купувать новы дрѣхы и да ся давать пары. Остави друго-то, въ много грѣхота е, гдѣ-то нѣма въ всяко село по една вѣща и разумна жена, коя-то да поучява селскы-ты момиченца на готвеніе, шіеніе и на другы кѫщны работы. Оттова много пары быхѫ остали въ село-то, и много кѫщницы щяхѫ да прѣживявать по-веселъ и честить животъ. Славке! потруди ся та заслужи голѣмѫ наградѫ отъ Бога. Това и казвалъ Боянъ.

Славка выкнѫла двѣ-тѣ си другаркы, заванѫла всякой день подыръ пладнѭ да гы учи да шіѭть, и да кърпять съдрано тъй вѣщо, що-то да ся не познава. Учила гы какъ да си кроять ризы, безъ да рѣжѭть много парчета, още какъ да сы плетѭть чорапы, или какъ да гы наплитать кога сѫ съдраны. Водяла гы по кѫщи да гледать какъ всичко си е на мѣсто, така изъ избѫ-тѫ, хлѣва и обора, да видять какъ е чисто и сухо. Тука, всичко ся метяло на врѣмя-то си, та ся не набирало много за метеніе и чистеніе. Покаи-

вала имъ въ градинѫ-тѫ, какъ ся работи около разсады-ты и зелія-та, и кога озрѣвать, какъ да гы пазять и употрѣбявать. Въ готварницѫ-тѫ гы учила какъ да готвять всякакви ястія, съ малко мазинѫ и подбелване, и пакъ да бѫдать пріятны и здравы; още и какъ понѣкога да си направять и печено, а да имъ не става много скжпо. Славка знаяла отъ майкѫ си какъ да сготвя много хубавѫ чорбѫ, както и мясо на много видове ястіе; още и какъ да приготвя зеле за зимѣ, какъ да налага прѣсолъ и пиперницѫ (трошіѫ) и др. т.

Двѣ-тѣ момы много ся чюдяли, защо-то никъ не были видвали при майкы-ты си това. Тѣ ся зарадвали, че кога ся оженять, щѫть могѫть да угаждать на мѫжье-ты си, като знаять да си рядять вѫщы-ты хубаво, и съ малко разноскы.

Тыя двѣ момы кога расказали на другы-ты момы по село-то, що были научили отъ учителкѫ-тѫ, какъ и тѣ щѫть бѫдѫть като неѫ пріятны и обычны; то една по однѫ навалили ся при Славкѫ да ѫ молять да поначучи и тѣхъ нѣщо. Най-послѣ при Славкѫ ся отворило цѣло женско училище. Защо-то Славка была влѣзла въ очи на всичкы момцы, за това всичкы момы, пожелали да бѫдѫть и тѣ като Славкѫ.

Изпърво Бояница имала голѣмъ трудъ, нъ послѣ работа-та ѝ много олекнѫла. Едны по нѣгога ѝ готвяли, другы шили, а другы градинѫ-тѫ ѝ рядили. Всичко това ся работило само тогыва, кога-то тѣ си нѣмали другѫ работѫ по дома. И на другѫ-тѫ годинѫ вече можило да ся съгляда по много селскы градины съвсѣмъ новъ рядъ и една другѫ да ся надварять, коя по-добро да направи.

Една съсѣдка глядала прѣзъ плета, какъ друга-та разсажда и прѣкопава въ градинѫ-тѫ си; послѣ на есень-тѫ много отъ тѣхъ начѫнали да носять зеле въ града за продавь и врьщали ся съ пълны жебове отъ пары. На много отъ тѣхъ това было драго, освѣнь на оныя, кои-то си нѣмали нищо. Най-сетнѣ и тѣ дошли при Славкѫ, и зели да ѫ запытвать за туй, за онуй. Славка драговолно гы поучявала отъ тсичко, що-то знаяла. Тя правяла това съ радость, защо-то имала добро сърдце; тя не ся лѣнила да расказва, както що обычя всяка млада жена.

По ради туй учителка-та задобыла голѣмѫ любовь и наклонность отъ всичкы въ село-то; и всякой ся надварялъ,

кой какъ да и ся прѣдобря. Само за това всякой ѭ окайвалъ, че Боянъ и былъ мѫжь, кой-то ще иде въ пѫкло-то. Всякой вѣрвалъ, че учитель-тъ былъ магесникъ, та събиралъ дяволы-ты. кон-то най-сѣтнѣ щяли да погубять и тѣло-то и душѫ-тѫ му.

12.

КАКЪ ПРЬВЫЙ ГЛАВАТАРЪ ДРАГАНЪ РАЗБИВА НОСА СИ И ЩО ДРУГО СЯ СЛУЧВА.

Боянъ какво-то и да направялъ, все ся зимало за зло. Той поучвалъ дѣчица-та, че нѣмало самодиви и вампири, и че то е само въ мысьль-тѫ на плашливы-ты и суевѣрны хора, а то ся разнасяло по село-то, че Боянъ не вѣрвалъ ни Бога, ни дявола. Кога показвалъ той въ училище-то на дѣчица-та отровны трѣбвы и гѫбы, та да могѫть да ся пазять отъ нихъ, то по село-то ся говоряло, че той учялъ дѣтца-та да правять отровѫ. Най-много кыпнѫлъ възъ него кметъ-тъ Драганъ, кой-то всякакъ гдядалъ да му скрои примкы.

Кога вече мыслялъ, че доста нѣщо былъ набралъ противъ Бояна, рѣкьлъ си: врѣмя е вѣче, да му сломѫ врата. Той трѣбва да ся тегли на сѫдъ прѣдъ Правителство-то, а неговы-ты вечь прѣлѣли работы сѫ ясно свидѣтелство за да ся покаже и тамъ какъвъ е. Азъ, като пьрвенецъ и главатарь, длъженъ сьмь да обадѫ. Не трѣбва вече да маѫ работѫ-тѫ, че послѣ о моѫ-тѫ главѫ ще ся очюка.

Тъй еднѫ Недѣлѫ облѣкьлъ ся съ великденскы-ты си дрѣхы, завылъ си шялъ на главѫ-тѫ, зелъ си тоягѫ-тѫ въ ржцѣ, и упѫтилъ ся камъ града. Никому не казалъ, що щялъ да прави, за да не зачюе Боянъ, кой-то, като пріятель на сатанѫ-тѫ, може бы да му направи нѣкоѫ пакость прѣди да стигне въ града.

Като излѣьлъ изъ село-то, той зелъ самъ да си приказва съ най-голѣмъ ядъ, като да былъ вече прѣдъ сѫдовище-то. Въ пѫтуване-то си махалъ съ ржцѣ по въздуха, ту на самъ, ту нататакъ, като нѣкой проповѣдникъ, кога приказва слово въ черковѫ. При тѫѭ неговѫ распаленѫ ревность заплела му ся тоята-та между крака-та и той тъй ся прѣмѣтнѫлъ прѣзъ неѭ, що-то цѣлъ по очи-тѣ си ся неплощилъ на земѫ-тѫ. Калпакъ-тъ му отскокнѫлъ, носъ-тъ

му ся заоралъ, а крака-та му ся навырили, като че ли ся исправилъ на главж-тѫ си. Той ся исправилъ съ тюхкавие и псуване и зелъ си калпака изъ кала. На чело-то му избила врага, като че рогъ му израснѫлъ, а носъ-тъ му ся смазалъ и му посинѣлъ като патлажанъ. Той си помислилъ, че това го постигнѫло отъ Бояна и уплашилъ ся да върви по-натакъ, да му ся не случи друго по-голѣмо зло.

Тамъ, гдѣ-то още си брисалъ съ кърпж-тѫ кръвавый си носъ, по сѫщый пѫть застигнѫлъ единъ конникъ, твърдѣ хубаво прѣмѣненъ. Като дошьлъ до Драгана, попиталъ го: въ това село (посочилъ съ ржкж къмъ Златарицж) живъ ли е единъ на имя Боянъ, и сега дома ли си е?

Драганъ отговорилъ: живъ е, нъ защо пыташь?

Конникъ-тъ рѣкьлъ: Владыка-та иде въ Златарицж за да наведи училище-то и черквж-тѫ и да ся разговори съ учителя за състояние-то на селяне-ты. Това като изрѣкълъ, бутнѫлъ коня си и замингнѫлъ.

Драганъ отъ чюдо раззинѫлъ и уста и носъ, и извыкалъ: ка-ка-какво? Владика-та?

Владика-та при Бояна? Токо още това не изговорилъ, и дѣдо Владика ся задалъ съ свои-ты хора и упѫтилъ ся право къмъ Златарицж.

Да мя устрѣляше, да мя поразеше! извикалъ Драганъ. Владика-та сега ще тегли право у дома, а мене нѣма. Сега знам, че той ще отсѣдне у другый-тъ главатаръ (Горкый-тъ Драганъ чорбаджи? той сѣкалъ, че това е Грькъ Владика, та иде за ѣдение и пісние и да съблачя свѣтъ-тъ, та му докривало, че не ще може и той да ся облажи съ нѣщо). Драганъ ся затърчялъ колко-то можялъ. А случило ся та пакъ ся спрѣпънѫлъ о длъгж-тѫ си тоягж на земж-тѫ. Всичкы жилы му ся разиграли, великденска-та му прѣмѣна ся набила все съ калъ. Той си дошьлъ у дома съ тюхкание и пайкание. Кога-то не заварилъ никого прѣдъ кѫщж-тѫ си, горко ся огрыжилъ и помыслилъ си че Владика-та може да е у другый-тъ главатаръ. Той ся лутнѫлъ и тамъ, ала не намѣрилъ никого. Послѣ ся врѣцнѫлъ дома си, гдѣ-то нѣмало живж душы. Той ся прѣоблякълъ, омылъ, и много ся уплашилъ, кога видѣлъ на оглядало-то приплющеный си носъ и рогато-то си чело. Сега ся разярилъ като звѣръ на кѫщны-ты си, че ты нѣмало въ кѫщи. Нѫ че до

търчяло едно момиченце запѫхтѣло ся, и извикало хайде тате, скоро че при учителя дошьлъ единъ царь! Цѣло село ся сбрало тамъ прѣдъ училище-то.

Драганъ зелъ да мысли, що да прави. Най-послѣ отишьлъ на училище-то. Изъ черква Владика-та отишьлъ въ училище-то, та разгледалъ и посъвѣтувалъ ученицы-ты, и слѣдъ единъ часъ излѣзълъ оттамъ, та врьвялъ успоредно съ Бояна и распитвалъ го за успѣха на ученицы-ты и за състояніе на училище-то, както и въобще за селяне какъ ся владѣѭть съ него и какъ гледать на училище-то. Послѣ откакъ поучилъ и наставилъ всичкы, какво трѣбва да правять, благословилъ гы и си замина̀лъ. Въ това врѣме всичкы селене стояли гологлави и отъ чюдо втрѣщени, като гледали Владика-та да разговаря съ учителя Бояна.

Сега цѣло село познало, че Боянъ былъ струвалъ повече нѣщо отъ тѣхъ.

Единъ Владика да дойде при единъ селскы учитель на видѣніе, това наистина не было малка работа!

Отъ онуй врѣмя вечь по село-то всякаквы такывы приказкы ся приказвали. Мнозина сега ся събирали, та си говоряли: само да знаѫ какъ да захванѫ, азъ никакъ му не мыслѭ за края! ама! . . . . Още днесь быхъ си подписалъ грѣшнѫ-тѫ душѭ, само единъ пѫть да ся оттърва отъ пустыа длъгъ (борчь), и малко пары да сберѫ, азъ знаѫ какво да правѭ, а не като нашій учитель. Наистина, нашій-тъ учитель умъ нѣма, гдѣ-то живѣе тука при насъ. Да сьмъ него, азъ быхъ ся приставилъ при Владикѫ-тѫ, та да ходѫ на широко и да имать пълнѫ готварницѫ съ печено, и пълнѫ избѫ съ вино. Вѣрвайте Бога, днесь си быхъ далъ душѭ-тѫ.

Таквизи безбожны думы бръщолѣвяли селяне-ти безъ да ся страхувать отъ Бога и срамувать отъ хора-та. И богатство-то развяля сърдце-то, ала сиромашія-та два пѫти повече. А кога ся сдружи съ сиромашіѭ-тѫ глупость-та и необуздано-то желаніе, то човѣци-ти вечь излѣзвать отъ човѣщинѫ-тѫ. Така си е по много села, а за злѫ честь и у Златарицѫ.

13.

ЗЛАТОТВОРНО ДРУЖЕСТВО.

По едво врѣмя Боянъ ся почюднлъ, като гледалъ, че ли да дохождать при него едни сега, другы чясъ, и все жеяли да му говорать нѣщо тайно. Всякой му казвалъ: Бое! ты си знаялъ да правишь жълтици, това го исповѣда ло село. Научи мя, молѣ ти ся, на това, защо-то ты разрашь това даволско искусство. Кога ся яви даволъ-тъ, азъ ма да ся уплашѣ. И кога поиска подписъ съ моѣ-тѣ ъвь, то отъ сърдце и отъ душѣ щѣ му го подпишѣ. Ты дишь, че нужда-та мя кара; друго нѣма що да сторѣ.

Боянъ за много врѣмя ся недоговѣждалъ какво да говаря на тыя развращенны хора. Защо-то зели все по̀ого да дохождать, па и на всичкы-ты намѣреніе-то было е едно; той всякому по на само рѣкьлъ: еди коѣ, и коѣ щь да дойде при него.

И наистинѣ, всичкы прѣзь онѣѣ нощь около чяса пять дошли при Бояна. Той завождалъ всякого въ еднѣ тьмнѣ аѣ, и го турялъ да сѣдне на столъ. А надошли были три сятѣ и два душь. Всякого обзимало неисказанъ страхъ, га набарвалъ въ тьмниѣ-тѣ нѣкого, или като угаждалъ, до него ся нахождало живина, защо-то единъ другъ ся знаяли. Мнозина гы побивалъ смьртенъ потъ, а мнозина хѣ изстудили мѣста-та си и извѣтрѣли, само ако да молли и да смѣяли.

Така всичкы сѣдѣли цѣлъ чясъ въ най-голѣмъ страхъ, ие смѣяли дори и душѣ-тѣ си свободно да поимать. Въ й врѣмя чясовникъ-тъ ударилъ шесть. На искарваніе на совника, на̀ че ся отворила стайна-та врата, прѣзъ коѣ-то ѣзьлъ внѣтрѣ Боянъ, хубаво облѣченъ, и носялъ въ цѣ двѣ запалены свѣщы, кои сложилъ на стола. Като ся гляднѣли всичкы-ти и ся познали, засрамили ся единъ отъ угъ; защо-то проумѣли, че всичкы были дошли съ едно мѣреніе. Погляднѣли всичкы на Бояна, кого-то напрѣдъ ѣняли за антихристъ.

Боянъ изгледалъ всичкы-ты съ единъ вторачень поядъ, и имъ рѣкьлъ: внѣте мя о клетници! Сега мя позѣте, кой сьмь. Азъ не знаѣ никаквѣ магіѣ, нито даво-ѣ; защо-то всичко що правѣ, правѣ го съ Божіѣ-тѣ бла-

гословіѭ. До днесь вые сте піянствували, и живѣли разтурено; вые сте лъгали и мамили; вые сте крали и издавали; вые сте играли на комаръ, и сте глядали да ѣдете и піете съ тунеядство, а женѫ-тѫ и дѣца-та си сте забравили. Нѣ отъ що сте сиромаси! Вые трѣбва да знаете, че почтенность-та трае длъго, и задоволство-то е най-голѣмо-то богатство. Вые трѣбва да знаете, че Богъ благославя и дава само на оногова, кой-то ся труди; така, кой-то отъ васъ желае да ся сподоби за Божіѭ-тѫ благословіѭ, той трѣбва да ходи по неговѫ-тѫ святѫ волѭ и да работи. Азъ не съмъ, нито щѫ да съмъ богатъ, ала не съмъ нито сиромахъ. Ако искате да сте като мене, а то и вые работѣте както мене.

При тыя дума Боянъ измъкнѫлъ изъ джеба си зеленѫ кесіѭ, и ѭ изсыпалъ на стола. Тука звѣкнѫли купъ жълтици. И главатари-ти селскы въ своя животъ не были видѣли толкова пары!

Послѣ това Боянъ зелъ да имъ говори така: азъ, право да ви кажѭ, това не мя прави доброполученъ, мене мя прави доброполученъ мѫдрость-та, коя-то печяли това злато. Вые сте дошли при мене, да вы научѭ да правите жълтици. А пакъ азъ щѫ вы научѭ на едно знаяніе. То е най-голѣма-та учителка на живота, и то чини пòвече отъ злато-то. Кога сдобиете тѫѭ мѫдрость и това знаяніе, тогава и жълтици и всичко щете имате. Ала трѣбва да знаете, че догдѣ ся не испытате, не можете дò до тѫѭ добрѫ честь. Врѣмя-то на тоя испытъ ще дьржи седемь годины и седемь седмици. Кой-то утрае до края, той ще дочяка радость надъ радость; Истинѫ ви казвамь, че вые по онуй врѣмя пò-вече пары щете изсыпете на стола, отъ колко-то гы видите сега. Тоя испытъ на мьрзеливый-тъ ще бѫде тяжъкъ, а на безбожный-тъ опоритъ; защо-то такъвъ трѣбва да ся прѣправи съвсѣмъ на новъ човѣкъ.

Тридесять-тѣхъ и два души въ голѣмѫ тишинѫ слушя ли Бояновы-ты думы, и глядали на него съ оклещены очи.

Кой-то отъ васъ, казалъ Боянъ, може да удьржи тоя испытъ за седемь годины и седемь седмици, той нека остане тука; а кой-то не може, той увремя да ся треби отъ тука.

Не излѣзьлъ никой.

Добрѣ, рѣкьлъ Боянъ, то трѣбва да направите седьмя

вѣта, и прѣдъ Всевидящаго Бога да ся закълнете, че всич-
и седемь-тѣхъ вѣрно щете гы удържите.

1) Вые трѣбва да ся зарѣчете за седемь годины и се-
мь седмици въ кръчмѫ да не влѣзнете, а всякѫ Недѣлѭ и
раздникъ да ходите въ черковѫ, та да слушяте слово Бо-
е, и по него да работите.

2) За седемь годины и седемь седмици да не играете
книгы, нито на другѫ игрѫ было съ пары, или безъ пары.

3) За седемь годины и седемь седмици да не излѣзне
ъ уста-та ви никаква псувня, никаква присмивка и прѣ-
ръ, такожде да не направите никаквѫ пакость, досадѫ и
тягваніе на другыго.

4) За седемь годины и седемь седмици всякыдневна-та
дница да ви е молитва и работа. Всякѫ зарань и вечерь
ь жены-ты и дѣтца-та си да ся молите Богу и да ся пока-
те отъ грѣхъ.

5) Кой-то изъ помежду васъ за седемь годины и се-
мъ седмици само единъ пѫть ся опіе съ вино или ракыѭ,
й ще е извьрленъ отъ наше-то дружество.

6) На нивы-ты ви да нѣма трьнакъ и гръмуды, а въ
щы-ты ви воня и нечистота. Ваши-ти рала, мотыкы и дру-
-ты кѫщны сѫдове трѣбва да льщять, и по това щѫ вы
знавамь.

7) Тѣло-то ви всякога да е чисто, пристойно и сраме-
иво, а облѣкло-то ви никога да не бѫде омачкано и пар-
ливо; тъй сѫщо и на дѣтца-та ви. И така отъ това щемъ
различявамы отъ другы-ты.

Кой-то иска да удържи тыя седемь завѣта, той нека
истѫпи тука, и да подаде ржкѫ за бѣлѣгъ на съѫза ни.
слабый-тъ ще ся помага.

Като свьршилъ Боянъ прикаскѫ-тѫ си, излѣзли три-
сять-тѣхъ и два души всичкы единъ по единъ на срѣдъ.
якой прѣдъ стола, пъленъ съ жълтици, та подавалъ ржкѫ
яну, и казвалъ: азъ щѫ.

Кога е тъй идѣте си сега въ имя Божіе мирно у дома,
прѣди да си лѣгнете, помолѣте ся Богу, да вы укрѣпи,
да можете да удържите завѣта. Наистинѫ, още еднаждь
ви кажѫ, че щете имате до онуй врѣмя по-вече жълтици
изсыпете на стола, отъ колко-то що видите сега! Боянъ,
о исказалъ това, запрѣтилъ имъ строго, да не обаждать

на живѫ душѣ, що были видѣли и чюли прѣзъ онѣзи нощи
още повече и помежду си думѫ да не продумвать за тов
нѣщо, нито да споменѫть прѣдъ другъ нѣкой за тѫж нощ

И тъй тридесять-тѣхъ и два души отишли си съ най
голѣмѫ тишинѫ. По пѫтя не проговорили ни думицѫ; тол
кова были обзети отъ страхъ. Тѣ ся надѣяли, че при Боян
щяли да видять и чюѫть съвсѣмъ другы работы, нъ то из
лѣзло напротивъ. Като си помыслялъ нѣкой за завѣты-ть
обзимало го страхъ и трѣпетъ; защо-то истинѫ были
строгы. — Ала тайнѫ-тѫ за седемь-тѣхъ годины и седемь
тѣхъ седмици, и срѣднощнѫ-тѫ тьминѫ никой не могьл
да забрави; всичко това имъ было втлапено като един
страшенъ сънъ.

14.

ХОРА-ТА ТВЬРДѢ СЯ УЧЮДВАТЬ.

Какво, бае Петко, имали нѣщо ново? питалъ залудни
чявый нощный вардачь като прѣминувалъ на утрѣшній-т
день прѣзъ село-то. — Та що ново да има? — Не ще л
дойде пакъ нѣкой царь, нѣкой Владика или нѣкакъвъ гра
доначялникъ отъ града? Що е това, гдѣ-то гледамъ, мно
зина сте ся изнапрѣмѣнили и скѫтали? — Тъй пыталъ той

И наистинѫ, на мнозина влѣзло въ очи, гдѣ-то по нѣ
кои кѫщы животъ-тъ ся промѣнилъ; защо-то прозорци-т
были свѣтлявы, потонъ-ть исчистенъ и осушенъ, врата-та
прагове-ти измыти, стѣны-ты измазаны. Въ кѫщи всичк
си было на мѣсто. По дворища-та не ся виждало вече ку
пища отъ торъ и сметы, нъ были събираны вечь вкупъ н
единѫ странѫ. Тридесять-тѣхъ и два душь знаяли твьрдѣ до
брѣ за тѫж промѣнѫ зала не казвали никому нищо; защо-т
вѣрвали, че подыръ седемь годины и седемь седмици щѫт
имать пълны ковчегы съ жьлтяци.

Като видѣлъ Боянъ че тридесять-тѣхъ и два души с
водяли по седемь-тѣхъ завѣта, рѣкълъ на Славкѫ: азъ н
знаѫ, да ся смѣѫ ли, да плачѫ ли. Ето на, виждь, че ты
хора отъ само себе, отъ любовь къмъ Бога, отъ любовь към
женѫ и дѣтца, отъ нуждѫ и сиромашіѫ не сѫ щяли да пра
вять това, кое-то сега правять само отъ единъ суевѣрен
страхъ и надѣждѫ. О, колко е чюденъ човѣшный-ть родъ!

Въ село-то отъ день на день ся показвало голѣмо чюдо; що-то кръчмы-ты сталы праздны. Въ недѣленъ день нѣ-ло крамолы и главы разцѣпены. До играчны-ты книгы и лж-тж никой вечь не припарялъ. На кръчмары-ты вино-то акія-та малко минувалы. По̀-вече-то хора въ Недѣлж сѣ-ли у дома си съ жены-ты и дѣтца-та си, или отивали по ле-то, и тамъ наглядвали нивы-ты си; или ся договаря-какво да заработвать отъ Понедѣлника, и въ кое какъ ѣбва да ся поправять. Тыя, кои-то были по̀-прѣди най-не-йковци, сега излѣзли най-скопосни и хытри; кои-то были вратни, сега станали набожни; и кои-то ся развѣвали къ тамъ безъ работж, сега отъ утрѣнь до мржкнжло ра-тяли или съ надницж, или на своѭ работж.

Вторый-ть селскы главатаръ на имя Проданъ, като ви-лъ, че кръчма-та му въ Недѣлж и въ Праздникъ все е аздна, дошло му на плачь. Тыя хора да ли сж полудѣли? калъ. Що гы е промѣнило тъй? Това не може тъй да о-ане; почтенъ человѣкъ така не може да живѣе. Трѣбва въ ло другъ рядъ да ся турн, защо-то това е наопакы.

Прьвый-ть селскый главатаръ Драганъ, кой-то и той ка ималъ кръчмж, говорялъ: ако тоя рядъ устои и по̀-на-такъ, азъ трѣбва да ся махнж отъ главатарство-то. Това е за друго нищо, както усѣщамь, а само да мя докарать испаднж; ала прѣди туй да стане, то трѣбва цѣло село пропадне. Само еднажды да могж да му земѭ почкж-тж, й е въвелъ тѭж дяволіѭ!

И на попа испъльнила очи-ты тая промѣна. И той зелъ мысли, отъ гдѣ е, и изнамѣрилъ ѭ: хж! тѭж промѣнж под-ихъ хора-та отъ онѭж Недѣлж, кога-то азъ надлъго казахъ въ чьрковж, че Христіанинъ человѣкъ чрѣзъ Вѣ-тж изново ся прѣражда. Той съвсѣмъ ся увѣрилъ, че роповѣдь-та му была произвела това, и за негово зло ся похвалилъ тукъ-тамѣ. Отъ онуй врѣмя на ли възврѣли него селскы-ти главатари и зели да го нападать, кръчма-ти зели да го корять въ очи, а пакъ задъ него всякаквы ливны да му правять, оттова прѣсѣкли и въ чьрковж да ть.

Проданъ прѣправилъ вино-то си на сладъкъ пелинашь, ж-тж си по̀-анасонліѭ само да ся продава. Всякж Не-ѭ плащалъ на нѣколцинж да играѭть и пѣѭть въ кръч-

мѫ-тѫ му само дано привлекѫть и други. Нъ при все това отъ тридесять-тѣхъ и два души, отъ нихны-ты жены, сынове и дъщери не влизалъ нито еднинъ въ кръчмѫ-тѫ.

Драганъ пакъ ся напелъ да примамва хора-та въ кръчмѫ-тѫ, като давалъ на нѣкои и безъ пары да піѫть, само да ся глядать сбиранія. Та защо, не дойдешь да піешь запитвалъ, ту едного, ту другыго? Тѣ му отговаряли: пары нѣмамы. А той на това имъ казвалъ: нали сте ся глупави, вие не мя ли познахте, че не сьмь такъвзи печилникъ, азъ имъ драго срьдце давамь и на почякъ. Та вые сте си мои хора, азъ вы знаѫ добрѣ. — Нъ тѣ пакъ не пристѫпвали до кръчмѫ-тѫ му.

Побѣснѣлый львъ Драганъ въ лютинѫ-тѫ си говорялъ: та вые кога ми правите тъй, и азъ щѫ ви кажѫ, кой сьмь. Да запомните чичя си Драгана!

15.

ДЛЪГОВЕ, КАССА И ГОТВАРНИЦА.

Членове-ти отъ златотворно-то дружество еднинъ по еднинъ зели да дохождать при Бояна, да му ся оплаквать за нуждѫ-тѫ си, и казвали: виждь, Бояне, колко и да сѫ стрегы завѣти-ти ми азъ пакъ точно гы извьршвамь. Ето вече половинѫ годинѫ откакъ все еднакво ся молѫ на Бога и работѫ. Ето вече половинъ годинѫ откакъ книгы и тавли играѫ, не піянствувамь и не ся карамь. Кѫща-та ми е уредена хубаво, а жена-та и дѣтца-та ми сѫ чисты. Никой нито може ся оплака отъ мене. Ала селскы-ти главатаре злѣ сѫ налѣгнѫли. Азъ на нѣкои отъ нихъ сьмь и длъженъ, и ми ся злѣ заканвать, че щѫть мя истырять изъ кѫщѫ-тѫ ако не имъ ся отплатѫ, или ако не піѫ въ кръчмѫ-тѫ. Помогни ми, Бояне! ако ли не, излизамь изъ дружество. За шесть годины и половинѫ, както що си казалъ, като сѫ быѫ доста пары, азъ щѫ ти гы вьрнѫ почтенно.

Боянъ отговорилъ: четвьртый завѣтъ казва тъй: „мя ся Богу, работи и не прави длъгове“. Оттова азъ не имъ дя ти заемнѫ пары. Нъ ты ми кажи, кому си длъженъ колко, та да видѫ, какъ може ти ся помогна.

Боянъ, като изговорилъ това, зелъ перо и книга ръцѣ, и записвалъ всичко, що му ся казвало. Той пы

кого по на самѣ: колко си длъженъ? кому? колко лихвѫ ѭщашь? отъ що си задлъжнѣлъ, и заложилъ ли си нѣщо ѭщу длъга си?

Така като узналъ всичкый-тъ имъ длъгъ, той гы запытъ ъ още: съ що ще го исплатишь? ты колко можешь, а ко жена-та и дѣтца-та ти могѫть изработи? Колко ѫшь земѫ и добытькъ? и колко можешь отдѣли за проъ отъ жито, отъ добытькъ? Съ какво ся хранишь у дома ? Колко ти отива за ѣденіе на еднѫ седмицѫ, на день? лко ти отива за дрѣхы, обуща и за друго въ кѫщи? Що не достига, и отъ какво можешь припести безъ щетѫ?

Всичко това Боянъ записалъ. Сега вече кѫща-та неборія излѣзла насрѣдъ; заѩо-то, наистинѫ, затова никой знаялъ колко е длъженъ, защо-то си не записвалъ. юзина неплатили отъ три четыры годины лихвѫ. Най-наѣдъ Боянъ ся постаралъ за нихъ. Мнозина дѣто заемали ры отъ селскы-ты кметове за потрѣбѫ-тѫ си, плащали по ѣдесять, по двадесять и пять и до тридесять на сто-тѣхъ ѭишнѫ лихвѫ. Заради това Боянъ ся поржчилъ въ града двигнѫлъ пары съ лихвѫ по пять шесть на сто-тѣхъ, сапо̀-скоро да ся исплати на селскы-тѣ глобители и кръвоѭци, за да не мамять и съблачять вече и за напрѣдъ хо-та. Гдѣ-то нѣкой ималъ по̀-много длъгъ, а малко имоть, ка было мѫчно да ся помогне. Ала Боянъ и нихъ насърчъ, като имъ казвалъ: човѣкь съ пестеніе и работѫ може ся отърве отъ всичкый си длъгъ, само слушняйте мя, како вы настанявамь, та то всичко ще бѫде добрѣ.

Боянъ дори сега проумѣлъ добрѣ, колко злѣ были етували селекы-ти гловатаре. Сега и хора-та разбрали, слѣдъ исплащаніе-то на длъгове-ты си, що остане, само го трѣбва да считать за свой имоть; заради това кожя-та ъ ся ежяла. Сега всякой пожелалъ да работи и да пести; а какъ да ся залови еднажь.

Боянъ ималъ неисказанъ трудъ въ това; нъ тоя трудъ приносялъ и голѣмѫ радость, защо-то былъ истинскый ловѣколюбецъ. Той всякому направилъ по едно кѫщно втерче, въ кое-то всякой да може да си види, колко былъ ьженъ, и какъ ся нахождало кѫщно-то му положеніе.

Той пакъ отишьлъ въ града, та раздалъ дѣтца и отолы момчета по занаятъ и другы службы и въ това твьрдѣ

добрѣ сполучилъ. Що-то сѧ изработвало отъ надници, то сѧ записвало на седмицѫ-тѫ и сѧ спастрявало. Нѣкои даваше изработены-ты сѝ пары Бояну да гы пази; а другы му гы давали, за да сѧ исплащать съ тѣхъ малко по малко двигнѫ-ты-ты на негово имя пары.

Като направили мнозина това, и Боянъ видѣлъ въ малко врѣмя нѣколко стотины събраны на купъ, той сѝ размыслилъ: защо тая пара да лежи безъ полза? И че ако сѧ даде подъ лихвѫ, то ще сѧ намножи капиталъ-ть на сиромасы-ты.

Той сѝ направилъ дневникъ (девтеръ), въ кой-то записвалъ кой по колко влагалъ отъ седмичнѫ-тѫ сѝ работа въ спестовницѫ-тѫ кассѫ. За това отишьлъ пакъ въ града и сѧ примолилъ на единъ правдолюбивъ господаръ, да прiима всякой мѣсецъ тыя пары, и да гы раздава на здраво мѣсто подъ износнѫ лихвѫ. Тоя господаръ като видѣлъ, че това ще докара голѣмо добро на сиромасы-ты, като человѣкъ, кой-то отъ сьрдце обичалъ да прави добро, прiялъ гы на радо сьрдце, и гы раздалъ подъ лихвѫ. Въ края на годинѫ-тѫ прилагалъ лихвѫ-тѫ на майкѫ, за да расте отъ лихвѫ на лихвѫ.

Боянъ бѣлѣжилъ вѣрно въ дневника сѝ, по колко всякому сѧ падало отъ лихвѫ-тѫ.

Голѣмо добро станѫло за тыя хора, гдѣ-то тѣ и дѣтцата имъ сѧ заловили о работѫ, та станали здрави, и вече не сѧ поболѣвали. Прѣди не было тъй; защо-то въ Недѣлѧ, по обычай, като прѣпивали, въ понедѣлника отъ главоболiе не имъ сѧ хващало работѫ. А сега защо-то сѧ вардяли чисти, ослободили сѧ отъ всякакви болѣсти, кои-то сѫ естественно наказаніе-то и нечистотѫ-тѫ.

Кога-то Боянъ расказалъ на членове-ты отъ златотворно-то дружество, че заврьзалъ кассѫ, и какъ тыя пары що му донасяли всакѫ седмицѫ да гы вардн, донасяла имъ толкова и толкова лихвѫ, тѣ много сѧ въсчюдили и твърдѣ сѧ зарадвали. Всякой видѣлъ въ дневниче-то сѝ, колко готовы пары быръ вложилъ въ кассѫ-тѫ, и колко лихвѫ щяли да бобые на край годинѫ-тѫ. Испрьво тѣ по малко пари вносяли въ кассѫ-тѫ. Нъ като сѧ прочюло, че кой по 150, кой по 300, а нѣкой и до 500 гроша отдвоiлъ и оставилъ при Бояна, мнозина сѧ ядосали, зели сѝ пары-ты, отишли

при Бояна и му рѣкли: Ей брате! защо не ми си обадилъ до сега за тѫѭ кассѫ? На̀! вьрли и тыя пары тамъ, и още колко-то могѫ да отдѣлямь прѣзъ седмицѫ-тѫ, щѫ ти гы давамь, та колко-то вечь лихвѫ донесли, азъ сьмь благодаренъ; защо-то пара-та въ кѫщи не ся умножява, нъ намалява. Кога ѭ има човѣкъ, той ѝ намира мѣсто, за това по̀-добрѣ да ѭ не гляда. Ако азъ не могѫ да отдвоявамь и донасямь при тебе, то още длъгъ щѫ натрупамь, а не да исплатѭ сегашный-тъ.

И тъй всякой зелъ да донося по нѣщо, кой що могълъ да откѫсне прѣзъ седмицѫ-тѫ. Едни работяли по̀-вече отъ другы, само да донесѫть повече и въ кассѫ-тѫ. Другы пакъ были толкова лакоми, що-то малко ся грыжяли, че жена-та и дѣтца-та имъ щяли да гладувать дома, само да отдѣлять повече нѣщо.

Това не было угодно Бояну, за това зелъ да приказва на едного така: на истинѫ, добро е, че сте станали пестовни, нъ жена-та и дѣтца-та ви не трѣбва да гладувать. Много жены, врядны да работять на поле-то и да искарвать по нѣкой грошь, сѣдять си у дома, и така си изгубвать врѣмя-то само да готвять. Кога ся сдумате за всичкы-ты кѫщы да ся готви на едно мѣсто, тогава не щяхѫ да отивать толкова дьрва, или не щяхѫ да ся маѭть жены-ты да ходять да събирать сѫчкы и клечкы по коріѭ-тѫ; може още отъ тыя дьрва, що гори всяка кѫща прѣзъ годинѫ-тѫ, по нѣщо да остане, та да ся продаде, а пары-ты да ся турять въ кассѫ-тѫ. Наистинѫ, така твьрдѣ много бы ся спестило. Ала ные можемъ другояче да направимъ.

Вые добрѣ знаете, че ные въ онезь гладны годины ся храняхмы само съ еднѫ голѫ чорбѫ. Като смы пестили тогава, кога нѣмахмы нищо, а сега защо да не пестимъ по̀-добрѣ, кога-то има що да пестимъ. Ные сега имамы барабой, овощія, брашно, мясо и хлѣбъ на най-евтинѫ цѣнѫ. Ные можемъ съ сѫщы-ты пары по̀-добрѣ отъ гладны-ты годины да ся хранимъ, и пакъ доста нѣщо да спестимъ. Кога земе да готви единъ за всичкы-ты, то толкова си жены щѫть добыѭть врѣмя да работять друго по̀-износно нѣщо. Исподъ тридесять гърнета и котлы наистинѫ за единъ день двадесять пѫти по̀-вече дьрва щѫть изгорять, отъ колко-то щѫть стидѫтъ подъ единъ котелъ за тридесять кѫщы. Това го ви-

16.

КЪ СЯ НАМАЛЯВАТЬ КРЪЧМЫ-ТЫ ВЪ СЕЛО-ТО КАКВО ГОВОРЯТЬ ЗА ТОВА СТАРИ-ТИ СЕЛЯНЕ.

Въ Продановѫ-тѫ готварницѫ вьрвѣло другояче. Той
ялъ ястія блудкавы, не вкусны, и за това всичкы го на-
тиали. Тѣ ся сдумали да отворять сѫщо дружество както
джій-тъ; нъ все напусто, защо-то помежду си нѣмали
акъвъ рядъ, и единъ другъ ся крадяли. Това Продану
ю драго, че не отивала работа-та имъ по́-оправна, колко-
при него.

При него было пакъ още по́-лоше отъ всяко друго
то. защо-то той былъ човѣкъ съ каменно сьрдце. Той
ъ спечелилъ много пары, и то съ голѣмѫ крывдѫ; на̀-
ъ! Когато въ скѫпы-ты годины дохождала парична по-
ць за сиромасы-ты хора въ Златацицѫ, да имъ ся купува
на, та да имъ ся подѣля, той былъ наговорилъ селскы-ты
ватары за по̀-добрѣ да ся сподѣлять пары-ты имъ. А
ъ съ Драгана ся сдумалъ да продавать брашно-то и
ба много скѫпо. И така всичкы-ты пары отъ сиромасы-
прѣминѫли въ тѣхенъ джебъ. Кога-то селяне ти искар-
и на тържище то (пазарище-то) сѣно, добытъкъ и друго
имотя си за продань, той наговарялъ другы-ты селскы
тове да не въскачвать цѣнѫ-тѫ единъ прѣзъ другъ, та
купувать евтино сиромашкѫ-тѫ мѫкѫ. Испрьво давали
го долѣ, послѣ попридавали малко нѣщо. За това единъ
ругъ си смигвали, та все еднакво увѣрявали продавачя, че
го му сѫ дали, а стока-та была ужь долня. А защо-то тѣ
и пьрви-ти въ село-то, за това другы куповаче ся стѫ-
вали одъ да наддадѫть нѣщо по́-выше, или пакъ врьзъ
ненiе-то имь да придадѫть. И така всичко най-евтино тѣ
ували. Ако бы да излѣзнялъ нѣкой по́-хытьръ, та над-
илъ по́-вече, нему ся злѣ закаивали, особно ако ималъ да
а нѣкому, на такъвъ казвали: ты кога имашь лишны пары
такъвѫ долнѫ стокѫ да наддавашь по́вече отъ прiятеля
. азъ си искамь пары-ты, що ми си длъженъ. На̀, Про-
ъ какъ ся обогатилъ. Нъ истина-та е всякога свята,
то казва пословица-та: *отнето-то е проклето, и съ*

неправдѫ спечелено врьхъ не побива. нему това ся струпало на главѫ-тѫ.

Той былъ лошь и бездушенъ човѣкъ. кой-то не пропущалъ день да замине безъ сѫдбѫ (давіѭ) съ нѣкого. Още по́-много крамолы и сѫдбы ималъ съ братя-та си и сестры-ты си, та былъ прибралъ почти всичко бащино. Мнозина въ село-то теглени по сѫдбы отъ него, пристигнѫли до просяшкѫ тоягѫ.

Повече то хорица въ Златарицѫ, гдѣ-то были осиромашяли, най-главна причина была сѫдба-та. Хора-та до дѣто были въ добро състояніе, гледали на высоко, а кой-то ималъ сѫдбѫ, нему ся струвало, че това му донасяло честь: защо-то ся разговарялъ всякой съ него. При това дохождали и лукави адвокати, та по́-вече гы дразняли, защо-то тѣ много ся ползували отъ глупость-тѫ и буйность-тѫ на селскы-ты кметове. Така раздразнени ся подхващали за сѫдбѫ, що-то прѣдъ очи-ты си гуждали цѣлый си имотъ да упропастять, само на́-главѫ да излѣзнѫть. Адвокати-ти особно това и чякали: най-голѣмый-тъ тѣхенъ трудъ былъ да предълживать сѫдбы-ты отъ годинѫ до годинѫ; тука трѣбвало жялбы, илямы, мазбаты, протести врьзъ протесты да ся правять, а на хора-та пары-ты въ жебъ да не остаять. и така десять пѫти по́вече ся разносяло, отъ колко-то струвала сѫдба-та. Кой-то изгубялъ сѫдбѫ-тѫ, нему остаяло само да хули Правителство-то и да гладува, а адвокати-ти да ѣдѫть най-хубаво печево и да піѭть тригодишно вино и трижь прѣваренѫ ракыѭ.

Боянъ откакъ ся засѣдѣлъ въ Златарицѫ, мнозинѫ хорица упазилъ отъ сѫдбы. Кога нѣкой отивалъ да ся допыта до него, той прѣсѫждалъ работѫ-тѫ тъй умно, що-то сѫдба-та всякога ся свръшвала съ примиреніе. На хора кои-то обычяли да ся подхващать на сѫдбѫ, той имъ приказвалъ тѫѭ басиѭ: „Еднажь двѣ псета нашли на едни мость едно кѫсче мясо и зели да ся прѣпирать, кому ся падало. На тѫѭ прѣпирнѭ дотърчяло трете псе, кому-то така ся щяло мясце и пристѫпило при нихъ, та пришьпнѫло на ухо-то и на едно-то и на друго-то: „не ся оставяй, защо-то по правдѫ тебѣ ся пада“. Двѣ-тѣ кучета люто ся свадили около кѫсче-то мясо; зели да ся хапять и кървавять, та хайде двѣ-тѣ прѣзъ моста цѫмбуръ въ рѣкѫ-тѫ. И така трете-

апало мясо-то и го изѣло, па си глядало какъ плували
етя-та му въ рѣкѫ-тѫ. Това слетѣва и оныя, кои-то под-
гать сѫдбы.

Кога иска човѣкъ да има всякога все право, извѣстно
че кесія-та му тегли, па често ся случва присмивъ и
срамяваніе. Кой-то двига сѫдбѫ на нѣкого, той вече губи
ловинѫ-тѫ отъ онова, що дыри. Адвокати-ти сѫ рѣзала-та
ножицѫ-тѫ, тѣ най-много ся мѫчять, да ся распон клеч-
-та, що гы държи на срѣдѫ-тѫ. Най-послѣ човѣкъ ако и
спечели сѫдбѫ-тѫ, пакъ много по́-вече изгубва, отъ
лко-то зима; на пр. губеніе врѣмя, изоставяніе отъ рабо-
, повръжданіе здравіе отъ ядове, при това страхъ, грыжя,
ѣвъ и толкова нощи безъ сънъ.

Така приказвалъ Боянъ, въ кметъ-тъ Проданъ не го
ушялъ, а всякѫ годинѫ залавялъ по еднѫ новѫ сѫдбѫ.
й-послѣ отъ много-то разноскы и подароци на сѫдници,
вокати и писари, както и отъ денгубици и търченіе горѣ-
лѣ той твърдѣ испаднялъ. Тъй еднаждъ като изгубилъ
дбѫ-тѫ, коѭ-то ималъ съ едно блнжно село за единъ
бъ, за кой-то доказвалъ, че былъ на неговѫ-тѫ нивѫ, пад-
ъ въ голѣмѫ неволѭ. Тоя дѫбъ му излѣзялъ до сто
ыты межндіета. Смаялъ ся и въздивилъ ся, отъ гдѣ да
мѣри тыя пары! защо-то былъ потънялъ до шіѭ въ
ъгъ; два пѫти по́-вече былъ заелъ пары, отъ колко-то
няли кѫщѫ-та и нивы-ты му. Той зелъ да дыри пары, нъ
гдѣ не намѣрилъ. Оттова прѣдишни-ти му занмодавци
нгняли вѣрѫ отъ него. И така си испродалъ всичко да
ъ ся исплати, а пакъ кѫщѫ-тѫ продалъ да исплати дѫба.
о що дочяква тоя, кой-то обычя сѫдбы-ты.

Отъ прнпканіе по сѫдбы былъ си запустилъ и нивы-
, та не хванялн никакѫ цѣнѫ. Кръчма-та му доносяла
рдѣ малкѫ ползѫ, защо-то хора-та ся стѫпнсали да ся
залять въ неѭ, и да си прьскать съ мѫкѫ печелены-ты
рнци. Новый-тъ стопанинъ на кѫщѫ-тѫ като видѣлъ, че
ъ кръчмѫ-тѫ не дохождало нищо, затворилъ ѭ. И тъй въ
ю остала само една Драганова-та кръчма, а двѣ-тѣ ся за-
рили, както увѣрявалъ попъ-тъ, отъ неговѫ-тѫ дългѫ
поведь.

Нѣкон старци клатяли главѫ и думали: истинѫ опакы
ъмена настахѫ; то ся позна, че наше село на пропаданіе

отива. Прѣди имаше три кръчмы, и на толкова си кѫщы ся продаваше вино, па бѣше толкова добрѣ, а сега една кръчма. и тя запустѣла. Това наистинѫ е срамота за наше село; това е бѣлѣгъ, че то отива назадъ.

Нъ Боянъ казвалъ на тыя старци така: О хора! не отива село назадъ, както що ви ся чини, нъ напрѣдъ, и то всякой день все по́-добрѣ. Виждте, азъ съмь обишьлъ много свѣтъ, и много села съмь видѣлъ. Въ кое-то село бяхѫ кръчмы-ты много, тамъ и сиромаси-ти му много, а въ кое-то нѣмаше ни една, освѣнь за пѫтници, въ него цвѣтяше кѫщно благосъстояніе. Кръчмари-ти напраздно не исписвать изъ кръчмы-ты си грабливы животны, като: львове, тигры, орлы, мечкы. Тыя звѣрове живѣѭть и ся хранять отъ пота и мѫкѫ-тѫ на сиромасы-ты. Изъ нѣкои кръчмы има исписано и златенъ ангелъ, нъ той е чьрнъ ангелъ, кой-то прѣпраща хора-та на просіѭ, а често и въ тъмницѫ-тѫ.

Ные остахмы въ село-то съ еднѫ кръчмѫ, и тя е много. И тя да ся махнеше, тогась тыя кѫщы изоколо ѝ щѫть станѭть углядны и затегнѭты. Кой-то спре да проиграва пары на книгы, той ще може да си купи свято Евангеліе и другы полезны книжкы. Кой-то ся не съдружява съ піянѣци, та съ милы-ты си паричкы не си купува главоболіе, той безъ мълвы ся радва и весели при женѫ-тѫ и дѣтца-та си. Кой-то не дава пары на кръчмара, нему си остаять въ кесіѭ-тѫ. По́-почтенно е да си имате въ зимника едно буре винце, не ли въ кръчмѫ-тѫ цѣлѫ бъчвѫ.

Така расказвалъ Боянъ, и старци-ти познали, че той ималъ пълно право. Драганъ щялъ да ся пукне отъ ядъ. като чюлъ, че Боянъ нарѣкълъ исписаный-тъ въ кръчмѫ-тѫ му львъ, грабливъ звѣрь. Той бы му окачилъ на врата нѣкоѭ бѣдѫ, ако да бы могълъ; ала Боянъ былъ разуменъ, та ся затулялъ отъ лютый-тъ львъ, като го оставялъ на волѭ-тѫ му, да си реве колко-то ще.

17.

ЗА ГРѢМА, КОЙ-ТО ТРѢСНѪЛЪ ВЪ ПОПОВѪ-ТѪ КѪЩѪ, И ЗА НОВЫЙ-ТЪ ПОПЪ.

По онуй врѣмя въ село-то врѣмя-то было много развалено. Цѣло село стояло като въ пламнкъ. Гръмотевица-та

тьй тътняла, що-то кѫщы-ты ся люлѣли и прозорци-ти звънтѣли. Селяне-ти, колко-то да забравяли и Бога и чьрквѫ-тѫ прѣзъ цѣлѫ годинѫ, въ врѣмя-то на страшны-ты гръмотевици велегласно ся моляли на Бога и ся каяли отъ все сьрдце за грѣхове-ты си до тогава, доклѣ заминѣла гръмотевица-та, а послѣ си живѣли пакъ както и прѣди.

Отеднажь съ страшно гръмваніе ся трѣсньло и ударило на поповѫ-тѫ кѫщѫ, нъ за доброѫ честь не ся запалила, нито нѣкой ся повредилъ. На другый-тъ день ся видѣло, какъ гръмотевица-та была помазала всичкый-тъ покривъ. Оттова старый-тъ попъ толкова ся уплашилъ, що-то слѣдъ нѣколко дни отъ страхъ и умрѣлъ.

Златарчяне мъмрѣли и натяквали на Правителство-то, като думали: то е крыво на всичкѫ-тѫ тѫѫ злочестинѫ, защо-то ако да не бяше забранило да ся пушка и звъни, кога гърми, това не бы стѫнѫло. Прѣди отмахвахмы такъвѫ злѫ случкѫ съ звънтеніе и пушканіе, а сега забранено! Истинѫ първи-ти господаре не дьржять право вѣрѫ-тѫ и закона, за това ны и постига такъва злочестина. Така си приказвали Златарчяне.

Ала Боянъ имъ казалъ: какъ така вые безумно мыслите и приказвате? Правителство-то не довлѣче гръмотевицѫ-тѫ на поповѫ-тѫ кѫщѫ, нъ оная желѣзна ябълка, надъ коѭ-то е поставена вѣтърница-та да ся върти. Богъ е отдѣлилъ на свѣткавицѫ-тѫ всякога да ся спуща на водѫ и металлъ, особно на шилясты металлы. Това Богъ е наряднлъ, а човѣкъ трѣбва да ся пази отъ гръмотевицѫ-тѫ. Гръмотевица-та щомъ сполучи метталъ, по кой-то може да слѣзе до земѭ-тѫ, тя вече не е опасна.

Послѣ това Боянъ завелъ тыя по́-пьрвы селяны на попово-то по́даре (таванъ). Тамъ всичкы видѣли еднѫ малѫ расплавенѫ дупчицѫ прѣзъ желѣзнѫ-тѫ ябълкѫ, и какъ гръмотевица-та търчяла по по́даре-то само на онѭ странѫ, гдѣ-то было желѣзно, до дѣто най-сетнѣ не слетѣла долу по жицѫ-тѫ, коя-то была опнѫта да ся дрьнка звънче-то, кога-то выкали попа нощѣ за нуждѫ. Само оттова, че гръмотевица-та слѣзла до земѭ-тѫ по врьвчицѫ-тѫ, кѫща-та остала не́повредена, и това е, както казвали стари-ти селяне, гръмотявица-та ѭ водяли. А да не была желѣзна-та жица, кѫща-та истинѫ бы ся запалила.

Боянъ казвалъ още: че оттова дѣто кулы-ты сѫ высоки, и имать много желѣзо, чясто ся случва да ударя трѣскавица-та на нихъ. А защо-то нѣколко хора были трѣснѫти, кога отивали да звънять звъны-ты (камбаны-ты), кога гърмѣло, за това правителство-то забранило това врѣдително и суевѣрско звъненіе или клепаніе и пушканіе на облаци-ты.

Бояну много дожалѣло, като забѣлѣжилъ, че хора-та отъ онуй врѣмя зели да ся страхувать по́-вече отъ гръмотевицѫ-тѫ, колко-то отпрѣди. За това имъ казалъ: да ся страхува и плаши човѣкъ въ гръмовно врѣмя е много лоше нѣщо. Гръмовно-то врѣмя е благословія отъ Всемилостиваго Бога, защо-то чрѣзъ него ся прѣчистя въздухъ-ть, и земѭ-тѫ става по́-плодотворна. За това отмахнѣте тоя безмѣстенъ вашъ страхъ, па идѣте та гудѣте по едно островрьхо желѣзо единъ лакъть высоко на било-то на кѫщы-ты си, закачѣте за него еднѣ желѣзенъ телъ, дебелъ колко-то гѫше перо, и протегнете го прѣзъ покрыва дори до влажно мѣсто въ земѭ-тѫ. Така щете направите на гръмотевицѫ-тѫ пѫть, по кой-то тя безъ никаквѫ щетѫ ще дойде до земѭ-тѫ, само трѣбва да вардите телъ-ть да е чистъ и цѣлъ отъ горѣ до долу.

Спорядъ Бояново-то доказваніе мнозина забили таково островрьхо желѣзо съ телъ на кѫщы-ты си. Бояджій-ть отпрѣди още былъ видѣлъ въ града, та направилъ и той сѫщо-то. Много селяне послѣдовали тоя примѣръ, защо-то не ставало скѫпо, при това и човѣкъ былъ спокоенъ.

Нѣкои си отъ глупость много ся ядосвали на това и думали: това не показва ли да ся дава законъ на Бога? Той не може ли съ своѭ-тѫ гръмотевицѫ да улучи и удари гдѣ то ще? Тыя заострены желѣза не щѫть ли да двигнѫть плодородіе-то отъ земѭ-тѫ, и да причинять лоши врѣмена?

На това учитель-ть отговарялъ: вые сте си цѣли будали! облаци-ти минувать прѣзъ хыляды, хыляды островрьхы дрьвета, могылы, както и прѣзъ равны поляны; гръмотевици-ти чистять въздуха, и правять земѭ-тѫ плоднѫ. Сега тѣ ударили или врьхове-ты дрьвесны или желѣзны въ езеро, или въ море, то е все едно. Богъ ни е далъ за това умъ да ся пазимъ отъ злочестинѫ-тѫ, коя-то може да ны постигне въ несгодно врѣмя. Огънь-ть съ топлинѫ-тѫ

вѣтлинѫ-тѫ си е най-хубаво нѣщо, нъ не е и кога-то гори жща, както казва пословици-та: *огьнъ-тъ и вода-та сѫ обри слугы, нъ сѫ зли господари.* За гасеніе огънь Богъ и далъ водѫ-тѫ. Слѣдователно кога ные употрѣбяваме водѫ-тѫ срѣщу огъня, то защо да не употрѣбиме и желѣзо-то противъ гръмотевицѫ-тѫ? На свѣта нѣма зло, противъ кое-то да не е далъ Богъ и срѣдства за да ся упазимъ; само ни остая да изнамѣримъ тыя срѣдства и тѫѭ помощь, та съ благодареніе да живѣемъ. И тъй, кой-то отъ слѣпѫ-тѫ си глупость прѣзира тыя срѣдства, той прѣзира Божіи-ты дарбы; и не е грѣхота, ако Божіе-то праведно наказаніе постигне такъвъ, кому-то или было кѫща-та изгорѣла, или ръмъ го трѣснѫлъ.

Мнозина повѣрвали тѫѭ разумнѫ раскаскѫ. А другы ѫпоумни и надути незимали за нищо Бояновы-ты думы, и никакъ ся не вдавали, че той можялъ да разбира отъ тѣхъ ѡ-вече нѣщо. Тѣ ся срамували да ся искажять, че сѫ глупави, и че не знаѭть нищо; и всякакъ ся напѫвали да облѣѭть глупость-тѫ и неразумѣніе-то си съ мѫдрость.

Намѣсто покойный-тъ старый попъ поставили другъ. Тъй новоизбранный попъ Златанъ, кой-то былъ около двадесять и седемь годины, дошьлъ въ село-то.

Хеи! Хеи! викали нѣкои отъ старѣи-ты: та защо ни е това дѣте? Чьрковно-то настоятелство ако нѣма никакъвъ законъ, то не трѣбва да ны съблазнява въ нашій-тъ законъ, нъ нека ни прати за попъ нѣкой добьръ човѣкъ, кой-то да има и годины и наукѫ. Другы пакъ казвали: и попъ-тъ е отъ новѫ-тѫ модѫ. Боже прости ны! та кога земе да проповѣда, така просто си приказва като насъ, и можешь всичко да му разберешь. Това нищо не струва. Той трѣбва още да ся учи, че не е испеченъ добрѣ. Нашій-тъ старый попъ ешь нѣмаше, той бяше ученъ човѣкъ. Богъ да го прости! Той много хубаво и учено приказваше, и тъй глѫбоко що-то рѣдко отъ насъ нѣкой му разбираше, кога-то земеше да проповѣда по чясъ, чясъ и половинѫ. Да ти е мило и драго да го слушяшь, когато приказваше за рая и пѫкло-то, за вѣрѫ-тѫ и исповѣдь-тѫ. Трети пакъ казвали: така е Бога ми, нашій-тъ покойный попъ бяше човѣкъ. Той когато ся качяше да амвона, или стоеше прѣдъ олтаря, имаше човѣкъ що да види у неговѫ-тѫ снажность и шишкавинѫ; ами тоя сега

тънъкъ, прищьпнжтъ, човѣкъ може въ иглж да го вдѣне. Когато покойный попъ ся распаляше на амвона, та ся чюеше дори въ село-то; и хора-та като излазяхж изъ чьркваж, по два чяса имъ ечеше въ уши-ты проповѣдь-та му. Той имаше снагж и силж, а не като тоя сегашный-тъ, кой-то приказва слово, като че си е при насъ въ стаіж-тж.

Така разсжждавали хора-та въ Златарицж за новый си попъ, нъ не всичкы.

18.

ОЩЕ НѢЩО. ЗА НОВЫЙ ПОПЪ.

Имало въ село-то и хора, кои-то познавали, че попъ Златанъ былъ единъ правъ, смиренъ, достоенъ, ученъ, ако и младъ, нъ много набоженъ човѣкъ.

Нѣмаше що да ся рѣче за него; той былъ нѣщо по-вече отъ човѣкъ, като че былъ слѣзнжлъ отъ небо-то. Той былъ сдруженъ и разговорливъ, и съ свое-то смиреніе добылъ голѣмж почеть. Никога ся не шегувалъ, нито сърдилъ, и всякога былъ пъленъ съ тихость и търпѣливтось; и кога поучявалъ или смьмрувалъ нѣкого, това правилъ все съ духъ отъ кротость и любовь и на тоя начинъ го упжтвалъ на правый пжть.

Още съ пьрво-то си дохожданіе въ Златарицж ся запознялъ съ всичкы. Послѣ не пропущалъ врѣмя, отъ да несходи еднажды еднж, другъ пжть другж кжщж и твьрдѣ добрѣ умѣялъ, какъ трѣбвало да ся спечелва всяко повѣреніе. Всякога знаялъ да дава добрж припоукж, всякога разжялены да растуши, бсзвѣрны и заблудены да исправи, и скараны да примири. Както Христосъ, така сжщо и той отивалъ повече при сиромасы-ты, или при тыя, кои-то были навыкани и отъ цѣлъ свѣтъ забравени.

И въ недѣленъ день кога земалъ да проповѣда отъ амвона, всякой си мыслялъ, че попъ-тъ нему говорялъ и казвалъ. Всякой слушялъ сжщы-ты си погрѣшкы и самы-ты причины, кои-то го были довели до грѣха, та го направили за забрави Бога; всякой слушялъ най-добры-ты и лесны начины, чрѣзъ кои-то могълъ бы пакъ да ся възвьрне при небесный Отецъ. При това всякога показвалъ Христа и Святы-ты Божіи угодници за примѣръ на богоугоденъ животь.

Това възбуждало у всякой слушятель голѣмо размышленіе, защо-то всякой сякалъ, че нему ся отнасяло говорено-то. Сега вече никой си не турялъ наумъ неговѫ-тѫ младость; всякой слушялъ само неговѫ-тѫ важнѫ и милнѫ проповѣдь. И наистинѫ неговы-ты думы были думы небесны, кои-то съ пріятность-тѫ си пробивали сьрдце-то и душьѫ тѫ.

Кога попъ-ть посѣтилъ училище-то, да види ряда му; то чистота-та, тишина-та и рядъ-ть на дѣтца-та докарали му голѣмѫ радость. Смиренна-та набожность при молитвѫ-тѫ отъ странѫ на учителя и дѣца-та много го жегнѫла на сьрдце-то. И той при тѫьѫ молитвѫ отъ голѣмѫ радость заплакалъ. По свьршваніе-то на молитвѫ-тѫ отворилъ си ржцѣ-тѣ, погляднѫлъ къмъ небо-то и рѣкълъ: Отче благый! чюй и моѭ-тѫ молитвѫ, коѭ Ти изливамъ изъ чисто сьрдце. Бѫди, о Творче! всякога милостивъ на тыя невинны дѣчица да ся не отдѣлять никога отъ Тебя, та да ся не изгубять. Бѫди съ нихъ и до тогава, до кать гы повикашь и на по́добрый-ть онзи свѣтъ. Тамъ, тамъ, милостивый и прѣблагый Творче! за любовъ на твоя сынъ Јисуса Христа прости ми всичкы мои съгрѣшенія, за да могѫ да ся наслаждавамъ при твоя прѣстолъ съ неисказаны-ты Ти добрины и милости съ тыя прѣображены ангелы. И благослови учителя на тыя дребны дѣчица, благослови и обдари богато неговый трудъ, и уягчи го да може още много врѣмя най-честито на земьѫ-тѫ да прѣобразява хора-та, и да имъ дава видѣлинѫ.

Така свьршилъ попъ-ть молитвѫ-тѫ си. Послѣ рѣкълъ на дѣтца-та: мили дѣчица! молѣте ся Богу за вашій учитель, да го поживи. Той е вашь баща, и безъ него вые быхте остали неутѣшни, извьрлени сирачета. Таквизи още подобны изговорилъ, а на дѣтца-та много домиляло за учителя имъ, защо-то си помыслили, че може единъ день и да умре. И много дѣчица си скрьстили ржчици-ты, и подвигѫли сьлзны очи, пълны отъ благородность къмъ небо-то.

Като ся дало отпусть на ученици-ты за обѣдъ, попъ-ть пристѫпилъ при учителя, прѣгѫрнѫлъ го прѣдъ ученицы-ты и рѣкълъ: О ты праведный мѫжю! ты сѣешь сѣмена, кои-то вече щѫть цвѣтять; научи мя да трыгнѫ и азъ по твоя примѣръ, защо-то ты до днесь много си направилъ, а азъ твьрдѣ малко. Кога по нѣкога омалѣѭ, щѫ дохождамь

тука да сѣднѫ при тыя дѣчица, и щѫ бѫдѫ като нихъ да вѣрвамь, да обычямь и да ся надѣѭ, че щѫ да ся подкрѣпѭ съ твоя примѣръ и постоянство.

Тоя день былъ праздниченъ день за училищны-ты ученици. Истинѫ, че дѣчица-та и прѣди това обычяли Бояна и Славкѫ; ала откакъ видѣли, колко самъ-си попъ-тъ почиталъ учителя имъ, отъ онуй врѣмя тѣ зели да глядать на Бояна и Славкѫ като на нѣкои святци, и въ нихнѫ-тѫ любовь ся смѣсило едно прѣчюдно уваженіе и почеть.

Още половинъ годинѫ попъ-тъ не былъ изсѣдѣлъ въ село-то, а той вече былъ истински кѫщенъ пріятель и съвѣтникъ на много домочядія. Отъ него извирала всякога най-голѣма утѣха. Расплакани и растѫжени нахождали при него най-хубаво душевно утѣшеніе. Той дори и на простыты колибы былъ сърдеченъ пріятель. На хора-та ся чиняло, че въ Недѣлѭ на амвона, вмѣсто попа, говорялъ нѣкой прѣсторенъ, кой-то да е дошьлъ отъ небо-то да имъ покаже правыя пѫть за спасеніе.

Той правялъ на хора-то много добро. Никога ся не хвалялъ за това, както що имать обычяй другы хора; още при това малко ся и знаяло, кому що былъ струвалъ, както що ны учи и св. Писаніе: „що дава дѣсница-та, да не знае лѣвица-та“. Гдѣ-то имало болникъ, и попъ-тъ при него.

Той ималъ дома си като еднѫ малкѫ спицаріѭ отъ домашны лѣкове, съ кои-то въ всякой случяй притърчялъ на помощь. Той прочиталъ и лѣкарскы книгы, отъ кои-то безъ голѣмо искусство помагалъ на немощны-ты. И така той не былъ само душевенъ, нъ и тѣлесенъ лѣкарь на свое-то стадо. Това му принесло голѣмо уваженіе и повѣреніе. Слѣдователно той правялъ като Христа и неговы-ты ученици, кои-то и болны лѣкували, и небесно царство проповѣдали.

Така той сполучилъ, та отвьрнѫлъ невѣщы-ты хора отъ всякаквы суевѣрскы и опасны срѣдства, кои-то тѣ употрѣбявали въ лѣкуваніе болѣсти-ты си. Тѣ вече не припкали при циганкы и смѣтачкы съ торбѫ брашно, или при врачкы, баячкы и при ходжѫ да си записвать. Той за труда си не зималъ ни парѫ, и пакъ помагалъ по́-вече, отъ колкото два лѣкаря. Ако болѣсть-та была опасна, той давалъ съвѣтъ да завождать болный-тъ въ града при вѣщь лѣкарь. Испрьво селяне-ти были много противни на това, като имали

-вече вѣрж на единъ бабж и врачкж, а не на искусенъ и
щь лѣкарь, кой-то е свършилъ основно лѣкарскж-тж си на-
к. Нѣкои пакъ търчяли до шярлатаны биляры, или отъ
карь до лѣкарь, та като не помогнялъ единъ-тъ лѣкъ, а
зимали отъ другый, отъ третій, па всичко давали наед-
жь (да оздравѣе по́-скоро), отъ кое-то разбърквали лѣко-
-ты, та още по́-злѣ повръждали болника. Въ попъ-тъ и
това исправилъ хора-та, кои-то частяли много нѣщо отъ
о, защо-то той самъ былъ доста искусенъ въ лѣкар-
о-то.

Той отбиралъ и отъ много другы работы, кои-то чо-
ку ни на умъ не дохождали. Той былъ такъвъ вѣщь пче-
ъ, що-то знаялъ да увардва кошяры-ты си и въ най-
бж годинж. Той расподарилъ кошяры-ты си по най-сиро-
сы-ты и учялъ гы, какъ да правять около пчелы-ты. Мал-
по малко съ негово настояваніе всяка кжща си завъдила
нѣколко кошяра. По край негово-то знаяніе пчеларство-то
нало въ цѣло село много прѣдне. Всякж есень излѣзвало
ого медъ и восъкъ, и оттова влизали добры парици въ
щи. По врѣмя Златарница ся прочюла въ пчеларство-то
толкова, що-то дохождали търговци отъ далечь, та ся
варяли, кой по́-напрѣдъ да прѣкупи златарскый-тъ медъ
осъкъ. Това отскоро завъдено златарско стадо, кое-то не
а отъ човѣка никаквж храняж, кое-то съ въздушны-ты
крылца въртчи прѣзъ планины и долины, горы и поляны
яло злато въ кжщи.

Попъ-тъ както испонарядилъ хубавы нарядбы по кж-
-ты, така сжщо направилъ и въ чьрковж. Тука вървѣло
напрѣдъ протегнято, забавно, особно заради стары-ты,
-то всякога бранять упорно старо-то, а мьрзять на ново-
Кога-то пѣяли пѣвци-ти, то вървѣло като че тжпанн бум-
ни, безъ никаквж сладость и умиленіе. Единъ врискалъ
вече отъ другъ, и то съ напжваніе отъ пятны жилы, що-
прозорци-ти звънтѣли.

И Боянъ много говорилъ противъ тыя выканія и рева-
, въ напраздно. Зато пустняжлъ стары-ты на волж-тж
ь, а гледалъ си само дѣчица-та, кои-то обучявалъ да
жть по нота само четверогласно, та было мило и драго
ся слушять. Мжіе-ти и жены-ты много одобрявали то-
въ казвали, че было добро само за въ училище-то, а не

и за въ черковѫ; и за това тамъ си слѣдвали стари-ти выкове и ревнія.

Попъ-тъ наредилъ това съвсѣмъ другояче. Той приканилъ пѣвци-ты да пѣѭть тихо, гладко и безъ никаквы въсенія и тереремы, и то по̀-скоричко съ правилнѫ равномѣрность. Послѣ тѣ трѣбвало да ходять въ училище-то по вечеренъ отпусть, испьрво всякой вечеръ до нѣколко недѣлы, а послѣ само въ Сѫбботѫ слѣдъ обѣдъ, и вечеръ срѣщѫ праздникъ за да ся съгласявать съ дѣчица-та въ пѣяніе-то си тъй, що-то и два-та възраста да пѣѭть заедно безъ никакво прѣсилваніе и напѫваніе.

Послѣ нѣколко недѣли, като ся обучили тъй, попъ-тъ приказалъ едно слово за полѫ-тѫ отъ явно-то Богослуженіе, гдѣ-то между друго расказалъ за пѣсни-ты на царь Давида, за трисвятѫ-тѫ Ангелскѫ пѣсьнь (святый Божс) около прѣстола Божій. Всякой сега ся увѣрилъ че въ чьрковѫ не ся пѣяло, както що пѣѭть Ангели-ти на небо-то. Най-сетнѣ свьршилъ слово-то си съ тыя думы: Христосъ Спаситель говорн: „пуствѣте дѣтца-та да дохождать при мене, и не гы запирайте“. Така сега ныe да не пущамы ли наши-ты сынове и дьщери да дохождать при Спасителя? Истинѫ всякѫ въ Святѫ Недѣлѫ и тържественъ Праздникъ нека наши-ты дѣчица дохождать прѣди насъ въ тоя святый храмъ да пѣѭть Прѣблагому Творцу при извьршваніе-то Святѫ Службѫ за наше душевно подкрѣпленіе.

Въ идущѫ-тѫ Недѣлѫ чьрква-та была пълна съ народъ. Пѣвци-ти и дѣчица-та запѣли, а то ся издавало като Ангелско пѣяніе. Отъ драгость на мнозина сьлзы потекли. При пѣяніе-то попъ-тъ тъй говорилъ: мили братія и чяда! не забравяйте, че Богъ е всѫду, и на всяко мѣсто и Той ни чюе; за това нека Му ся пѣе благоговѣйно, тихо и кротко.

И тъй прѣобьрнѫтый-тъ отъ прѣдишны-ты попове Божій храмъ на разбойническѫ пещерѫ попъ-тъ прѣобразилъ на рай Божій.

Ако бы нѣкой страненъ отъ града или околны-ты села ся прилучялъ да ся чьркува въ Златарицѫ, той не можялъ да ся начюди и надиви на ряда, тишинѫ-тѫ и прѣсладкочетеніе и пѣяніе въ чьрквѫ-тѫ имъ. И тія пѫтници тука ставали по̀-вече благоговѣйни и набожни, отъ колко-то другдѣ. Това наскоро ся расчюло по цѣлѫ околнинѫ.

19.

ЩО СЯ ГОВОРИ ИЗОКОЛО ЗА ЗЛАТАРИЦѢ.

По града и околны-ты села много ся приказвало за атарчяны. Мнозина говоряли така: тія хора до скоро бяхѫ хайковци, піянци, неработни и лъжци, кои-то нѣмахѫ рѫ ни за дукато. Сега съвсѣмъ другояче ся прѣобърнѫтамъ, защо-то сега не ся сматрять като сиромаси хора. ѫщы-ты имъ сѫ чисты и измазаны, на улици-ты, на двощата-та, по кѫщя-та и градины-ты имъ всичко е въ най-доръ рядъ. У нихъ сега всичко е по̀-пріятно, отъ колко-то у й-богаты-ты села. Сега гы глядашь лѣтѣ рано на нивы- си, едни чюкать грахъ, другы возять торъ. Всичкы тія ра ся заловили о работѫ, та да ти е драго да гы глядашь, га работять. Всичко имъ иде отржкы. Ако потрѣбвать ратници въ града, то распытвать за Златарчяны. Излѣзне ли кои господжя на тържище-то (пазаря), тя отива най-наѣдъ при Златарчянкѫ, коя-то была така чиста и сладкомна, да е мило на човѣка да си купи отъ нейны-ты чисты цѣ зелень, или платно и чорапе.

Всякой знаялъ добрѣ, че Златарчяне были сиромаси; а при това пакъ си плащали лихвѫ-тѫ на врѣмя. И това ло много за чюдо, че при всичкѫ-тѫ си сиромашіѫ были врьзали и малко капиталъ (серміѫ), и го дали въ града дъ лихвѫ. Стане-ли поржчитель попъ Златанъ и учитель- имъ Боянъ за нѣкого, то на еднѫ рѣчь нему ся заемало, ь колко-то другому отъ друго село. Всякому было драна Златарчянинъ да даде пары, ако и съ по̀-малкѫ лихвѫ, не на другъ селянинъ съ по̀-вече; защо-то знаялъ, че бына здраво мѣсто. Това имъ повъзвисило кредитъ-тъ и ченость-тѫ на всякждѣ. Тѣ исплатили дългове-ты си, кои были подъ скѫпѫ лихвѫ, а двигнѫли пары отъ другждѣ, ѣ-то ся плащало по̀-малко лихвѫ.

За Златарицѫ всякакъ ся мълвяло. Говоряло ся, че мъ имало достоенъ Священникъ и доста разуменъ Учитель, че тѣ были главна-та причина на тѫх промѣнѫ. При всич- това на мнозина было това като нѣкоя гатанка. Мнозина е вѣрвали да може единъ попъ и еднѫ учитель да извършять това, като всичкы-ты имали попове въ область-тѫ все

еднакво разумны, или и за по̀-разумны отъ оныя двоицѫ-тѫ въ Златарицѫ. Това на мнозина размѫтвало мозъка. Околни-ти селяне безъ да си поразсѫдятъ едногласно говорѧли: това не е чиста работа; защо-то были разбрали, че Боянъ знаялъ да прави жълтици, и че былъ научилъ на това нѣколцина въ село-то. Оттова все на присмивъ закачѧли и подигравали ся съ Златарчяны, че знаяли да сѣкѫтъ пары!

И наистинѫ очи-тѣ имъ отивали кога износѧли Златарчяне вѣщо на пазара за продань; защо-то не можѧли да ся досѣтятъ отъ гдѣ зимали това имане. Нихны-ты зелень и овощія, нихный ленъ и конопіе, нихно-то жито и добытъкъ, все было хубаво и добро. Медъ и восъкъ имали по̀-много, отколко-то вси околны села вкупъ. Твърдѣ добрѣ знаяли, че нѣмали стада добытъкъ, а само всяка кѫща по еднѫ двѣ кравы и нѣкоѭ козѫ; нъ при всичко това сиромаси-ти хора, кои-то имали само по еднѫ кравѫ, пакъ продавали съ кантары сыреніе, и съ качета масло. Никакъ не можѧлъ да имъ стигне умъ-тъ, какъ отъ еднѫ или двѣ кравы могло да ся извади толкова сыреніе и масло! Тъй сѫщо Златарчяне на есень-тѫ имали най-изобылны овощія, колко-то никои другы. А отгдѣ това така изневадѣйно и за малко годины?

Златарчяне и сами ся смѣсѧли, като слушѧли, че на шегѫ наричѧли нихно-то село Златородно село. — Боянъ отбиралъ много отъ овощкы. Той кога чюялъ, че у нѣкой господарь въ града имало нѣкоя хубава и плодна овощка, отивалъ при него и измолвалъ нѣколко младочкы. Послѣ, като ималъ въ село-то млады хора наѓѫцѣ, учѧлъ гы какъ да прѣсаждать овощкы. Тѣ малко по малко истъщѧлъ ся на това като сѫщи градинари. Сега всякому ся ревняло да си има въ градинѫ-тѫ, или на нивѫ-тѫ плодородны овощкы. Оттова зели да прѣсаждать на всякждѣ. Мнозина старци донесли отъ горѫ-тѫ млады дивокулкы, и гы прѣсаждали; а пакъ другы посѣяли отъ сѣмкы. Всякой ся мѫчялъ да е по̀-хубаво у него отъ другый-тъ. И оттова мнозина ся надпрѣварѧли.

Сега въ града лесно могли да проумѣѭть, отгдѣ застигало отъ годинѫ до годинѫ по̀-много и по̀-хубавы овощія, за кои-то прибирали хубавы паричкы. Това вече не было скрышно; ала отъ малко кравы много сыреніе и масло да ся вади и продава, то было голѣмо-то искусство.

Боянъ, догдѣ былъ по чюжднѫ, видѣлъ това искуство въ едно село, та го научилъ, послѣ го прѣнесълъ и въ село-то си. Испрьво хора-та малко внимание давали на това, ала послѣ на здраво му благодарили. Той правилъ така:

Той съ съдружници-ты си отъ златотворно-то дружество отивалъ при тыя хора, що имали кравы, и имъ казвалъ: вые добывате отъ кравы-ты си малкѫ печалбѫ. Човѣкъ трѣбва да добыва на годинѫ-тѫ отъ еднѫ кравѫ за сыренie и масло поне пятстотинъ до хылядѫ грошя. Ако мя послушяте, то това быва тъй: Прикапѣте още нѣкого, кой-то има кравѫ. Най-малко ни трѣбва да ся съберѫть четыредесять до пятдесять кравы, па тогава да ся захване.

Като ся намѣрили четыредесить до пятдесять кравы, той казалъ: сега ще ся работи както трѣбва. Той познавалъ еднъ вѣщь и правъ човѣкъ, кой-то знаялъ добрѣ да сыри сыренie и да бута масло. Оцѣнилъ го за три хыляды грошя на годинѫ-тѫ. Отъ тѫѫ заплатѫ той да си купува свѣщи, цѣднилкы и другы кърпы, потрѣбны за чистотѫ-тѫ на сѫдове-ты и работѫ-тѫ. Сѫдове-ты и соль-тѫ купувалъ Боянъ за смѣткѫ на съдружници-ты, отъ кои-то троицѫ по ради вѣрность-тѫ имъ поставилъ надзиратели надъ всичкѫ-тѫ работѫ.

Въ прѣднѫ-тѫ продановѫ кръчмѫ имало най-сгодно мѣсто за тѫѫ работѫ; защо-то тука имало широкъ хладенъ земникъ и голѣмъ котелъ (казанъ) въ пространнѫ-тѫ лойницѫ. Господаръ-ть на тѫѫ кѫщѫ далъ това мѣсто, защото и той самъ-си ималъ пять кравы, та желаялъ да види, що щяло да излѣзне отъ това. Дрьва ся купували за смѣткѫ на всичкы. При това Боянъ отрядилъ день, въ кой-то всичкы, кои-то влѣзли въ това съдружество, трѣбва да донесѫть кравешко-то си млѣко въ особенъ чистъ сѫдъ. Кому-то сѫдъ-ть не былъ чистъ, млѣко-то му не ся пріемало; и това было законъ, кой-то ненослѣ станѫлъ и по-строгъ: защо въ нечисты сѫдове млѣко най-лесно въскысва и ся прѣсничя.

Сыренаръ-ть прѣмѣрвалъ млѣко-то, и записвалъ имѧто на всякого, по колко млѣко донасялъ. И всякой пакъ особно си забѣлѣжвалъ за себе. Така всичкы всякой день, заранъ и вечеръ, си донасяли кравешко-то млѣко. Отъ чюжды кравы, що не влизали въ туй съдружество, было забранено да ся внася млѣко.

Сыренарь-ть вливалъ всичко-то отъ единъ день млѣко наедно, па отъ всичко-то правялъ сыреніе и масло. Сега ставако пытаніе кому ся падала на всякой день тая камара сыреніе и масло? защо-то всякой день излазяло по едиѫ камарѫ сыреніе и масло.

За дѣлежь турили тѫѫ нарядбѫ: що излизало сыреніе и масло отъ вкупно-то млѣко за единъ день, давали го всичко-то наеднажь на единъ съдружникъ, и то томува, кой-то довасялъ най-много млѣко. И така отъ прьвъ пѫть още зазимали по по-вече сыреніе и масло, отъ колко-то млѣко были довасяли. Сега тѣ, като зимали по-вече, остаяли длъжни на другы-ты, и колко-то имъ были длъжни, толкова ся отзимало отъ нихно-то млѣко. Това вървѣло до тогава, до гдѣ ся изрядвали правилно всичкы, а послѣ подкачяли пакъ изпово. Между това и оня, кой-то ималъ тъмо едиѫ кравѫ, та доносялъ само три четыры окы млѣко, въ ряда си зималъ за единъ день по половинѫ кантаръ сыреніе и масло.

Масло-то можялъ всякой да си го зема въ деня, щомъ ся избутвало; млатенница-та и сурватка-та отивали съ масло-то. Сыреніе-то трѣбвало да сѣди въ земника, до гдѣ добрѣ да ся осоли и опече. Въ оня день, комуто было рядъ да си пріемне сыреніе-то и масло-то, трѣбвало и той самъ си да помага на сыренара, да си намѣри чисты одварниче-та, кърпы и другы потрѣбы.

Златарчяне испрьво не вѣрвали, че ще ся излѣзе на главѫ на туй нѣщо; а кога-то послѣ единъ по единъ назели по камарѫ сыреніе и масло, като прѣсмѣтнѫли, по колко млѣко были донесли, неисказано ся зарадвали.

Въ края на тѫѫ годинѫ ся прѣсмѣтнѫло, че на едиѫ кравѫ добывъ ся падняло по хыляда и сто грошя, и то безъ разноскы-ты. Това истинѫ было хубава печялба!

Сега и това ся отбрало, отгдѣ ставало; и така не было вече нѣкаква тайна, че, колко-то е по-вече млѣко-то и сырище-то, толкова по-хубаво става сыреніе-то. И това една кѫща никога не може направи. Още: напрѣдъ по кѫщы-ты ся разнасяло толкова си млѣко напраздно, а сега ся давало на сыренара безъ да ся разсыпе ни капка. Прѣди ся губяло толкова врѣмя, или нѣмало и врѣмя да ся сыри и бута, а

сега си дохождало самичко на готово. Прѣди горѣли толкова дьрва по него, а сега толкова си нѣщо ся спестило.

Нѣкои Златарчяне испрьво ся поопытали да правять съ млѣко-то си всякаквы измамы, нъ наскоро ся положило законъ, що-то никому и на умъ не дохождало вече за измамѫ.

Тая нарядба донасяла такъвѫ ползѫ, за коѭ-то човѣкъ прѣди не былъ ни мыслилъ. Всякой желалъ, колко пò-вече млѣко да донося, за да може да земе пò-напрѣдъ и пò-вече сыреніе и масло; за това и кравы-ты си хранялъ пò-добрѣ откакто отпрѣди: избиралъ имъ чистѫ хранѫ и пашѭ, и трьсялъ да купува голѣмѫ и млѣчнѫ кравѫ вмѣсто малкѫ; или зималъ двѣ на мѣсто еднѫ. Всякой особно пазялъ, млѣко-то му да не е отъ болнѫ кравѫ, нито отъ исподъ теле. Избрани-ти троица надзиратели имали право въ всяко врѣмя да прѣглядвать хлѣвове-ты и оборы-ты. Така особно ся пазяло и здравіе-то на кравы-ты.

20.

ЗА НОВЫЙ СЕЛСКЫЙ ГЛАВАТАРЪ И ЗА ДРАГАНА.

Боянъ си е цѣлъ врачь! казвали Златарчяне всякога, кога ся сбѫдвало нѣщо, кое-то той прокобявалъ. Нему идѣло отрѫкы всичко, що-то хванялъ. Той не захващалъ никоѭ работѫ, доклѣ пьрво не обмыслялъ добрѣ за неѭ. Никога не бързалъ, нъ все полегка легка; и никога не зималъ на гърба си пò-вече товаръ, отъ колко-то можялъ да носи.

Можялъ нѣкой да си мысли, че учитель-тъ обтрупвалъ и себе си и любимѫ-тѫ си Славкѫ съ много работѫ, нъ никога не было това! Той знаялъ да распоряжда всичко така умно и вѣщо, що-то пò-много-то му работы всякога другы работяли. И въ училище-то малко работялъ, защо-то былъ обучилъ единъ момъкъ на имъ Божилъ Стоиловъ, кой-то управлявалъ училище-то вмѣсто него. Той былъ сирмашкы сынъ, и Боянъ му заплащалъ по нѣщо и го хранялъ. Боянъ много го обычялъ, защо-то толкова добрѣ учялъ и наставлявалъ дѣтца-та, що-то въ всичко ся сравнявалъ съ Бояна. И дѣтца-та го много обычяли, защо-то былъ кротъкъ, работенъ и чистоговорящъ, та дѣчица-та пò-лесно пріимали отъ него ученіе, колко-то отъ сѫщаго Бояна.

Боянъ всякой день заобыкалялъ по нивы-ты и гради-

ны-ты, и радвалъ ся, че въ село-то малко по малко всичко отивало все по̀-на добрѣ.

И истинѫ това рѣдко ся случва, що-то хора, по̀-прѣди сѣтни сирмаси, малко по малко и отъ длъгъ да ся отърватъ, и кѫщы-ты ся по граждански рядъ да улюдятъ; а напротивъ главатари-ти, кои-то по̀-прѣди бѣхѫ имотни, като си остали при старый обычай, сега малко по малко да осиромашѣятъ, като си пръснѫли имота, кой по піеніе, кой по сждбы (давіи).

Тридесять-тѣхъ и два души отъ Златотворно-то дружество всякога были прьви да залавять, каквѫ-то нарядбѫ Боянъ имъ нарядялъ. Нихный примѣръ подбуждалъ мнозинѫ съсѣды. Момчета-та, що ся учяли въ Недѣлѭ при Боянa и момичета-та отъ славкыно-то училище принесли голѣмѫ исправѫ на родителя-ты си. Нѣкои ся не ся вдавали на поправяніе, и на тыя нехайковци водачь-тъ былъ Драганъ, кой-то былъ заклятъ непріятель на всякѫ новѫ нарядбѫ. Той кастрялъ отрядъ новопріимачи-ты, като увѣрявалъ прѣдъ всичкы, че съ това законъ-тъ ся развалялъ. Попъ-тъ чясто му ходялъ, и съ това колко-то могьлъ, задрьжялъ го обузданъ, та не могьлъ да прави голѣмы пакости. Наскоро ся прилучило, та Драганъ изгубилъ най-ягкѫ-тѫ ся подпоркѫ, сирѣчь третія селскый главатаръ. Тоя послѣдній-тъ като прѣдвидѣлъ отъ врѣмя, че иманіе-то му ударило назадъ, прѣдалъ ся на піянство, що-то ни единъ день не ходялъ, трѣзвянъ, до гдѣ си прохакалъ всичкы-ты пары. Оттова занмодавци-ти, на кои-то былъ длъженъ, стѣгнѫли го, та му зели всичко.

Сега трѣбвало да ся изберѫтъ нови главатари, и да ся прѣдставять на мѣстнѫ-тѫ власть. Село-то ся раздвоило на двѣ партіи (тарафа). Нехайковци-ти искали да поставять едного-то или и двоицѫ-тѫ отъ нихнѫ странѫ, на кои-то имали да давать, а честни-ти и прави-ти хора ся опирали на това. Така станѫло голѣма прѣпирня и крамола. Мнозина запытвали за това нѣщо попа, кога-то гы спохо ждалъ, а той имъ отговарялъ така: „азъ ся чюдѭ, и не могѫ още да ся начюдѭ, какъ никой отъ васъ да ся не сѣти за единъ най-честенъ човѣкъ, кой-то ви е направилъ толкова добро, и кой-то с най-уменъ, още и человѣколюбивъ и достоенъ. Азъ мыслѭ, че трѣбва да изберете учителя. Ако изберете него,

огава щете имате въ него единъ главатаръ, човѣкъ правъ, ролюбивъ, достоенъ и разуменъ. Истинѫ, че той не е отъ ыя, кои-то ся навалять да ся доловять до званіе, нъ за то- трѣбва него да прѣдложите на всичкы. Защо-то онія, и-то ся лакомять за главатарство, тѣ си извършвать ьжность-тѫ само по нарицало и свой собствень интересъ. кыви сѫ гордѣливи, славолюбиви, и повече-то ся тру- ть да насытять своѭ-тѫ себичность и надутость, не ли да цѣлять за напрѣдваніе-то на общо-то добро.

Той казвалъ още: Истинѫ, добро е да ся постави имо- ть човѣкъ за общинскы главатаръ, ала добрина-та не и въ богатство-то, нъ въ некорыстолюбіе-то. Тяжко си онѭ общинѫ, коя-то си избере главатаръ тогова, кому- е длъжна. Такъвъ тогава става сѫдникъ на сво и-ты ра- ты, а селяне-ти отъ глупость-тѫ си ставать робіе на тоя ласкый мѫчитель. Зато по̀-добрѣ е да изберете такъвъ, й-то да може да дьржи уздѫ-тѫ и на бездушника занмо- вецъ, и на най-богатія кръвопійникъ.

Пакъ попъ-ть казвалъ: добра глава струва много, ала бро сьрдце чини още по̀-много. За това кога избирате нѣ- го за главатаръ, испытвайте най-пьрво това: тоя човѣкъ стенъ ли е? правъ ли е? простира ли рѫкѫ на помощь? ослѣ испытайте още: уменъ и разуменъ ли е? и има ли дава на нѣкой богать въ село-то? Общинскый главатаръ рѣбва да не зависи отъ никого, защо-то другояче не е той ласкы главатаръ, нъ оня, комуто е той длъженъ.

Вые лесно щете найдете правъ и достоенъ човѣкъ. Са- ю прѣмыслѣте, на кого можете да имате пълно повѣреніе да бѫде надзиратель на ваши-ты жены и дѣтца, на ва- ѭ-тѫ честь и имоть и че той, като сѫщій отецъ, ще ли а ся грыжи и старае за добро-то и напрѣдъка на ваши-ты ломочядія? Него изберете за главатаръ. Или ако искате да те покорны слугы на едного отъ ваши-ты голѣмци, то ко- то-то най-много обычяте, него турѣте за главатаръ.

Кога на нѣкое мѣсто по̀-вече-то пьрвенци сѫ съ добрѫ лія и почтенно сьрдце, кои-то ся срамувать отъ всякѫ правдѫ, то блазѣ на онѭ общинѫ! Там. една разумна лава е доста. Три добры главы, ала безъ почтенно сьрдце, могѫть една другѫ да ся тьрпять: защо-то всякой иска

Така сѫщо намѣрили и чърковны-ты и училищны смѣтки. Горѫ-тѫ сѣкли немилостиво съ споразумѣніе на куружій-тъ, и продавало ся ужь съ нмя за общы приходъ, а не ся знаяло колко и кѫдѣ отнвало. И самъ Драганъ нмалъ го за хвалѫ да говори по нѣкога: „Моя-та брадва по́-много дърва е отсѣкла, отъ колко-то струва еднъ най-хубавъ царскы-сарай.“ Доста было това, гдѣ-то злѣ ея кметувало съ общинскы-ты пары и имане, и смѣткы-ты ся държяли неправо; ала селскы-ты главатаре не забравяли себе си никогда. Издырило ся и това, че ся продало много евтено за двнадесять хыляды грошя една голѣма чясть отъ селкѫ-тѫ па́шѫ (мерж), а были ѫ прѣкупили селскы-ты главатари, и освѣнъ че не дали пары-ты, нъ нито лнхвѫ-тѫ нмъ за пять голины платнли. Още ся явило, че Драганъ прѣди единадесять годины, съ споразумѣване-то на пріятеля-ты си, дигнѫл былъ съ лнхвѫ четырндесять и пять хыляды грошя за селскѫ смѣткѫ, и далъ за́логъ селскѫ-тѫ корія; лнхвѫ-тѫ на тыя пары плащало село-то съ данока си заедно, а пакъ цѣлый тоя капиталъ си осталъ въ рѫцѣ-тѣ на главатаря Драгана.

На това Боянъ ся разлютнлъ и извикалъ: „та мене не мя ѫ турнѫли да расправямь само сѫдбы, нъ и да нсчистѭ селскѫ-тѫ каѫ, коя-то е пълна съ нечистоты и пропасти (бътакчнлъкъ). Ала ные щемъ нсчистимъ тѭ общѫ кассѫ така, що-то нейна-та воня да развонѣе на всякдѣ. Ные, като главатаре не сте завардили общинско-то имане, нъ сте го упропастили. Ные като пасторицн сте крали отъ ваши-ты дѣтца, та нимъ сте давали плесянѣсалы корица хлѣбецъ, а ные отъ нихнѫ-тѫ мѫкѫ сте ся гощавали по кѫщы-ты си съ различны печева и най-добро вино. Оногова, кой-то откраднувалъ двѣ сливы на полето, вьрляли сте го въ тьмницѫ, а ные спите на мягкы постелкы, кои-то сте си накупили съ крадены-ты отъ общинѫ-тѫ пары. Ные кръвопійницн, кои все за правдѫ говорите, а цѣли въ неправдѫ сте потънѫли; кои все Бога и закона въ уста-та си носите, а въ свръдце-то ви лѣжи най-голѣмо безбожіе; истинѫ, горчиво щете жьнете това, що-то посѣяли. Ные сега щете разберете, че „отнето-то е прокле-то, и съ неправдѫ събрано врьхъ не побива“.

Като чюлъ това Драганъ, такъвъ страхъ го обзелъ,

що-то всичка-та му внѫтрѣшность ся подвигнѫла и затреперала. Той ся опьнѫлъ да доказва, че негови-ти нѣкогашни пріятели и берници (кабзомали) были разграбили тыя пары; за това паднѫлъ прѣдъ Бояна съ плачъ и горко лелецанѥ, и зелъ да го заклина въ всичкы-ты Святци, да го не направи злочестъ.

Ала Боянъ още тоя день былъ извѣстилъ на высокѫ-тѫ власть, и открылъ всичко едно по едно. Цѣло село потрѣперало отъ страхъ и смайваніе. Никой не смѣялъ ни да помысли, че прѣдишни-ти главатаре были правили таквись безчеловѣчны извѣдбины. Мнозина не могли да вѣрвать, че това было така. И за това мъмряли на Бояна и го наричали злобенъ и никакъвъ човѣкъ, кой-то искалъ съ това да ся прочюе, като разсипникъ на невинны хора. Драганъ ходялъ по село-то и молялъ хора-та да сторятъ всякаквы свидѣтелства, съ кои-то да може да ся отбрани противъ свои-ты крывдины ала нищо не сполучилъ; най-ближни-ти му пріятели зели да свиватъ рамена, и му доказвали, че не искали да ся мѣсятъ въ тѫѫ работѫ. До гдѣ това още си мыслялъ, на́ че за стигнѫла комиссія отъ высокѫ-тѫ власть. Всичкы крывдины излѣзли на бѣло и тосъ-си чясъ свалили Драгана отъ чина, оковали го въ веригы, и отпратили го на голѣмый-тъ сждъ, тамъ да ся сжди. Отъ негово-то иманіе наплатило ся всичко, що былъ откралъ отъ общинѫ-тѫ. Побѣснѣлый Драганъ така ѫ свършилъ най-сетнѣ, щото потвърдилъ народнѫ-тѫ пословицѫ. *„Отнето-што е проклето;“*

Бояна поставили за прьвъ селскы главатаръ, а на третій день и почтенъ човѣкъ отъ село-то.

Връзъ тоя страшенъ случяй попъ-тъ исказалъ еднѫ хубавѫ и поучителнѫ проповѣдь. Той измежду друго-то казалъ: „Кога родители-ти имать развратны дѣтца, не трѣбва само дѣтца-та да ся укрывавать, нъ и нихни-ти родители, че имъ сѫ дали гроздня отхранѫ. Сѫщо така кога въ еднѫ общинѫ сиромашь-та е пропаднѫла, то показва, че главарни-ти имъ сѫ были не хелни, и че на тѫѫ злочестинѫ тѣ сами сѫ причина-та. Ала всяка сила до врѣмя, а пакъ неволя-та върви нарядъ.“

22.

ДЛЪГОВЕ-ТИ ТРѢБВА ДА СЯ ИСПЛАТЯТ.

Бояну ся отворила сега много работѫ. Не ся знаяло той що работилъ. Току ходялъ, ту по корiя-ты, ту по полето, ту въ града.

Ахъ Бояне! съ въздышяніе думала Славка на мжжа си, кога ся прибиралъ вечеръ у дома си: Защо ся трепешь и мжчишь толкова! Ты най-свѣтнѣ за тоя твой трудъ щешь пріемнешь неблагодарность и досажденіе.

Боянъ и отговорилъ: неблагодарность-та е пара, съ кож-то свѣтъ-тъ най-скжпо си отплаща. Кой-то е прьвъ въ общиня-тж, той трѣбва да мысли за Бога и за свои-тѣ длъжность, а не за наградж и благодарность. Виждь, моя мила душице, че Богъ най-послѣ награжда това, що е добро, а наказва онова, що е зло. Така Боянъ говорялъ и правялъ що трѣбвало.

Пръсмѣтняло ся, че община-та была длъжна още деведесять хыляды грошя, едно отъ врѣме-то на боя (мухарабе-то) и гладны-ты годины, а друго повече-то поради лоше-то управленіе на прѣдишны-ты главатари. Боянъ день нощѣ прѣмыслялъ, какъ да ся свали отъ врата на общиня-тж тая тежина, или поне да поолекне. Като си скроилъ крежия (плана), па го прѣдложилъ на другары-ты си, кои-то, слѣдъ дълго договаряніе и съвѣтуваніе, изнамѣрили го най-свѣтнѣ за добро, думали му: „Кога даде Богъ, да ся отплати тоя длъгъ, тогава всякой ще си знае, що е сжщо негово, и ще може малко да си поотджхне, а не всякога все за лихвж да си чюка главж-тж.

На това ся отрядило, недвижимый-ть имоть на всякой Златарчянинъ да ся прѣцѣни, и да ся познае, кой колко е богатъ, или сирмахъ, та занапрѣдъ да си плаща всякой размѣтнято-то по най-праведенъ начинъ. Всякой трѣбвало да си искаже прѣдъ селскы-ты главатари, колко е длъженъ на нжщж и на другж-тж си стокж, и това ся записало на единъ протоколъ (девтеръ), и нманіе-то всякому ся прѣцѣнило вѣрно и съвѣстно.

Единъ Недѣлж послѣ Божіж Службж Боянъ съ двамата си другаря отворилъ прикаскж на събранж-тж общинж така: „мили братя: наше-то село е длъжно до деведесять

кыляды грошя. Тыя пары ные смы длъжни, кое на околны-ты градове, а кое и на наше-то си село за сѣно, зобь, во-ндбж и друго. Що имамы да плащамы на вънъ отъ село-то, за него нека другъ пжть ся поразговоримъ. Сега трѣбва да прѣтрьсимъ и прѣсмѣтнемъ само това, кое-то община-та е длъжна сама на себе си.

Мнозина отмежду насъ имать да зимать по доста пары отъ общинж-тж ни за сламж, зобь, сѣно, нухуть, и друго що ся давало още отъ врѣмя-то на боя. Истинж че тѣмъ ся плаща лихва за това всякж годинж, ала и тѣ трѣбва единъ пжть въ имя на общій селскый длъгъ да даджть по единж опрѣдѣленж помощь. Ные като селскы главатари размѣт-нжхмы тоя длъгъ на всичкы-ты жители по прѣцѣнаваніе на стокж-тж имъ. На имотны-ты ся пада по̀-вече, а на сирома-сы-ты по̀-малко. Кой-то по тоя начинъ бжде длъженъ на общинж-тж толкова, колко-то има да зема отъ неж, томува ще ся заличи и това, кое-то дыри отъ общинж-тж, па и то-ва, кое-то община-та дыри отъ него.

Кой-то има да зема отъ общинж-тж по̀-вече отъ колко-то спорядъ размѣтваніе-то остане длъженъ, ще му ся заличи, колко-то има да дава на общинж-тж; а колко-то надминне, това ще има да зема отъ оныя, кон-то въ врѣмя-то на боя не сж дали нищо за общинскж смѣткж. И тѣ сж бѣлѣжени като длъжници, та трѣбва ндн отеднажь въ готовж парж размѣтнжто-то си да плащать, или да плащать по два-десять на сто лихвж.

Така казвалъ Боянъ. Мнозина испрьво не могли да му разумѣжть добрѣ; ала послѣ като ся свѣстили малко, че това не щяло да отщети никого, твьрдѣ ся зарадвали, и на това пристанжли. Богати-ти, кон-то имали да зимать най-много отъ общинж-тж, покрай стокж-тж си, трѣбвало да пла-щать и най-много на общинж-тж. Това за сиромашь-тж много изнасяло, и всякой ся увѣрилъ, че тая нарядбж была права; защо-то всякому иманіе-то было прѣцѣнено доста праведно.

Другж-тж Недѣлж пакъ ся събрала община-та, и Боянъ говорилъ така: мили братя! ные смы честити были, гдѣ-то тѣзи дни зехмы отъ околны-ты градове съ най-износиж лихвж толкова грошя, колко-то има да дава наша-та об-щина; и така наше-то село всякж годинж ще има да плаща

лихѫ три хиляды и шестотинъ грошя за заемняты-ты па-
ры. Ала това на мнозина кѫщници тяжко ще дойде, кат
земе да плаща отъ своѭ-тѫ стокѫ всякѫ годинѫ свой-т
опрѣделенъ дѣлъ въ имя на помянѫтѫ-тѫ лихвѫ; за тов
по̀-добрѣ е никой нищо да не плаща отъ свое-то имание в
имя-то на рѣченѫ-тѫ лихвѫ.

Златарчяне ся искыскали на това, и въ гласъ извикали
това искамы да чюемъ, защо-то ни твърдѣ износи.

Боянъ издвигналъ гласъ и рѣкълъ: Любезни братя! ны
имамы още голѣмо мѣсто за селскѫ па́шѫ (мерѫ). Това мѣст
е безполезно, сухотрѣвно, на кое-то нашій добытъкъ не на-
мира никаквѫ хранѫ. Всякой отъ насъ, кому-то припад
тая пашя, ималъ бы отъ неѭ голѣмѫ ползѫ; а пакъ днес
отъ неѭ кой ся ползува? Наистинѫ, никой. Богати-ти,
то имать много добытъкъ, кой-то истырвать тамъ лѣтѣ н
пашѫ, имать очевиднѫ щетѫ оттука. Не само че добыт
къ-тъ имъ дохожда у дома си вечеръ по̀-гладенъ, отъ кол
ко̀-то утренъ, кога излиза на поле-то; нъ распелява ся още
и добытъчный-тъ торъ, толкова нужденъ за нивы-ты. А си-
ромаси-ти, кон-то нѣмать врѣмя да имать кравы, трѣбва д
отстѫпять па́шѫ-тѫ на богаты-ты, и така тѣ оттука нѣмат
ни за дукато ползѫ. Това право ли е? Защо богати-ти д
имать по̀-голѣмо прѣимущество на общинскѫ-тѫ стокѫ от
сиромасы-ты? та ные не смы ли всинца Златарчяне? Нѣм
ли между насъ единъ-тъ право както и другый-тъ? Слѣдо-
вателно нашій-тъ съвѣтъ е тоя, па́шя-та да ся дигне и меж-
ду ны да ся раздѣли еднакво, та всякой да може да си обра-
ботва дѣла по волѭ-тѫ си. Нъ тая земя пакъ си остая сел-
ска. Всякой ще земе дѣла си като подъ заплатѫ (южереть),
и не ще може да го продаде, нито да заложи, нъ по смърть-
тѫ му остая си пакъ на общинѫ-тѫ. Тоя дѣлъ послѣ ще с
дава на нѣкой младъ новакъ, кой-то ся задоми, а нѣма с
такъвѫ земѭ. Всякой ще заплаща на годинѫ за дѣла си п
нѣкой грошь, и съ тыя пары щемъ исплащамы лихвѫ-тѫ н
общинскый-тъ длъгъ. И така тѭ лихвѫ никой не ще м
исплаща изъ своѭ кессіѭ, нъ отъ това, кое-то му е дала об-
щина-та за поминъкъ.

Боянъ, като свършилъ прикаскѫ-тѫ, подигнѫло ся в
общинѫ-тѫ глъчява, прѣпирня и викъ, като че ли ся е кръв
проляло помежду имъ. Богати-ти, кон-то да сега самы с

помишували съ добытака по тѣхъ пашъ, не допущали да ся дѣли, и така ся опирали на това съ заплашваніе отъ правителство-то. Други богати говоряли: ные видимъ, че нататакъ ся възсуква, за да ся обогатять нехайковци-ти, а почтенни-ти хора да осиромашѣять и испаднять. Кой-то си има добытъкъ, нека си го испжжда на пашъ-тѫ, никой му не брани, тъй е право-то. Това си е остало отъ старинѫ: нашити стари това сѫ дрьжяли, и ные го не оставямы.

Сиромашь-та надѣляла на пьрвенци-ты, и така пашя-та ся дигнѫла. Тутакъ-си довели землѣмѣрець (инджинеринъ), кой-то раздѣлилъ цѣлѫ-тѫ пашѫ на чясти. Всякой трѣбвало като на піянко да вади жребіе, па кой-то що си измъкналъ, него си послѣ и ималъ. Богати-тѣ пьрвенци ся сдумали, та отишли до высокѫ-тѫ власть да ся оплачять противъ тѫѭ неправдѫ и насиліе. Тамъ имъ отговорили: общинско-то иманіе е стока на жители-ты, а не на златарски-ты кравы. И така всякой селянинъ има право да владѣе по единѫ равнѫ чясть отъ общинско-то иманіе, и да прави съ него както му е воля. Ные като пьрвенци не вардите правдѫ-тѫ, нъ вашѫ-тѫ лакомійѫ. Затова златарска-та паша отъ днесь ся дига. Махвайте ся оттука, безобразници идни, и сѣдѣте си мирни, че има да ви дойде по̀-лоше на главѫ-тѫ, хѫ! . . . .

Богати-тѣ пьрвенци поблагодарили на това и си отишли мирничкѫтѫ. Сега дори овайкали Драгана въ тъмницѫ-тѫ, като си думали помежду: „та той при всичкы-ты си погрѣшкы пакъ бяше честенъ человѣкъ; на негово врѣмя това не ставаше. А Боянъ е единъ Френецъ, Нѣмецъ, Инглизинъ — Новъ-свѣтъ и другы таквизи!

23.

И ПАКЪ ДЛЪГОВЕ-ТИ ТРѢБВА ДА СЯ ОТПЛАЩАТЬ.

На другѫ-тѫ пролѣть была голѣма радость по прѣдишнѫ-тѫ пустѫ селскѫ пашѭ. Защо-то, гдѣ-то по̀-прѣди кравы-ты пасяли сухотрѣвнѫ пашѫ, сега тамъ цвѣтѣли прѣкрасны градины. Тука имало спанакъ, грахъ, ровъ, прасъ и тиква, пиперъ и зеліе, барабой и бобъ, лукъ и краставици, тиквы и васулъ, дыни и пъпеши, магданосъ и коноліе и ленъ.

Село Злат.

на всичко въ голѣмо изобиліе. Всякой могълъ отнапрѣдъ да си прѣсмѣтне, че съ обнравіе-то свои-ты плодове не само щялъ да исплати онѣзи малкѫ лихвѫ, нъ и доста пе[illegible]лба щяла да му остане. И сами-ти богати, като дошли вече въ себе си, кое-то у нихъ рѣдко ся случва, видѣли оттука явнѫтѫ си ползѫ и печялбѫ. Защо-то не само що добыли храны за добытька си, мляко и торъ, нъ още и готовы пары. Кога-то отпрѣди дойдяло врѣмя да плащать лихвы-ты, то въ кессіѭтѫ имъ не останло нито пятаче; а сега това ся плащало безъ никакво притѣсненіе.

Боянъ не стоялъ миренъ. Като видѣлъ, че отъ бранища-та (коріи) ся добывало малкѫ ползѫ, той намѣрилъ отъ близ-ній-тъ градъ единъ главенъ и вѣщь лѣсовъдецъ, та го водилъ на всякждѣ по коріи-ты, и ся допытвалъ отъ него за съвѣтъ.

Боянъ пакъ готви нѣщо! думали хора-та. Та и т[illegible] пакъ о наши-ты главы ще ся очюкая! отговаряли богати-ти.

Всякой былъ любопытенъ, кога ся събере община, каквы пакъ новы прѣдлаганія ще чюе отъ свои-ты гл[illegible]ватари.

Боянъ излѣзълъ на срѣдъ и съ ясенъ гласъ зелъ да го[illegible]вори така: „Мили братя! длъгъ-тъ е лошявъ другаръ. Кой то нѣма длъгъ, той нѣма грыжѫ. Наше село, както п[illegible] знаете, има още длъгъ, и ные смы принудени да плащам[illegible] за него толкова си лихвѫ отъ добыва на нашій трудъ, сп[illegible] челенъ отъ общинскѫ-тѫ земѭ, отъ коѭ-то всичкы единак[illegible] ся поминувамы. По-добрѣ ще бѫде, щото всичкый тоя добы[illegible] да си остане въ кессіѭ-тѫ ни най-малко за десять и повеч[illegible] години. Това на всичкы-ты ще спомогне.“

Хора-та на това зели да ся смѣѭть и рѣкли. Тако [illegible] Бога, това не е злѣ.

Боянъ продължилъ: „азъ и мои-ти другари давам[illegible]емство, че общинскый-тъ длъгъ, ако не съвсѣмъ, а то [illegible] голѣма-та му чясть ще ся исплати безъ ваше плащан[illegible] само ако склоните да пріемнете три наши порѫчкы, и [illegible] нихъ да работите.“

Да! извикали богати-ти цьрвенци: сега ще дойде ло[illegible]вый-тъ вѣстникъ!

Боянъ казалъ: „случяйте мя добрѣ и разсѫдѣте, пр[illegible]ли казвалъ, или не. Въ наше село има до стотинѫ кѫщ[illegible]

Това е така, извикали първенцы-ти.

„Всяка кѫща, рѣкълъ Боянъ, събира по три дрьвника, дрва отъ общинскѫ-тѫ коріѫ освѣнь сѫчкы-ты и то все езплатно.“

И това е истина, отговорили първенци-ти.

„И толкова дърва трѣбвать, рѣкълъ Боянъ, на всякѫ кѫщѫ, на коѭ повече, на коѭ по-малко. Ала наистинѫ всяка кѫща можяше съ по-малко дърва да прѣкара, кога-то не си пече сама за себе хлѣбъ, не си суши овощія, и не си пере дрѣхы-ты. Само помыслѣте за еднѫ цѣлѫ недѣлѭ, на десѧть двадесять кѫщы колко дърва ся изгарять за праніе и гѣсеніе хлѣбъ!“

Първенци-ти мърмоляли: това е все право, ала ные езъ хлѣбъ не можемъ да живѣемъ, нито да ходилъ въ неораны дрѣхы.

Боянъ продлъжилъ: „има много общины, кои-то сѫ ного много по-богати отъ насъ, и пакъ много по-вече естять, отколко-то ные; и истинѫ оттова сѫ и по-богаты. има общины, кои-то нѣмать толкова коріи като насъ, а акъ имать по-много дърва, та могѫть и да продавать. Нь ѣ какъ правять? На какъ: тамъ нѣколко кѫщы си имать днѭ само пещь (фурнѭ), на коѭ-то всякѫ си носи хлѣба а ся пече. Така пещь-та неизстиява, защо-то всякой день н пали; па отъ това и малко дърва отиват.

Това ся казва *икономія*. — Защо да не можемъ и ные ака? И защо не смы направили това още по-отпрѣди? за ова, че на добро-то всякога смы лѣниви. Прѣмыслете още туй, че отъ паленіе пещь въ всякѫ кѫщѫ лесно може да и подпали и изгори цѣло село. Размыслѣте само колко ърва можемъ прѣпести само отъ това, ако быхѫ ни огнища-та и комини-ти по-малкы, или вмѣсто нихъ ся направяхѫ алкы пещи (кюмбета), та съ малко дърва да бѫде много опло, ами сега като ся трупа по цѣлъ дървникъ на огнищео, и пакъ зимѣ ся пукать мѣдници-ти въ кѫщы отъ студъ; колко дърва ся изгарять за еднѭ подницѫ! На праздно ърва да ся горять, значи на вѣтъръ пары да ся прьскать.“

При тыя думы цѣла община намрьщено сѧ почесала ъ тыла.

Прьвый главатаръ не ся посвѣнилъ, нъ зелъ да говори

[illegible]: „[illegible]следвайте [illegible]. Други общины [illegible] веч общх [illegible] [illegible]-то съ рядъ ся [illegible]. Тог [illegible] спестиванiе отъ дърва, и [illegible] [illegible] [illegible]. Вые всичко това знаемъ, и [illegible] че е хубав [illegible], а защо у насъ всякх кхщх ся пере дома? Та още често печенiе хлѣбъ, [illegible]-ти пещи, както и отъ често и [illegible] дрѣхы, нашы-ти огнища скоро изгарять и ся развал И това трѣбва често да ся прѣкърпива и маже, а то все п [illegible]. Кога община-та бы имала еднх общх перални и цѣлъ рядъ кхщи еднх общх пещь, истинх, че тогасъ ся [illegible] съ доста малко.

За това, мили братя! вые като селскы славатаре пр [illegible] ви, да ся направять и у насъ обща пещь и пер [illegible], както това вече го има у другы общины. Разнос ти веки излѣзвахгь изъ общх-тх касех. Всичкы-ты на [illegible] щемъ пазимъ. Нъ — що мыслите вые.

Първенци-ти зели всякакъ да растълкувать. По-мал та страна желала да ся остане както по старо, а по-голѣ та познавала, че много хубаво нѣщо ще бхде, ако стане о обща пералница. Пещь не щяли, защо-то таково нѣщо познавали. Нъ при всичко това имало и таквизи, кои и го одобрявали. Кога най-послѣ трѣбвало да ся отрѣже да ся прави, то гласове-ти сх съвъкупили, и страна-та, желала както пералницх така и пещь, нарасняла.

На това Боянъ съ веселъ гласъ отговорилъ: „Наис не братiя! вашя-та смѣлость приноси ви честь, и ти ще [illegible] тройно. Сега дохожда най-послѣдне-то и най-тяж то. Отсега вые ще горите дърва малко, а що ви остаять, ще гы продавате, та съ тыя пары да исплащате селскы дългове. Само мя послушайте.

Кога всяка кхща, коя-то освѣнъ връшинх, бере и по дръвника дърва на годинх-тх отъ общх-тх корiя, може п кора годинх-тх съ два дръвника; то отъ нашы-ты сто кх за годинх-тх ще ся прѣнесхть сто дръвника дърва.

Дръвникъ-тъ ся дава по осемдесять гроша, и така е година ще донесе 8,000 гроша. По тоя начинъ за два десять години щемъ имамы 96,000 гроша, и съ това ко чество нашiй дългъ свършенно ся исплаща, дори и врых на остая.

Послушайте мя още: вые имамы повече отъ шест

інъ уврата общинскѫ коріѭ (бранище). Правителство-то гкакъ е забранило да ходи добытъкъ-тъ изъ коріи-ты, та-о, както знаете, расте всичко скоро и напрѣдно. Азъ съ лавный лѣсовъдецъ обходихъ цѣлѫ-тѫ нашѭ горѫ.

Той казва, че всякѫ годинѫ на единъ увратъ мѣсто ораствало половинъ дрьвникъ дьрва. Още казва, че пока-алы-ты отъ дънерь младокы на букы-ты, лѣщници-ты, ленове-ты, яворы-ты и габары-ты за тридесять годины не рѣбва да ся закачять. А пакъ младокы-ты отъ дѫбы, церо-е, елхы, осени и друго-то, що влиза за граденіе, до се-емдесять, сто и по̀вече годины трѣбва да ся не сѣкѫть. Слѣдователно ако желаемъ да ся оздравимъ добрѣ съ до-ры коріи, то трѣбва да ся раздѣлять низкы-ты дьрвета и шюбаркы-ты на тридесять, а по̀-едры-ты на сто и повече дѣла. Сега ные ако зимамы всякѫ годинѫ отъ два-та строя ю единъ дѣлъ, то е явно че всякѫ годинѫ щемъ имамы днакво дьрва за гореніе, и щемь можемь да сѣчемь ни ного ни малко. Така по тоя рядъ и ные и наши-ти наслѣ-нци щѫть имѫть всякога доволно дьрва за сѣченіе. Още азва лѣсовъдецъ-тъ, че въ елховѫ-тѫ коріѭ дьрвета-та сѫ ного стары, та като ся раздѣли и изсѣче нарядъ, то ще лѣзне много прѣстарѣло и изгнило. Кога изсѣчемъ ные за колко годины тѫѭ елховѫ коріѭ, то за сто годины щѫть растѫть на туй мѣсто стогодишны дьрвета за наше-то томство. Това е мой-тъ и на другары-ты ми съвѣтъ: Ные о прѣпестимъ всякѫ годинѫ нарядъ по сто дрьвника дьрва, за дванадесять годины щемъ имамы хылядо и двѣстѣ ьвника.

Сега, гдѣ-то щемъ чякамы вмѣсто дванадесять годины, йдѣте да изсѣчемъ въ двѣ годины толкова дрьвника отъ ховы-ты дрьвета, и съ това да си исплатимъ длъга; а хва-та ще си ни остане въ кесіи-ти, па и всякѫ годинѫ всякѫ кѫщѫ ще остане по два дрьвника дьрва, освѣнь ршинѫ-тѫ.

На това пакъ ся подигнѫло въ събраніе-то прѣпирня и къ. По̀-много-то искали да си остане лихва-та въ кесіѭ-, нъ и елхова-та корія да ся не изсичя. Прѣпирали ся до ькнѫло, нъ нищо ся не свьршило.

24.

ВСИЧКО ОТИВА ПО-ДОБРѢ.

Правомыслящи и разумни хора въ село-то клат главѫ и думали: Съ пестеніе да горимъ дърва, никогда ма да ся излѣзне на край при такъвѫ твърдоглавѫ общи Нъ Боянъ ся смѣялъ и казвалъ: „Само полегка, па вся ще бѫде. Трѣбва първѣ да ся говори на хора-та за това що, та да ся свѣстять. И Златарица не е станала отъ ед пѫть. Кога човѣкъ прѣдложи нѣщо ново на наши-ти с рѣе, тѣ ся като дѣтца, кога видять чюждъ човѣкъ, най-прѣдъ ся уплашять и бѣгать отъ него, слѣдъ това ся пръть да го гледать отъ далечъ, па като видять, че не пе, най-послѣ го наближать, захванѫть да си играѫть него и ставать му най-добри пріятели.

Така казвалъ Боянъ. Между това наредба-та да сградн пералница и пещь ся извършила. Едни дѣлали д віе, другы гасили варь, трети прѣнасяли кърпичи и пяс Оныя кѫщы, кои-то желали да имѫть пещь, събрали вкупъ и отрядили за това най-сгодно мѣсто. Боянъ вики единъ доста искусенъ зыдаръ, кой-то проумѣвалъ добрѣ таково сградіе.

Той самъ си отишьлъ по различны села да извиди т кашнѫ-тѫ нарядбѫ, та както е най-добрѣ да направи Златарицѫ. При-есень и пералница-та и пещь-та вечь б готови, и за голѣмѫ радость на Златарчяны, на пълно п работили.

Едно слѣдъ друго върви. Нѣкои хора сами отъ с ся досѣтили, че голѣмы-ты огнища съ широкы-ты комн по негдѣ и голѣмы пещи (кюмбета) не были вече потрѣб и че малкы-ты пещици были много по-сгодны, защ отивало малко дърва. Боянъ и попъ-тъ вече си имали та вы малкы пещици, въ кои-то могло и да ся го Въ града почти въ всякѫ кѫщѫ имало такывы малкы пе И прѣдишній главатарь ималъ въ стаѫ-тѫ си такъвѫ п само за това, да ся показва и у него нѣщо по граждан Това было хубавъ добывь, защо-то човѣкъ могълъ да про де спестены-ты дърва и да зима пары. Сега всякой ся с слялъ на Бояновы-ты думы: „*Залудо дърва да ся горя значи залудо пары да ся ирыскашъ.*“

Само хора-та ся плашили отъ разноскы, ако промѣнять и намѣстать другы новы пещи.

Тридесять-тѣхъ и два кѫщника отъ златотворно-то дружество, на кои-то Боянъ ималъ голѣмо вліяніе, по негово надумваніе, все си изнаправили новы кырпичены малкы пещи. И най-сиромахъ-ть намѣрилъ пары за това. Нѣкой си градскы грънчяръ направилъ таквизь едны малкы пещи тьрдѣ хубавы и углядны. Сега было любопытно да види човѣкъ, какъ съсѣди и съсѣдкы отъ цѣло село дохождали да глядать новы-ты пещи, като нѣкое чюдо. Всичкы зели да ся присмивать, да одумвать и укорявать. Нъ като настала люта зима, сѫщи-ти присмихулници зели да ся чюдять и дивять, като глядали, какъ тыя отдѣлены отъ стѣнѫ-тѫ исправены пещици толкова добрѣ стопляли стаѫ-тѫ. Кога-то пакъ на пролѣть-тѫ кѫщици-ти съ малкы-ты пещи зели да продавать спестены-ты дърва, тогась вече всичкы пристанѫли на това. Широкы-ты комины и голѣмы-ты огнища малко по малко изгубили свои-ты бранители, и най-послѣ всякой заискалъ да си направи малкѫ пещицѫ. Мнозина и сами си направили много вѣщо хубавы пещици.

На пролѣть-тѫ селскый пандуринъ трънѫлъ отъ кѫщѫ въ кѫщѫ и викалъ: „пары давайте! че щѫть ся плащать лихвы-ты на селскый длъгъ. Всякой да си плати размѣтнѫ-то-то на земѫ, що има дѣлъ отъ прѣдишнѫ-тѫ пашѫ!“

По дявола и пандуринъ-ть му, и селскый-ть му длъгъ! викали и мѫжіе и жены. Другы притърчяли при Бояна и думали: Защо напуснѫхте онѫ прикаскѫ, дѣто щяше ужь да ся плаща селскый-ть длъгъ отеднажь съ дърва? захванете го, молимъ, още еднажь.

Боянъ това и чякалъ. Като ся събрала община-та, а той подкачилъ да говори така: „Цѣла община, както слушямь, реска да ся исплати длъгъ-ть. Кога никой отъ васъ не ще да има на годинѫ-тѫ по единъ дрьвникъ дърва по-малко, то найдете да зимате по полвинъ дрьвникъ. И така отъ три-тѣ дрьвника, що ви ся пада, зимайте по два и половинѫ дрьвника на годинѫ. Така щемъ ся отървемъ отъ длъгъ за двѣ три годины.

И врьзъ това станѫли викове и глъчкы, ала то лесно провървѣло. Висока-та власть не само одобрила това, нъ и похвалила го. Сега на вси страны ся разчюло, и така от-

всѣдѣ надошли куноваче. Спорядъ нарядбѫ-тѫ на главный лѣсовъдецъ изнапрѣдъ сѣкли най-стары-ты дървета, а младоκы-ты само тамъ, гдѣто были начесто. Въ двѣ годины добыли 105,000 гроша за дърва. Отъ тыя пары не само длъгъ-тъ ся исплатилъ, нъ още имъ остали и нѣколко хыляды гроша, кои-то дали подъ лихвѫ за общинскѫ потрѣбѫ.

Сега Боянъ распорядилъ да ся работи съ горѫ-тѫ така, както що намѣрили за добро и главный лѣсовъдецъ и правителство-то. Сирѣчъ гора-та като най-главно общинско имание, за да може да ся заварди рядовно и разумно, повикали единъ землемѣръ. Той измѣрилъ всичкѫ-тѫ горѫ, и исписалъ ѫ на книгѫ. Главный лѣсоведецъ, като прѣгледалъ всичкѫ-тѫ горѫ, раздѣлилъ ѫ на дѣлове, кои трѣбва да ся изсичѫть всякѫ годинѫ. И така ся продължило за едны дѣлове до тридесять, а за другы до сто годины. Главный лѣсовъдецъ написалъ, какво трѣбва да пазять общинскы-ти главатары при сѣченіе-то дървета-та и за подиганіе-то на издънкы-ти и младокы-ты.

Главатари-ти турнѫли единъ рядъ, кой-то положили като нѣкой законъ, какъ трѣбва да постѫпвать, кога сѣкѫть дърва; какъ да ся дѣлять на кѫцы; какъ да ся сѣкѫть дървіе за общинскѫ потрѣбѫ; какъ да ся избира лѣсовъдецъ и др. т., и на що да ся пази, та да върви всичко право и безъ крамолѫ.

Тыя нарядбы были съвсѣмъ добры и сполучны. На по́-долніа лѣсовъдецъ придали по́-вече заплатѫ, само да нагледва по́-добрѣ. Всякѫ единѫ годинѫ селскы-ти главатаре съ нѣколко старци и момци заобыкаляли пролѣть прѣдѣлы-ты (синоры-ты) и граници-ты на горѫ-тѫ, както и нивы-ты и ливады-ты. Врьзъ това отгорѣ имало поставени за всегда падари (куружіи) и за горѫ-тѫ и за поле-то. Това прѣдпазвало да не ставать прѣпирни и сѫдбы, кои-то другояче всякой день ставали отъ общинско-то немареніе.

25.

ВЪ СЕЛО-ТО ИМАЛО ОЩЕ МНОГО НЕВОЛЯ.

Цѣла-та дръжява не можла да ся начюди на Златарчяне; защо-то нихно-то напрѣдваніе отъ день на день все повече и повече растяло. Не само дѣто село-то нѣмало никакъвъ

длъгъ, нъ още и хора-та, кои-то попрѣди были затънѫли до шіѭ въ длъгъ, малко по малко ся отплатили. Всякой гражданинъ, кой-то ималъ да раздава съ лихвѫ пары, надраго сьрдце заемалъ на Златарчянина; защо-то всякой былъ увѣренъ, че селскы-ти главатаре при процѣняванѥто на залога, были много съвѣстни, и че добрѣ знаяли колко длъгъ на колко мѣсто земѭ лежялъ. Така не было на друго мѣсто, затова Златарчяни-ти имали всѫдѣ пьрвенство. Ако дойдялъ въ града нѣкой просякъ да проси, па ся каже, че е отъ Златарицѫ, всякой го навыквалъ: ха! не тя ли е срамъ да просишь? та ты ли да си отъ Златарицѫ? Всичкы граждане изобщо мысляли, че въ Златарицѫ нѣмало просяцы.

Ала въ това мнозина были излъгани; защо-то въ това новоцвѣтуще село имало голѣма сгань отъ нехранимайковци. Тука живѣли нѣколко нехайковскы домочядія, кои-то никакъ ся не прѣклонявали на исправленіе, ако и самъ си попъ-тъ да имъ говорялъ, па дори и отъ Правителственнѫ странѫ да имъ ся запрѣтявало. Тука имало хора, на кои-то по̀-добрѣ имъ было да ся излежявать по вездень гладни, да просять, или да откачять отъ нѣкого нѣщо да ся нахранять, а не да придобывать насѫщный си хлѣбецъ съ потно лице. Тука имало хора, кои-то поучявали и дѣчица-та си на просіѭ и кражбѫ, и кои-то вечеръ біяли сѫщы-ты си дѣтца, ако не донасяли нѣщо крадено дома. Тука имало хора, що изработяли или испросяли, издавали го за вино и ракіѭ. А нѣмало ни надѣжда за да измрѫть тыя хора нѣкога и да ся издовьршять. Напротивъ и тѣ ся намножявали съ напрѣдваніе-то на Златарчяны; защо-то ся женяли и дѣтца раждали, безъ да ся погрыжвали какъ щѫть могѫть да исхранѫть и себе си и дѣтца-та си. Тыя нехрайковци думалы: „Община-та има отдѣленѫ стокѫ за сиромасы, а тя намъ ся пада; и така община-та е длъжна, щяла не щяла, да ны храни. Да ны испѫди, или да ны остави да измремъ отглади, това наша-та община никога не го направва.

Тыя безпѫтны думы отъ тыя безочлевци много наранявали сьрдце-то на попа, и той много пѫти казвалъ на главатары-ты; „правите що правите, мыслѣте че доклѣ имате въ село-то си примѣры отъ лѣность, раскошность и развратность, до тогыва тука нѣма никога да сполучите истинскы

напрѣдъкъ. Защо-то работны-ты и пестовны кѫщи що-то изработитъ, нехайковци-ти го изядатъ. Тѣ все еднакво щѫтъ смалявать имание-то на другы-ты, и съ свое-то нехайство щѫтъ привличять и другы-ты хора на нехайство.“

Селскы-ты главатаре твърдѣ добрѣ усѣщали тѫж неволѭ, както и попъ-тъ, ала какъ бы могло да ся помогне на това? Това было заплетенный-тъ възелъ. — Истинѫ, въ село-то имало болница (шпиталъ) за сиромасы и болны, ала за толкова голѣмѫ страньбила малка. Попъ-тъ често спохождалъ болницѫ-тѫ съ надѣждѫ дано тыя хора отъ малкомалко да ся пооправять, нъ все было напраздно. Тука стари и млади, мѫжіе и жены, кои-то нѣмали свой покривъ, живѣли вси заедно. Болница-та была, както що ѭ наричялъ попъ-тъ, сѫща разбойническа пещера, гдѣ-то дѣтца-та слушяли и гледали най-гадны и срамотны думы и работы. Оттова, гдѣ-то живѣли мѫжскы и женскы наедно въ най-голѣмѫ нечистотѫ, помежду имъ было неисказанъ смрадъ и воня. Нивы-ты що принадлежяли на болницѫ-тѫ, были най-злѣ работены, защо-то никой не ся грижялъ за тѣхъ да гы разработва свойскы. И Боянъ ималъ голѣмѫ грижѫ да ся уведе въ болницѫ-тѫ чистота; нъ при всичко-то си напряганіе не могълъ да измысли, какъ трѣбвало да ся расчисти и растреби тоя сбранъ гнилъ и непотрѣбенъ отъ човѣци смѣтъ. Най-послѣ дошьлъ на тѫж мысьлъ, че това, да не дава Богъ, было нуждно зло.

Попъ-тъ не можялъ да търпи, защо-то не щялъ да бѫде свидѣтель на толкова развратность въ своѭ-тѫ общинѫ. Той былъ уменъ и свѣстенъ человѣкъ, кой-то никога ся не мѣсялъ на общы работы само за това, за да бѫде любезенъ на всичкы жители. Той разумно съвѣтувалъ тукъ тамѣ, и много ся радвалъ, като виждалъ, че неговый съвѣтъ ся пріемалъ и отъ единый и отъ другый главатаръ. Нъ прѣструвалъ ся на невѣщь, като че за това нѣщо ужь нищо не зналъ; а прѣдъ народа отдавалъ голѣмѫ честь и почтеніе на главатары-ты, че были избрали такъвъ правъ пѫть. Това много было угодно на главатари-ты, и за това много радостно пріимали негови-ты съвѣты. На попа было и мило и драго гдѣ-то главатари-ти были на честь прѣдъ народа, и за това той най-много ся старалъ да не излѣзне на въпъ прикаска, че той води главатари-ты за носа.

Нѝ какъ мѫдрый попъ работилъ съвсѣмъ въ тишинѫ безъ да иска за себе нѣкаквѫ славѫ. Па ако и да не было все нареждано и истъкмявано, както той желалъ, нъ за това той пакъ никога ся неразсърждалъ и не наскърбявалъ, та да дигне ржкѫ отъ общо-то добро. Той, като разуменъ, размислялъ, че и другы-ты хора имать отъ Бога разумъ, и въ много работы може да имъ стига умъ-тъ по̀-вече отъ него. Всичко, що было полезно, хваленялъ го на здраво и това подавало на хора-та голѣмѫ радость и волѫ. А ако да съгрѣше понѣгдѣ погрѣшено, той поправялъ такъвѫ погрѣшкѫ пріятелскы и братскы и това накарвало погрѣшившія наздраво да ся поправя.

Това не може тъй да остане съ наши-ты селскы сиромасы и мьрзелявы просяци! казалъ Боянъ еднаждь на попа; ала не могѫ да ся досѣтѫ, какъ трѣбва по̀-добрѣ да ся нарядять. Тія просяци за почтенѫ общинѫ сѫ това, кое-то сѫ за человѣческо-то тѣло въшкы-ты, кои-то піѭть кръвьтѫ и снагѫ-тѫ му, та ся не осѣща. Трѣска мя хваща, кога погледнѫ болницѫ-тѫ. Тамъ наистинѫ ставать много разноскы а нѣма никаквѫ ползѫ.

Попъ Златанъ отговорилъ: Истинѫ, като че ли ми го зехте изъ уста-та. Ако община-та нѣмаше болницѫ, не бы имало ни кой да живѣе въ неѭ. Най-много просяци и мьрзелявци има тамъ, гдѣто най-много имъ ся дава.

На това Боянъ додалъ: И азъ съмь до сущь на тѫѭ мысьль, за да ся дигне болница-та, ала съ това нищо не ще ся помогне. Всякога е имало и ще има и у най-нарядены-ты общины сиромаси и просяци, а кждѣ да гы дѣнемъ? — Азъ съмь видѣлъ въ другы общины, че тамошни-ти просяци спять по оборы-ты и по главатарскѫ нарядбѫ по недѣлѭ нарядъ имъ ся дава ѣденіе отъ по̀-имотны-ты пьрвенцы. Това за стары-ты и болны-ты е безчеловѣчіе, а за млады-ты и здравы-ты подтвьрдѣваніе лѣность-тѫ имъ, коя-то врѣди и тѣло-то и душѭ-тѫ имъ. А пакъ въ другы общины съмъ видѣлъ, че на просяци-ты е забранено да просять, нъ на мѣсто това подъ общинскѫ смѣткѫ гы настанили при нѣкои хора, гдѣ-то всякой день ядѫть и спять. Така просяци-ти прѣминували въ ржцѣ-тѣ на оныя, кои-то гы хранялн най-евтено; защо-то и тѣ сѫ сиромаси хора, та съ това можали да зимать нѣкоѭ парѫ. Оттова община-та не е имала

никаквѫ ползѫ освѣнъ тщетѫ; защо-то просяци-ти не само гдѣ-то ся непоправяли, нъ още съ свой-тъ развращенъ животъ сѫ искарвали изъ-главѫ и оныя добры сиромаси, у кои-то сѣдѣли. — Вѣрвайце ми Отче, иде ми на плачь, кога помислѭ за бѣдны-ты дѣчица, кои-то община-та е раздала така. Азъ знаѭ, че община-та е събирала доста пары за тѫѫ сирочядь, а пакъ дѣчича-та скапвать отгладѣ. Па ако тыя горкы дѣчица ся поплачять, че нѣма що да ѣдѫть, то гы біѫть да мълчять, само да не усѣтять хора-та. Азъ знаѭ, че кога-то распрали мрьтво-то тѣло на едно таково дѣте, въ воденицѫ-тѫ (желудукъ-тъ) му друго нищо нѣмало, освѣнь трѣва и вода, а плещы-ты и кълкы-ты му были сини котляны. Истинѫ, по-голѣмо милосьрдіе ся намира у друговѣрци-ты и идолопоклонници-ты, нежели у наши-ты коравы пьрвенци.

Азъ знаѭ твьрдѣ добрѣ, продлъжилъ Боянъ, че у много общины главатари-ти мыслять да направять шпиталь и сиротскы домове, гдѣ-то да ся прибирать оскудни-ти сиромаси; ала това не произлѣзва отъ истинско человѣколюбіе, нъ само бездушни-ти и саможиви главатари да отбіѫть отъ себе си еднѫ пьрва грыжѫ, да ся не трудять всякога за сиромасы-ты.

Така исказалъ Боянъ. На попа было драго, гдѣ-то Боянъ познавалъ отъ основѫ тѫѫ работѫ, за това му казалъ: азъ врьзъ тоя много важенъ прѣдмѣтъ сьмь написалъ едно списаніе, нѣ Ви го, та го прочетѣте Вые тука щете найдете много незрѣлы мысли, за това желаѭ да го поправите, промѣните, или можете и всичко да прѣправите, както ви е воля.

Боянъ зелъ поповы-ты листове у себе. Той прочелъ това нѣколко пѫти, па го показалъ и на другы-ты старѣе. Послѣ отишьлъ при попа, прѣдложилъ му насрѣщѫ своѭты различны мысли и пріималъ отговоры на нихъ. И всичко това пакъ съобщилъ на другары-ты си. Най-сетнѣ направилъ съ попа единъ планъ (кроежь) за това, какъ трѣбва да ся издьржять селскы-ты сиромаси. Послѣ събралъ найпьрвы-ты хора отъ село-то да чюе, що щѫть кажять и они за това. И тука станѫли различны отгуркы и притуркы.

26.

КАКВО ПРАВЯТЬ ЗЛАТАРЧЯНЕ СЪ СВОИ-ТЫ ПРОСЯЦИ.

Кога-то ся скроило всичко добрѣ, тогыва ся заловили за работѫ. Въ село-то твьрдѣ малцина были, кои-то можяли да ся досѣтять, какъ могѫть безъ голѣмы разноскы да ся прѣхранвать толкова си просяци, тунеядци, мьрзеливци, безпомощни, болни и сирачета дѣчица.

Най-пьрво съ дозволеніе-то на мѣстно-то Правителство зело ся отъ сирачкѫ-тѫ касѫ малко пары. Съ тыя пары купило ся сѣкыры (брадвы), мотыкы, тріони, сврѣдли, теслы, и другы потрѣбны за работѫ сѣчива. Шпиталска-ва готварня ся стегнѫла и поразширочила, и въ неѭ могло да ся готви за по̀вече души. Въ болничнія домъ ся направили различны промѣненія; така ся направило една стая, гдѣ-то да работять мѫжкы-ты и една за женскы-ты, и двѣ стаи за болны и отъ два-та пола. И за това ся турнало грыжя, та всякой, кой-то е здравъ, да си има самъ за спаніе особнѫ стаѭ. Тѣ были малкы станчкы, десять стѫпкы длъгы и три широкы. На потона имало постелка напълненѫ съ сламѫ, възглавка напълнена съ царавичнинѫ, единъ чярчявъ дебелъ и топла завывка. Всяка станца имала си врата съ отворенѫ купкѫ за прѣминуваніе въздухъ. Не трѣбва да ся угажда на просяци-ты, казвалъ Боянъ, въ трѣбва да сѫ на тѣснотіѭ, за да добіѭть волѭ сами съ свой трудъ да спечялвать по̀объръ животъ. Всяко кѫщно ѫгълче было употрѣбено за палнѫ станцѫ. Подъ кѫщнѫ-тѫ стрѣхѫ ся пазяли купеныы нѣща отъ вълнѫ, конопіе и др. т.

Като ся прѣправило всичко, селскы-ты главатари записали всичкы оныя, кои-то не могли да живѣѭть безъ общинскѫ помощь, Нѣкои отъ записаны-ты имали си въ село свои кѫщы, а другы ся скытали отъ оборъ въ оборъ, защото нѣмали кѫщы. Главатаре-те най-пьрво прибирали въ шпиталь-тъ оныя, що были безъ кѫщы. Тѣмъ было драго това, защо-то зима-та стояла на прага. Онія, кои-то имали само днѫ стаѭ, въ коѭ-то и съ другы сиромасы хора безъ различіе на полъ ся гнѣтяли да спять заедно, безъ никакво кытаніе отпращали ся въ болницѫ-тѫ. Главатаре-ти оставяли само оныя да си живѣѭть въ свои-ты кѫщы, кои-то

могли да подтвърдятъ съ свидѣтелства, че [illegible] да станатъ въ къщи-тѣ си [illegible].

Главатаре-тѣ раздѣляли [illegible] сиромаси-тѣ на два реда. Кои-то имали къщи, [illegible] ги [illegible], а кои-то дошли въ [illegible] — [illegible]. И едни-тѣ и други-тѣ били равно участници за [illegible]. Гдѣ-то имало дѣчица, тѣ били оставени при родители-тѣ си. Ако къщи-та на тия била мала, или родители-тѣ имъ били бедни и нечестни, то безъ друго [illegible]-тѣ дѣчица си зимали отъ нихъ и си раздавали нихъ село-то и въ града у честни къщи, а не съ пари у сиромашки хора, нито у богати, нъ у тия, кои били познати за правни и честни хора. На тия дѣчица дрѣхи си давало отъ болници-тѣ, а на отхранители-тѣ, ако искали, давало имъ се нѣщо [illegible]. Никой отхранитель не [illegible] да иска [illegible]. Тѣ получавали това отъ едно [illegible], както и плата-та имъ [illegible]. [illegible]-тъ билъ истинскый особенный болница на сиромасите-тѣ. Той прибиралъ дома си двѣ оставени и осиротени дѣтца, кои-то никой не щялъ да прибере въ къщи-тѣ си, и за голѣмо чудо слѣдъ половинъ година и едно-то и друго-то станали добри дѣтца. Така си развъдвали дѣтца-та, що-то да не гледатъ лоши-тѣ примѣри на родители-тѣ си, нъ да си учатъ какъ да работятъ и да имать страхъ Божий, а не какъ [illegible] да крадатъ, просятъ и да си скитатъ, да [illegible] отъ [illegible] хора-та по улици-тѣ.

Кога-то главатаре-тѣ раздѣляли сиромаси-тѣ отъ [illegible]-ты дѣтца, и всекому си [illegible], гдѣ ще си прибере, тѣ издали тая заповѣдь: „Кой-то не може да си прѣхранва самъ и нѣма кой да го прибере, община-та е длъжна да го храни; а община-та кого-то издържава подъ своя разноска, ти има право и да го управлява, какъ да може да са научи той самъ да са си прѣхранва.“ Това било най-право и почтенно.“

Но всяко едно сиромашко домочадие отредило си по единъ човѣкъ за прѣдстоятель и надзиратель. Той трѣбвало да си грижи за прѣхрани-тѣ, облѣкло-то, обуща-та, [illegible]-то, дългъ и заслуги-тѣ на повѣрено-то нему домочадие; той трѣбвало да пази редъ и чистота-тѣ, както по къщи-ты, гдѣ-то живѣли, тъй и при работи-тѣ, кои-то имъ си давали да работятъ. Туко достъ строго си държали; защо-то на-

а Шпиталци-ти трѣбва всякой день да работятъ по осемъ часа, освѣнь въ Недѣлѫ и Праздникъ.

И така отивало. Кой-то не щялъ да работи, затваряли го въ тьмнѫ дупкѫ въ кулѫ-тѫ да лежи и за пѣение му давали водѫ, а за ѣденѥ накаденъ, студенъ и непосоленъ барабой. Това никому не было драго. Кой-то работялъ човѣшкы, както трѣбвало, нему ся давало всякой день топлю ястѥ, като: чорба, различнѫ зелень и два пѫти въ седмицѫ-тѫ мясо. А кой-то отъ урѣчены-ты осемь работны часове изработвалъ по́-вече нѣщо, то остаяло да си бѫде негово. Негова-та изработена работа ся продавала, а пары-ты, като единъ малъкъ капиталецъ, ся туряли въ кассѫ-тѫ да работятъ подъ лихвѫ. На́, съ това тѣмъ пакъ ся събирало по единъ малъкъ имотецъ. Кой-то псувалъ, говорялъ непрялично, или другояче былъ неуряденъ, него безъ никаква милость вьрляли въ тьмнѫ-тѫ кулскѫ дупкѫ; а кой-то живѣлъ мирно и честно, той добывалъ надѣждѫ, че скоро ще си поправи състояніе-то. Него поставяли за долень, или и за горенъ надзиратель; защо-то изъ най-добры-ты Шпиталци ся избирали за надзиратели тыя, кои-то освѣнь гдѣ-то надминували по работѫ и добротѫ и добро обнасянѥ другы-ты, нъ и кои-то пазяли рядъ, чистотѫ въ стаи-ты и по дрѣхы-ты си. Долни-ты надзирателе извѣстявали за всичко на горнія, кой-то былъ такожда отъ Шпиталци-ты. Горній-тъ надзиратель, както и готваркы-ты имали това пьрвенство, що-то не работяли всякѫ работѫ. Тѣ що-то си изработвали, было си тѣхно и прѣминувало въ кассѫ-тѫ. Долни-ти надзиратели трѣбвало да работятъ четыре часа отъ деня за обще-то, а друго-то врѣмя имъ ся дозволявало да го употрѣблявать за своѭ ползѫ. И готваркы-ты была въ тоя рядъ. Славка была главна надзирателка на готварницѫ-тѫ. Тя учяла тука двѣ сироты жены на готвеніе. Друга Шпиталка назяла рызы-ты, дрѣхы-ты и сѫдове-ты. И така всичкы Шпиталци были ржководени къмъ нихнѫ прѣголѣмѫ ползѫ.

Както Кѫщяници-ти така и Шпиталци-ти имали работѫ прѣзъ цѣлѫ годинѫ. Тѣ освѣнь дѣто работяли нъ и шпиталскы-ты нивы сѣяли съ пшеницѫ, царовицѫ, ячмень, зеліе, зелень и др. т. нъ всичкы вкупъ работяли и онѫкъ земѫ, която имъ ся дала, като подъ исполицѫ отъ общинскѫ-тѫ

шнж. Всякой самъ-си събиралъ плода отъ своя трудъ, и го си исплатялъ това, що былъ длъженъ на болницѫ-тѫ ѣденіе и облѣкло, остало-то си продавалъ, а пары-ты ся ибирали въ кассѫ-тѫ.

Тыя хора оправяли още и пѫтища, чистяли и кладен- осушявали чрѣзъ ямы мочорны-ты мѣста изъ бранищасѣкли и цѣпили въ горѫ-тѫ дърва за шпиталскѫ поѣбѫ, насаждали и испълняли праздны мѣста съ млады біе, букы, елхы и вършяли и другы зыдарскы и дрьвоскы работы около шпиталци-ты и кѫщници-ты. Въ лоше ѣмя тыя хора и зимѣ имали да работять повече работѫ, що-то, кои-то были вѣщи дърводѣлци, правяли различны щны, готварскы и земледѣлскы дървены сѣчива. Другы ъ ся учяли да тькѫть платно отъ ленъ и конопіе а отъ нѫ шаяци. Тамъ и зимѣ и лѣтѣ всякога работяли по олко станове (разбое); кога-то не достигалы хора за отѫ, отивали да помагать на полскѫ-тѫ работѫ и женыдори и самы-ты дѣтца на кѫщници-ты и шпиталци-ты; ѣнь това, кога ся перяли и кърпяли дрѣхы, всичкы шпици и кѫщници работяли: прѣли вълнѫ, ленъ и конопіе, али, сновали, плели чорапы и шяпкы, шили ризы и другакывы. — Всичкы работяли за едного това, и единъ за чкы. На тыя хора было твьрдѣ добрѣ. За това двѣ домоія, кои-то отъ страхъ увѣрявали, че безъ просеніе и безъ аквѫ общинскѫ помощь не можяли да ся поминѫть, ослѣ и тѣ прѣминѫли драговолно въ това заведеніе.

Тая нарядба была доста добывна, защо-то не причинала никаквы разносы. На пьрвый-тъ шпиталскый надзатель, на другы-ты долни, на готвачкы-ты, на слугынии др. т. не ся плащало нищо, защо-то всичкы были италци. Сѫщо тъй попъ-тъ, надзиратели-ти, Боянъ и вка не щяли никаквѫ заплатѫ. Добрый-тъ учитель килъ Стоиловъ дьржялъ смѣткы-ты на приходы-ты, на носкы-ты и на спечялены-ты пары на кѫщницы-ты и италци-ты съ твьрдѣ голѣмѫ тъчность и безъ платкѫ.

Още: всичкото работеніе ся издьржявало само. Сироти-ти сами си сѣяли и готвяли своѫ-тѫ хранѫ; прели, тьи и шили свои-ты дрѣхы отъ свои-си конопіе и ленъ; и си правяли столове, раклы, трапези, дьрвены паници люда и др. т.; сами си редяли стаи-ты, готварнѫ-тѫ и

другы-ты зданія. Наскоро ся добыло по́-вече храна, изработило ся платно и шаякъ по-вече, отъ колко-то трѣбвало. Това ся продавало за въ ползъ на сиротинско-то заведеніе, а съ сѫщы-ты пары куповало ся що-то трѣбвало: въглиа желѣзо и др. т. Врядни-ти кѫщници въпъ искарвали ся повече пары отъ опрѣдѣлены-ты работны чясове. Тыя пары ся давали подъ лихвъ, или ся дотъкмявало що-то имъ не достигало за работъ.

А защо-то тыя хора, при просто-то си храненіе, като работяли много, и като живѣли раздвоено мѫжие отъ жены, истрѣбило ся по между имъ и блудно-то живѣяніе. При това имали и общински законъ, да не е слободно да ся жени нѣкой, освѣнь тоя, кой-то могълъ да докаже, че можялъ да ся поддържя безъ сиротинско заведеніе, безъ общинскъ помощь.

Най-добро-то, кое-то трѣбвало да ся хвали, было набожность-та, коя-то все по́-вече ся вселявала у тыя нѣкога подивѣлы хора. И това было заслуга на попа, кой-то всякъ седмицъ по нѣколко пѫти дьржялъ съ шпиталци-ты вечерны молитвъ и поученіе. На тоя начинъ той много поучявалъ и показвалъ, що смы ные длъжни като человѣци, да правимъ. Тыя поповы бесѣды много повече поправкы принесли, отъ колко-то запрещаванія-та и наказанія-та отъ общински-ты главатари.

При друго-то было слободно на всякой шпиталецъ и кѫщникъ, като щялъ, да може да остави заведеніе-то. Само всякой трѣбвало да докаже, че самъ-си на честенъ начинъ ще прѣживѣва. Имало и законъ, по кой-то, като остави нѣкой заведеніе-то и прѣхрани ся цѣлъ годинъ самъ отъ свой трудъ честно, безъ просіъ и безъ чюждъ помощь да му ся дава за това почтенно имя съ свидѣтелство; послѣ той можялъ да си земне и пары-ты отъ касса-тъ, събраны за неговъ смѣтка. И такъвъ вече нѣмалъ надзиратель надъ себе-си, въ ся считалъ въ село-то като еднинъ почтенъ заедно съ другы-ты почтенны селяны.

Гдѣ-то ся отличявало особно Златарско-то сиротинско заведеніе повече отъ другы-ты подобны заведенія, причина-та была тая, че тука съ разуменъ начинъ ся накарвали сиромаси-ти хора да ся трудятъ самичкы за всичко, що имъ было нуждно. Никой не ся грыжялъ за нихъ, защо-то всички

кялы сами за себе-си да ся грыжить и работять. Тука на-
ъ-тъ за живѣніе не былъ легкъ, нито работа-та была
ка за да могжть сиромаси-ти лесно да работять тяжкы-
си работы. Тука, гдѣ-то момчета и момичета изработи
ли толкова, колко-то и зрѣли мжжіе, не была работа-та
ка, та да имъ остая врѣмя за блуденъ животъ, за ранно
ненке и умножяваніе на нехранимайковци-ты и мързели-
ины-ты.

Тука трѣбвало всякой да работи съ все силж за всич-
, що му было нуждно за прѣзъ цѣлый животъ, оттова
якой копалъ, сѣялъ, садилъ, жнжлъ, косялъ, градилъ,
елъ, тькалъ, шилъ и т. д.

27.

ЗБИРАНЕ-ТО СТРУВА МНОГО ПО-ВЕЧЕ, НЕЖЕЛИ ИЗВЬРШВАНЕ-ТО.

Въ Златарицж было така, както и на всяко друго мѣ-
о. Щомъ нѣкой разуменъ човѣкъ прѣдложялъ нѣщо ново,
да ся поправи, или отмахне нѣкоя явна щета или по-
ѣда; то всякой го ималъ като за длъжность да развали
а нѣщо и да му ся противи. Тука всякой ся съмнѣ-
лъ, клатялъ главж и думалъ: глядайте еднажь хытрецъ,
но тьй иска да ся покаже по́-уменъ отъ другы-ты; „*а
е ты, я не исправяй свѣта съ рамо*“!

Ала Боянъ мыслялъ: че много по́-вече струва избие-
е-то, нежели извьршване-то. Той дори и на другары-ты
не откривалъ отеднажды цѣлыя си планъ за нѣщо, защо-то
были инакъ честни хора, нъ отъ другж странж пакъ страши-
ви и базливи. За това Боянъ никога не говорялъ по́-вече,
все по малко, колко-то трѣбвало да ся положи въ работж.

Най-пьрво и пьрво сиромаси-ти и просяци-ти съ дѣ-
-та си были записани и раздѣлени на Кжщници-и Шпи-
ици. Това ся свьршило. По него сетнѣ забѣлѣжило ся на
яко домородіе по единъ надзиратель, комуто попъ-тъ раз-
звалъ, що има да работи. Послѣ ся купило отъ сиро-
ескж-тж кассж: мотыкы, брадвы, тріони, тесли, крывици,
редли, гребенье (дараци), станове и другы потрѣбы. На
това ся купило малко вълна, ленъ и конопе; подкачило
да ся преде и урядила ся шпиталска-та поварня. Това

ставало все едно по друго и всяко за себе-си, та не ся падало скѫпо; така ся пристигнѫло до цѣло-то. Мѣстно-то Правителство одобрило плана и го похвалило; нъ и тамъ имало Господинвци, кои-то ся присмивали на тоя планъ, и го показвали за невъзможенъ да ся тури въ дѣйствіе; а тукъ планъ-тъ былъ вечь твърдѣ добрѣ извършенъ.

Отъ начало най-много напрѣдвали шпиталци-ти, защо-то много тяжко имъ ся видѣло да спятъ въ тѣсничкы-ты станци. Често имъ ся казвало; работѣте прилѣжно, та да ви ся промѣни по́-скоро сегашне-то положеніе. Нъ нѣкои изъ между нихъ не щяли да работятъ, зато по цѣлъ день лежяли въ тьмнѫ-тѫ кулѫ съ накаденъ непосоленъ барабой. Това още по́-лоше было за нихъ. Нѣкои си ся трудяли да ся оправятъ съ покорность, като ся прѣдавали на своѭ-тѫ честь особно зимѣ, кога-то мѫчно ся пѫтувало, и не могло да ся спи по вънъ. Тѣ като ся навикнѫли вече единъ пѫть на хубавѫ хранѫ и добро прѣживѣваніе, и като ся научили да работятъ, па и като мыслияли, че имали и по нѣкой грошъ въ кассѫ-тѫ за старость или за дѣчица-та си, още по́-съ присърдце ся трудяли да умножятъ по́-много капита́леца си. Другы бѣгали отъ това заведеніе, да ходятъ да просятъ по свѣта. Това было нихна си тищета. Община-та имала само тѫѭ ползѫ, че вече не ждивявала по нихъ. Нѣкои отъ бѣгалы-ты нито ся върнѫли вече, и това не было за Златарицѫ нѣкоѭ голѣмѫ загубѫ. Нѣкои си като просящи ся излавяли отъ заптіета-та и ся допращали назадъ. Нихъ по́-напрѣдъ туряли въ тьмнѫ-тѫ дупкѫ, а послѣ на работѫ, както и прѣди. За три мѣсяци всичкы тіи просящи были твърдоглави и непослушни на нарядѫ-тѫ; нъ не могло вечо да ся найде Златарчянинъ просякъ, освѣнь оныя, кои-то по́-напрѣдъ были побѣгнѫли въ чюждѫ земѭ.

И кѫщници-ти испърво твърдѣ ся опирали, като запазвали нечистотѫ-тѫ, въ коѭ-то испрѣди живѣли. И тѣ отпърво ся оплаквали и гнѣвно викали на бездушіе-то на Златарчяны, защо-то не щяли да гы хранятъ и поятъ на готово, и че не имъ давали изработены-ты пары на ржцѣ-тѣ. Най-сетнѣ гладъ-тъ и тьмна-та дупка умждрили и най-опериты-ты, и Златарчяне си устояли на тыя думы: „*кой-шо иска да ѣде, шой шрѣбва да рабоши, а кой-шо желае да му е добрѣ, и шой шрѣбва да сшрува добро*“.

Прѣди ставали голѣмы разноскы по шпиталя, а сега нѣмало никаквы разноскы. Ето какъ: попъ-тъ, Боянъ и Славка не глядали за това, какъ да ся обогатятъ отъ сиромашкѫ сълзѫ, нъ шпиталци-ти какъ да могѫтъ да си извършиватъ всичко сами. Кой-то отъ шпиталци-ты ся обнасялъ добрѣ, той получвалъ въ шпиталь-тъ нѣкакъвъ чинъ, и това было като една награда за добро-то му обнасяніе. Ако бы да му ся земалъ тоя чинъ, то было бѣлѣгъ за наказаніе. Всичкы ся надпрѣваряли за тыя чинове. Въ шпиталскы-ты градины и нивы раждало ся изобилно всичко; и това, що добывали сиромашкы-ты домородія съ свой трудъ отъ прѣдишнѭ пашѭ, продавало ся и ся сподѣляло. Кои-то не были прилѣжни, тіи трѣбвало да заплащатъ на шпиталя за хранѫ-тѫ и облѣкло-то си отъ това, що имъ ся раждало отъ рѣченѫ-тѫ пашѭ. Що-то избыточествувало, продавало ся и пары-ты ся влагали въ кассѫ-тѫ.

Тіи хора въ шпиталя испьрвѣ были невѣщи въ дѣланіе и цѣпеніе дрьва, въ влаченіе вълнѫ и ленъ и тъканіе платове; нъ трѣбвало да ся научятъ. Единъ вѣщь отъ града научилъ гы на всичко. Той былъ човѣкъ разуменъ и голѣмъ почитатель и пріятель на попа. Оттова малко ся иждивявало отъ шпиталскѫ-тѫ кассѫ за дрѣхы на сиромасы-ты; а за таквызъ дьрвены ссѫдове сѣчива и покѫщнины не ся давало ни пара. Шпиталци-ти още правяли дьрвены покѫщнины и на кѫщници-ты. И така всяко домородіе си имало всичко потрѣбно.

Както сиротинска-та касса печялила отъ това, че сиромаси-ти сами си изработвали за дрѣхы и хранѫ; сѫщо така и кѫщници-ти и шпиталци-ти печялили съ тѭ помощь. Защо-то, що-то изработвали вънъ отъ осемь-тѣхъ урѣчены часа за своѭ ползѫ, то ся обращало на пары, кои-то ся давали подъ лихвѫ въ кассѫ-тѫ, както и онова, що имъ ся раждало отъ пашѭ-тѫ. Това наистинѫ было не малъкъ добывъ. Така сиромаси-ти малко по малко станѫли врядны, а пестеніе-то и умноженіе-то на имота имъ много гы радвало, защо-то прѣдвиждали онова врѣмя, въ кое-то вечь и тіи щяли могѫтъ да живѣѭтъ независимъ и охаленъ животъ както всичкы почтенны хора.

Най-добро было на горній-тъ надзиратель и на другы-ты долни, кои были все отъ шпиталци-ты; защо-то всичко,

кое-то тѣ, освѣнъ длъжность-тж си, изработвали и приготвяли за продань, продавало ся за нихнж ползж. За това всякой залягалъ да стане надзиратель. И онія, кои-то добывали такъвъ единъ малъкъ чинъ, пазяли ся чврьсто, да ся неподльзнжть въ длъжности-ты си; защо-то и най-малка погрѣшка могла да гы свали отъ званіе-то имъ, за кое-то другы зѣяли.

Въ Златарско-то сиротинско заведеніе исполѣ излѣзли вѣщи работници. Не само селяне-ти, нъ и мнозина отвънъ си купували отъ изработены-ты тука работы, или наржчвали да имъ ся направять. И нѣкой работникъ, ако познаялъ, че като земе да работи самъ за себе-си, щялъ да искарва по́вече; той съ дозволеніе оставялъ шпиталя, хващалъ стан или дугянъ въ село-то, или въ града и си живѣялъ самъ. По край нихъ и другы-ты ся надваряли, какъ по́-скоро и по́-вѣщи да станжть.

Въ село-то всякой ся благодарялъ, че былъ миренъ отъ просяци, и че не ставало никаква пакость отъ нихъ, както по́-прѣди. Всякой, вмѣсто просяшкж милостынж, съ драго сьрдце давалъ по нѣщо на шпиталя, когато въ нѣщо не достигало. Отъ това както сиротинско-то заведеніе тъй и само-то село имало голѣмъ добывъ, що-то всякой исполѣ ся чюдялъ и дивялъ; сирѣчь лѣтѣ когато нѣмало работа на поле-то, то шпиталци-ти и кжщници-ти ся употрѣблявали на другж работж. Така всичкы селскы пжтища и улици, гдѣ-то другъ пжть въ лоше врѣмя было калъ до колѣнѣ, сега все сѣ постлало; рѣчка-та прѣзъ село-то, коя-то съ често-то си притичяніе правяла тщетж, подградила ся и утвьрднла ся съ зыдъ; трапища-та по друмове-ты ся насыпали; въ общинскж-тж горж всяко праздно мѣсто ся насадило съ различны млады дьрвета. Сега нарѣдко въ дьржявж-тж имало по́-урядна гора и по́-честито село отъ Златарицж. И самити царски чиновници дохождать та прѣглядвать Златарскыты нарядбы и казвать, че щяло да имъ бжде най-драго, ако всждѣ би ся направило така. Нъ напраздно, защо-то другадѣ нѣма разумный-тъ попъ Златанъ, человѣколюбивый-тъ Боянъ, и негова-та ревностна и достойна спомощница Славка! Нъ при всичко това и по другы мѣста станали опыты за тыя нарядбы, и то сполучно. И това е добро и пжтно, защо-то ,,много по́-вече струва да ся избира, нежели да ся

извършва“. И наистинѫ, гдѣ-то съ право и истинско человѣколюбіе ся иска добро-то, тамъ быва и добро.

28.

ПАКЪ НОВО НѢЩО.

Боянъ що ли ще прави пакъ? приказвали по̀-пьрви-ти селяне по между си. Кога-то надвечеръ всичкы селяне си почивали, Боянъ ходялъ по поле-то съ учителя и още съ нѣколко ученици, кои-то влачяли единъ вергнъ (синжиръ), и побивали въ земь-тѫ колчета, а Боянъ глядалъ прѣзъ едно малко столче на колчета-та, и то по много врѣмя си маялъ; и учитель-ть Божилъ сѫщо-то правялъ, а пакъ на колчета-та съвсѣмъ нищо нѣмало.

Това траяло цѣлѫ годинѫ. И кога-то селяне чюли, че Боянъ былъ измѣрялъ всичкѫ-тѫ Златарскѫ земѭ, и искаралъ на книгѫ всичкы-ты пѫтища и пѫтеки, тогава много ся уплашили. Единъ другому говоряли: Брате, зло е! пакъ ще ся отваря бой. и Боянъ сега може да издаде на непрія-теля всичкѫ-тѫ ни земь.

Работа-та была въ това. Боянъ отбиралъ отъ землемѣрскѫ работѫ, ималъ и книгы, отъ кои-то ся учялъ на това. Той обучилъ на това и своя обиченъ Божила Стоиловъ, още и нѣколко селскы момчета, кои-то были способны за това. Защо-то всичка-та общинска гора была твьрдѣ точно измѣрена; за това хрумнѫло му наумъ да ся измѣри малко и друго-то общинско имание, като ниви, ливады, градины, пѫтища и д. т. и да ся забѣлѣжять на книгѫ.

Всяка нива, всяка пѫтека, всяка ограда и всяка кѫща были начьртаны на книгѫ твьрдѣ ясно. Единъ увратъ земя ся паднялъ на единъ четвьртитъ палецъ дълъгъ и широкъ. И кога-то тая голѣма карта ся свьршила, Боянъ ѭ окачилъ въ общѫ-тѫ стаѭ. Селяне-ти всякой день тичяли да глядать плана и му ся чюдяли. Сега дошли малко на себе-си, и всякой си познялъ ниві-тѣ, градинѫ-тѫ и ливадѫ-тѫ. И най-добро-то было, че на всяко кѫсче земь была бѣлѣжена и негова-та голѣмина, сега дори наздраво всякой разбралъ, колчева е нива-та и ливада-та му, и всякой прѣписалъ своя брой. Това много спомогнѫло за купуваніе и продаваніе, защо-то земя-та не ся оцѣнявала вече на раскрачя, както

напрѣди, та понегдѣ по́-малкы, а понегдѣ и тьрдѣ голѣми грѣшкы ставали. На всякой начинъ карта-та послужила за голѣмѫ важность и ползѫ.

Еднажь, когато селяне-ти разглядвали плана, Боянъ имъ рѣкълъ: това не е обща голѣма полза, азъ знаѭ още по́-голѣмѫ. Кога-то го попитали за това, той имъ отговорилъ: Ако до Трифонъ (Февр. 1-й) не налучите, азъ щѫ ви кажѭ послѣ. Нъ селяне-ти не могли да налучить нищо.

Кога дошло Трифонъ, и община-та ся събрала за другы работы, Боянъ излѣзълъ на срѣдъ, и слѣдъ свършаніе-то на друго-то рѣкълъ: вые всяница добрѣ познавате плана на цѣлѫ-тѫ нашѭ земѭ, кой-то учитель-тъ Божилъ заедно съ ученици-ты си много добрѣ и хубавѣ е направилъ. Както всякой отъ васъ си има особнѫ мысьль за той планъ, така сѫщо и азъ си имамъ моѭ-тѫ, коѭ-то щѫ ви и открыѭ.

Кога-то зехъ да прѣгледамъ наши-ты нивы, кои-то съ потно лице обработвамы, намѣрихъ, че нѣма на нихъ Божія благословія. И за това нѣщо сърдце-то ми заболѣ, че тая работа съ толкова трудъ и разноскы ся работи, нъ за вѣтъра! А още по́-вече ми заболѣ сърдце-то, като ся увѣрихъ, че не ся работи все така, както трѣбва. За това погледнѫхъ още единъ пѫть на плана, и тъй ми ся отворихѫ умны-ты очи, та разбрахъ най-главнѫ-тѫ погрѣшкѫ на нашѭ-тѫ полскѫ работѫ.

Мили братя! ако вые ся споразумѣете помождy си, то отъ слънце-то е по́-ясно това, че ваши-ты нивы съ по́-малко трудъ и разноскы, и за по́-малко врѣмя по́-добрѣ щѫть ся работять, и по́-вече плодъ щѫть приносять отъ колко-то прѣди.

На това селяне-ти отговорили: Това одобрявамы, само ако не иска разноскы!

Боянъ продлъжилъ: азъ жалаѭ на това сполукѫ и напрѣдъкъ. Азъ щѫ ви кажѭ, кое е причинявало прѣди много разноскы, кои-то другояче можяхте да спестите. Това е врѣмя-то! — Всякой отъ васъ си е купувалъ земѭ малко по малко, кога какъ му стигнѫло рѫка. И така нивы-ты ви сѫ распокѫсаны, та единъ кѫсъ нива е на бърдо-то, другъ задъ рътлинѫ-тѫ, третій прѣзъ моста, четвьртый до пѫтя, пятый до рѣчкѫ-тѫ. Всякому отъ васъ отива на вѣтъръ по половинѫ часъ, само доклѣ отиде отъ единъ кѫсъ нивѫ до другый; на

що така става и съ ратан-ты и слугыни-ты, или кога ся
зи торъ. Така ся изгубва една чясть отъ деня само съ
дъ и търчяніе, за кое-то врѣмя можеше да ся изработи
якова полезна работа. За това лутаніе на ратан-ты трѣ-
ва да ся плаща, и пакъ нѣма никаква полза отъ тука. И
ка колко-то врѣмя ся изгубва по това праздно лутаніе,
якова по̀-малко на день ся изработва. Мнозина отъ васъ
смѣжть да купять по̀-вече земѫ само оттова, защо-то и
ова що има, пакъ не може да му сподвые ако и малко да
ало то! Наистинѫ, отъ таково лутаніе много врѣмя ся гу-
, кога всичкы-ты ви ниви быхѫ наедно мѣсто, то вы то-
ва щяхте да можете съ сѫщы-ты хора, и въ сѫщо-то
ѣмя още еднъ пѫть толкова земѫ да изработвате, колко-
имате сега, и щяхте да бѫдете толкось по̀-богати.

Селяне-ти отговорили: то е все право, нъ то не може
акъ да стане, защо-то нива-та не ся дава да ся носи на
ъбъ, та да ся прѣнесе другадѣ.

Боянъ отговорилъ: това ви е възможно само ако щете.
, сега имате планъ за всѝчкѫ-тѫ ни земѫ, и всякой знае,
лко е голѣмо всяко негово кѫсче земя. Азъ ви казвамь,
работа-та, истинѫ, има много трудъ, ала все пакъ може
бѫде лесно; на̀ какъ: вые можете тыя распрьснѫты кѫсо-
та едно съ друго да си размѣните така, що-то всякой да
а земѫ-тѫ си на еднъ кѫсъ. Нека всякой ся споразумѣе
съсѣда си за това. Нека еднъ-тъ да плати на другый-тъ,
о бы негова-та земя да има нѣкоѫ крачкѫ по̀-вече отъ
мѫ-тѫ на другый-тъ. Ако еднъ или другъ отъ помежду
и при промѣнкѫ-тѫ ся докачи малко и загуби, то отъ другѫ
ранѫ двойно добыва отъ това, че ще си има земѫ-тѫ на
инъ цѣлъ кѫсъ вкупъ. Ако не можете да ся изравните и
огодите помежду-сн, то привикайте правы хора, на кон-то
ате вѣрѫ, да ви прѣсѫдять право, или си мѣтнете жребіе.
зъ ви казвамь, не дѣйте да ся уплашите и не дѣйте съ
ва да ся задоволявате, че така си было отъ старинѫ. Трѣ-
ва, братія, да ся гледа вече на това, какъ да станете по̀-
отны и по̀-богати, па и безъ голѣмы мѫкы.

Боянъ като свьршилъ прикаскѫ-тѫ си, селяне-ти ся
ізишли съ клатеніе главѫ. Истинѫ, всякой позналъ, че това
ало умно, ала не было възможно да ся сговорять.

Между това нѣкон-си зели да размышлявать, кой кѫсъ

отъ земѫ-тѫ си за кой кѫсъ на еди-кого си приличяло да даде. Тѣ зели като на шегѫ и да ся накачять единъ другы за това. Кога-то не ся одобрявало на едного нѣкое прѣдложено кѫсче земя, то желалъ другъ да го земе, та да го размѣни съ третій и тъй ся подбадали. Всякой си кроялъ кроежя, какъ бы могълъ да слѣпи земѫ-тѫ си въ едно. За малко врѣмя зело да ся работи за това нѣщо, и нѣкои си на здраво мыслили и работили а нѣкои не; ала все по нѣщо ся изработвало. Хора-та зели да ся събирать на разговоръ като на нѣкоѭ явнѫ продажбѫ (мезать), а особно зимѣ, кога-то имали праздно врѣмя, еднаждь у едного, другъ пѫть у другыго. Да идѫть въ кръчмѫ-тѫ, та да испіѭть тамъ толкова си, колко-то може да ся прѣхрани едно домочядіе цѣлѫ недѣлѭ, за това почтенни-ти селяне вече ся срамували. Подраго имъ было да си испіѭть чашѫ винце при женѫ-тѫ и дѣтца-та си.

Боянъ прѣдрѣкълъ, че тая промѣна има тяготѫ. И истинѫ това ся и сбждѫло. Въ полвинъ годинѫ едвамъ пятима могли така да ся размѣнять, та всякой сбралъ пръсѫ-тѫ си земѫ въ единъ кѫсъ. Това грызяло другы-ты, защото полза-та отъ тука была очевидна. Сега и другы-ты ся помѫчили да направять и они това. Всякѫ вечерь селяне-ти непрѣстанно отивали на общѫ-тѫ селскѫ кѫщѫ, и тамъ ся договаряли и прѣпирали, що-то дори въпъ ся чюяло; послѣ сърди-ти ся разнасяли и на утрешный день пакъ ся събирали.

Що е станѫло най-послѣ? Отъ годинѫ на годинѫ все по̀-вече и по̀-вече хора-та ся потъкмявали, та струпвали земѫ-тѫ си наедно; а неоцѣнимы-ты слѣдствія отъ това всякому были явни.

29.

КАКЪВЪ ИЗГЛЯДЪ ИМАЛА ЗЛАТАРИЦА.

Златарица наистинѫ была сѫщо златно село. Това село лежяло въ срѣдъ най-плодны градины, като оградено само отъ овощія и заобыколено съ ливады и златны посѣвы, като въ срѣдъ рай. Полскы-ти пѫтища были утъпкани и чисти като въ градинѫ, а друмница-та посадена отъ страны-ты си дървеса, до гдѣ му държяли прѣдѣли-ти.

И ако нѣкой дойдялъ въ село-то, той си мыслялъ, че былъ въ село, нъ въ нѣкой градецъ; защо-то кѫщы-ты,) и не голѣмы, пакъ были хубавы и урядены отъ горѣ долу съ свѣтливы прозорци и съ врата все омыты; по-ывы-ти почти все съ керемиды, защо-то община-та въз-анила, за ради пожяръ, да ся покрывать съ рьжанницѫ. Из-во покрывъ да ся покривалъ, трѣбвало да бѫде само съ ремиды. На много покрывы на врьха стьрчяли желѣзни ляци противъ гръма; почти прѣдъ всякой прозорецъ имало ѣтіе, при кѫщѫ-тѫ малка градинка, хубаво украсена, и неѫ нѣколко кошяра пчелы съ хубавы вышины (по-упацы) отъ рьжанницѫ.

Селяне-ти по пѫтя здравнсвали всякого твьрдѣ добрѣ учтиво. Лесно могло да ся разбере, че тія хора живѣли между си твьрдѣ добрѣ, и че были задоволни отъ свое-то стояніе. Прѣзъ цѣлѫ седмицѫ ходяли все чисти, дори и полскѫ-тѫ си работѫ; и тъй тука не можяло да ся видя ърляны и дрицавы дрѣхы. На по̀-вече-то лица-та были горѣли отъ слънце-то, ала нѣмало ни едно мускурно или разрошявенѫ косѫ. Якость и здравіе всякому льщяли лице-то. Въикашни момци най-драго оглядвали Златар-ы-ты момы, защо-то были, не само обычливы и пріятны, и врядны, ско̀посны и добры кѫщници. Мнозина богаты етскы сынове отвънъ на радо сьрдце ся женяли за Зла-ченкы, ако и да не были до толкова имотны съ пары, лко-то съ душевнѫ красотѫ. Кой-то Златарскый момъкъ лядвалъ нѣкоѫ външнѫ момѫ, давали му ѣ; никой не ащалъ Златарченскый момъкъ. И оттова общинско-то стояніе много напрѣднѫло.

Само̀ по себе ся разумѣва, че въ село-то вече не о-али никакы просяци и тунеядци. Сиромашія-та сега вечь оттдалечь не могла да гледа. И сами-ти питалци има-и си доволно да ѣдѫть и піѫть, както и да носять чисто одно облѣкло. Ако човѣкъ влѣзнялъ дори и въ най-долнѫ най-сиромашкѫ кѫщицѫ, и тамъ намѣрвалъ нѣщо отлично. отонъ-тъ, долапи ти, столове-ти были чисти; чергы-ты, зглавници-ты опраны, прозорци-ти чистичкы, и по единъ оностасецъ съ Святѫ Иконѫ и прѣдъ неѫ кандилце; съ нѫ думѫ тука не было като у свинскы-ты зимници на нѣ-

жон кметове отъ другы села. Между тыя врядны хора всякому ся ревняло до живѣе.

- Отъ пролѣть дори до наважсенж есень всякж недѣлы въ хубаво врѣмя въ Златарицж былъ животъ-ть веселъ. На четы, на четы ся прѣвьрвявали граждане-ти отъ града тука на расходъ. Голѣма-та новосградена кръчма, кож-то — кой смѣялъ да помысли? — купилъ единъ отъ Златотворно-то дружество, была пълна съ градскы домородія, кои-то дохождали въ недѣлж тука на развеселеніе. Пакъ другы домородія отивали по свои познайници изъ село-то Тука сѣдѣли изъ градины-ты при млѣко, медъ, овощія и другы селскы подсладици; или ся люшкачи по чистж-тж зеленж моравж съ шегы и игры; или сѣдѣли на чисты чергы прѣдъ кжщы на хладъ, и гледали прѣминующы-ты разходачи, или дохождали подъ клонестыа орѣхъ, гдѣ-то млади-ты играяли хоро съ веселы пѣсни. Трѣбва да ся вѣрва, че тіи господа и госпожици отъ града за тыя веселбж, съ кож-то ся наслаждавали въ Златарицж, были доста благодарни. Това искренно посрѣщаніе на тыя хора, и нихни-ти пространны хубавы и чисты кжщы приносяли имъ и хубавж печялж. Граждане-ти и зимѣ дохождали на гости въ Златарицж съ шайна, или съ кола. Гдѣ може да ся дыри по-хубаво?

Хора-та отъ другы-ты села гледали и слушяли това и много ся чюдяли, защо у нихъ не было така. Тѣ наздраво вѣрвали, че Златарчяне сж знаяли нѣкаквж магыж. Тѣ, вмѣсто да искали да испытать наздраво за тыж магіж, остаяхж си на старо-то купище съвсѣмъ спокойни, както що ся и бяхж. Тѣ показвахж само завистъ и враждж, кога-то ся говореше за Златарицж, и ся присмиваxж всякакъ, като ж наричяхж *Злашотворно Село.*

За това нѣщо Златарчяне малко гы было грыжя; защо-то тѣ гдѣ да отидяли, всждѣ гы почитали и на драго срьдце пріемали. Тѣ живѣли всякога почтенно, и были хора весели и засмѣни. Цѣлж седмицж работяли, а въ Св. Недѣля имъ былъ день за богомоліе и почивкж. Въ кръчмж не влѣзвали за клятвж. Подкрѣпителнж-тж си чяшкж вниче всякой испивалъ дома си. При всичко това зимѣ младежити при хубавж свиркж играли и въ кръчмж тж. Нѣкои млади момци научили отъ учителя да свирятъ кларне и флауто, имъ не си забравяли и стары-ты кавалы и гжсларци. Млады-

ы пѣвачи и пѣвачкы още пѣяли такывы хубавы стары и новы пѣсны, кои-то рѣдко ся чюяли въ града. Родители-ти съ цѣло-то си домородіе вечеръ единъ другъ си ходяли на гости. Тамъ си ся разговаряли простичко и равно, и ся прикавали съ селскы-ты си подсладици. За піянство, крамолѫ, сѫдбѫ и за другы на разпуснѫть животъ работы нѣмало ни гласъ, ни слухъ. Отъ добро-то въспитаніе, кое-то извирало отъ училище-то, хора-та добыли чюство за честь и любовь камъ добры нъравы, за кое-то у другы села нѣмало ни дума-та му. Златарченинъ въ града при прьвъ поглядъ ся познавалъ и различявалъ отъ другы-ты селяны; защо-то въносеніе-то былъ простъ и чистъ, въ говореніе-то пріятенъ и тихъ, а въ постѫпваніе-то си отворенъ и честенъ. Истинѫ, нѣмало на нихъ свѣтливы дрѣхы, ала нихно-то обнасяніе было по̀-свѣтливо.

Не трѣбва да ся мысли, че тыя хора станѫли добры и почтенни само отъ едно добро въспитаніе, нъ и отъ добъръ честенъ човѣшкы общинскы законъ. Защо-то нѣколко кметове щомъ ся пообогатили, то ся намирали помежду и такывы, кои-то прѣлазяли граници-ты на приликѫ-тѫ. Тука у нихъ ся породило голѣмство и гордость, кыченіе на женыты и дьщери-ты имъ; тука вмѣсто чистъ хубавъ шеякъ, надонесло ся изъ града льскаво сукно (чоха). Другы пакъ съ тавлѫ-тѫ на срѣдъ, и до неѫ билюрено шише съ ракыѫ, че, — така живѣли почтенни-ти въ града! За това нѣщо мнозина умни и разбрани ся ядосвали и думали: ако ся подкачи пакъ така, то пакъ ще ся повьрнемъ рачешка-та! Всеобща омраза кыпнѫла противъ оныя, кои-то забравили себе-си, та ся отбивали отъ приличный-тъ начинъ на живота, и за това отъ вси страны ся викало, що-то селскы-ти главатаре да обърнѫть голѣмо вниманіе да пазять и вардять на добры-ты нъравы въ село-то.

Това мьмраніе не разсърдило Бояна, нъ още го зарадвало и насърдчило. Така ся издалъ общинскы законъ, чрѣзкой-то ся възбранявало всяко излишество въ дрѣхы, и ся написало какво облѣкло приличяло да ся носи; а за играніе книгы и другы игры на пары, за піянство, одумваніе, псуваніе, укоряваніе и за другы-ты неприличности отъ общинѫ-тѫ еднодушно ся наложило строго наказаніе. Така ся направило, що-то ни единъ не смѣялъ да прѣскочи възбране-

но-то. Ако нѣкому по нѣкога ся щяло да ся поотпустне
това, кое-то не было ни право ни честно, той всякога ся въ
дьржявалъ и отвращалъ само отъ страхъ, да му ся не сѫ
ѭть, да го не укорявать, засрамявать и наказвать.

Всякѫ годинѫ тыя за нъравственность, за честность
пристойность закони ся чели прѣдъ цѣлѫ-тѫ общинѫ. Всичъ
безъ различіе трѣбвало да гы слушять. Ако трѣбвало да
притури още нѣщо въ тыя законы, безъ друго ся направѫ
И кога-то ся прочиталъ тоя новъ законъ, пьрвый-тъ глав-
таръ за всяко нѣщо все питалъ: „Искате ли да пріемнете-
дьржите тоя законъ, кой-то е основа на нашій-тъ сговор
на нашѫ-тѫ честь и напрѣдъкъ?“ На това и старо и мла
отговаряли въ единъ гласъ: „*искамы. искамы!*“

30.

КРЬЩАВАНІЕ НА ДѢТЕ-ТО.

Боянъ по онуй врѣмя са наслаждавалъ съ онѫѭ не-
казаннѫ радость, за коѭ-то толкова врѣмя желаялъ. Сирѣч
хубава-та и добра-та Славка родила му сынъ. Боянъ бы
веселъ като че ли ся нахождалъ въ рай.

Той отишьлъ при пріятеля си, новый-тъ кръчмаръ
нѣкогашнѫ-тѫ драгановѫ кръчмѫ, кой-то былъ единъ от
имотны-ты изъ Златотворно-то дружество, и му рѣкъл
брате! до сега още не вы сьмь помолилъ за нѣщо, и се
прьвъ пѫть идѫ за това. Съпрѫга-та ми лежи родилка,
азъ не могѫ да оставѭ да идѫ въ града, та да си наземѫ
ми трѣбва. Трѣбвать ми до десять хыляды грошя за осе
деня, и то да сѫ лиры. Можешь ли ми зае толкова за
семь дни?

Той му отговорилъ: азъ сьмь ти много задлъжен
какъ може да ти не заемнѫ? Ето прѣди малко ми дойдох
петнадесять хыляды грошя, ала по̀вече сѫ бѣли пары. А
искашь земи гы до когато щешь.

Боянъ рѣкълъ; азъ по̀-обычямь златны пары, отъ ко-
ко-то срѣбьрны; и таквисъ ми трѣбвать сега.

Бояновый пріятель казалъ: твьрдѣ добрѣ, азъ щѫ
помѫчѭ за това, само ми кажи за кога ти трѣбвать.

Боянъ рѣкълъ: утрѣ вечеръ чясъ-тъ по два-та доне
ми гы дома, ала това никому не казвай.

злато; защо-то това искусство е най-голѣма-та мѫдрость за живота. Останѣте и за напрѣдъ вѣрни Богу и на ваши-ты завѣты, та ваши-ты дѣтца и ваше-то домашне състояніе повече ще цвѣти. Кой-то изостави отъ завѣта, той изостава отъ доброчестнѫ-тѫ си. Всадѣте тыя завѣты у ваши-ты дѣтца и настоявайте чврьсто да гы дьржать, та тогава тѣ всякога и въ всичко щѫть бѫдѫть имотны. — Сега ви растълкувахъ мои-ты думы, кои-то прѣди ви бѣхъ казалъ. Вые за това сте богати, че нмате малко потрѣбѫ, а много печялите. и че имате вѣрѫ прѣдъ богаты хора до толкось, щото нихны-ты кесіи всякога ви сѫ отворены. Слѣдователно вые ся научихте да правите жьлтици, както могѫть и другы-ти почтенны хора да гы правять. — Или вые друго чякахте?

Тѣ зели да ся смѣѭть и говорять: та ные отколѣ разбрахмы. какъ си мыслилъ ты за правеніе жьлтици. И когато човѣшкы ся свѣстихмы, срамувахмы ся за нашѫ-тѫ глупость и лудость, кои-то бѣхѫ ны заслѣпили пѡ-прѣди; и отъ сьрдце ти благодаримъ, че ны изведе на истинный и найздравъ пѫть на право-то. Истинѫ безъ тебя и твоѫ-тѫ помощь ные никогда на можяхмы достигна това.

Боянъ ся радвалъ на тыя думы, и на сьрдечнѫ-тѫ имъ благодарность, съ коѫ-то всякой постисняѫлъ ржкѫ-тѫ му. Той имъ върналъ пары-ты, защо-то му не трѣбвали, а само искалъ да искуси нихно-то сьрдце. Нъ тѣ му отговорили на това: „заповѣдай ни какво-то искашь, и ные на радо срьдце щемъ тя послушямы, защо-то видимъ, че ты си причина на нашѫ-тѫ доброчестнѫ. Рѣчи ни да скочимъ въ огъня за тебе, и ные смы готови да го сторимъ; рѣчи ни за тебе да умремъ, ные и отъ смьрть-тѫ никакъ ся не отвращамы заради тебе.

На това той имъ отговорилъ: Богъ да простн и да даде всякѫ небеснѫ радость на вашіа прѣжній учитель, а мой покоенъ баща, кой-то отъ всесрьдце ми желаеше добро-то, та откакъ мя учи при себе си нѣколко врѣмя, даде мя послѣ и въ града, та свршихъ наукы-ты въ главно-то училище; а по това не пожяли пары-ты си (както правять сега нѣкои скѫперинцы бащи за сынове-те си), нъ проводи мя да ся доучѫ и въ пѡ-высоко училище у Френско. Тукъ азъ слѣдъ малко врѣмя, откакъ ся приготвихъ на языка имъ добрѣ,

постѫпихъ заедно съ ученицы-ты отъ срѣдній класъ, та слѣдъ три годины съ голѣмо-то си прилѣженіе можахъ да сършиѫ добрѣ всичкы наукы, кои-то ся прѣдаваахѫ въ това училище. Тукъ ся учеше въ онова врѣме заедно съ мене и нашь дѣдо Владыка, кой-то е сега въ града ни. Него бѣше проводилъ и поддрьжаше покойный Добре Желевъ, кой-то го былъ аресалъ за разумно-то му поведеніе и доброе прилѣжаніе още кога-то ся училъ въ тѣхно-то училище. Ные двама съ него, като знаехме защо смы пратени толкось на далечь отъ отечество-то ни и като смѣтахмы колко пары ся прьскать по насъ само и само да можемъ да научимъ повече нѣщо, та покрай себе си и другы да можемъ да ползувамы, ные ся стараяхмы да испълнимъ вѫпълно голѣмы-ты желанія на наши-ты благодѣтели. Така бѣхмы си распрѣдѣлили всяко врѣмя да бѫде за своѫ-тѫ работѫ. Въ училище-то слушяхмы съ вниманіе, що-то ни казваахѫ учители-ти и съ голѣмо прилѣжаніе учяхмы уроцы-ты си, а пакъ въ свободны часове прѣговаряхмы и нижяхмы прѣжни-ты уроцы съ послѣдни-ты, зато на всичкы годишны испитанія ные и двама ся отличявахмы всякога съ най-горниѫ цифрѫ. На учители-ты си бѣхмы покорни и послушни, съ съученицы-ты си живѣяхмы учтиво и дружелюбно и всякому отдавахмы приличнѫ-тѫ почеть и уваженіе. Ные никога неотидохмы изъ крывы-ты пѫтница, нито си губяхмы врѣмя-то да зѣпамы по прозорцы-ты какво-то правять сегашни нѣкои ученицы, кои-то сѫ заборавили на свое-то посланство и трьгнѫли да гонять вѣтъра; ные ходихмы по еднажь дважь всѫду, та всичко да извидимъ и да научимъ и всичко тамошно да сравнимъ съ наше, та що-то видимъ за добро и полезно да го приложимъ и у насъ кога ся завьрнемъ; ные никога не чястехмы страстно нѣгдѣ въ гостинницѫ или въ кафене, та да губимъ врѣмя не праздно и да трошимъ пары за тоя дѣто вѣе. Въ разноскы-ты си ные пазяхмы строгѫ икономіѫ и съ всичко ся располагахмы така що-то да можемъ и добрѣ да живѣемъ и пакъ да непотрошимъ повече отъ опрѣдѣлено-то количество отъ бащы-ты или благодѣтели-ты ни за прѣзъ годинѫ-тѫ: защо-то смѣтахмы, че ако не потрошимъ повече отъ опрѣдѣлено-то прѣзъ годинѫ-тѫ, при това и ако ся отличимъ съ добры успѣхы въ наукѫ-тѫ, то щѫть можа нашити благодѣтеліе да ны продължять врѣмя-то за да можемъ

свршш до край наукѫ-тѫ си; а на противъ, ако ли потрошимъ повече отъ опрѣдѣлено-то, а покрай това, разумѣва ся, че и по̀-назадъ щемъ останемъ въ наукѫ-тѫ (защо-то кой-то повече трошн, той по̀-малко учи), тогась щемъ огорчимъ съ тѫѫ си постѫпкѫ наши-ти благодѣтели, та вмѣсто да ны оставять за повече врѣмя, а тѣ щѧть ни прѣкратять наукѫ-тѫ, и тъй да останемъ ни варени ни печени. Като ся боѧхмы отъ това ные всякога бѣхмы внимателны и прилѣжни въ наукѫ-тѫ, какво-то да ся покажемъ достойни сынове на свои-ты благодѣтели. Кога-то вечь свршихъ всичкы наукы въ училище-то, азъ ся хванѫхъ за писаръ при единъ голямецъ, кой-то врьтеше работѫ съ цѣлѫ Европѫ, та имахъ случай всѫду да идѫ, всичко да видѫ и тъй да научы още по̀-много нѣщо. По едно врѣмя азъ до толкось навикнѫхъ на работѫ-тѫ на моя господаръ, що-то ми имаше като дѣснѫ-тѫ си рѫкѫ и прѣдалъ бѣше ми да му врьшы всичкѫ-тѫ работѫ. Тукъ азъ имахъ и добъръ животъ и пары и всичко добро; нъ при все това, азъ не прѣстаяхъ да мыслѫ на мое-то рождено отечество, милѫ Златарицѫ. Зато единъ день казахъ на господара си, че искамъ да си идѫ въ отечество и той мя богато надари за моѫ-тѫ вѣрнѫ службѫ и благослови ми легкъ пѫть.

Кога-то си дойдохъ у дома въ мое-то мило отечество Златарицѫ и видѣхъ ѫ тъй въ жялостно и развалено състояніе, азъ ся потанхъ, само за да бѫдѫ спокоенъ отъ просяци. Изгубихъ желаніе-то си за да живѣѫ тукъ и щяхъ да си идѫ пакъ, ако да не ся быхъ запозналъ съ Бояджіевѫ Славкѫ. И така само Славка мя спрѣ тука. Азъ си турнѫхъ широко сьрдце, за да опытамъ да ли могѫ прѣживѣ добрѣ тукъ при васъ, и за това ся направихъ на сиромахъ и съ другы-ты еднакъвъ само да добыѫ по̀-голѣмо довѣріе. Азъ никому не казахъ за моѫ-тѫ честь и годишнѫ-тѫ си заплатѫ, коѫ-то пріемахъ отъ господаря си и какво добро имахъ при него. Само еднѫ вечерь, когато поискахъ Славкѫ, тога открыхъ на това нейны-ты родители, защо-то другояче не ми ѫ даввахѫ, защо-то мя имахѫ за сиромахъ. Кога-то сѫщѫ-тѫ вечерь заведохъ Стойка Бояджій-ть и съпругѫ тѫ му у дома, та имъ показахъ мои-ты пары и другы работы, тѣ тогась ся увѣрихѫ, че мой-ть годишенъ приходъ по̀-голѣмъ, отъ колко-то нихна-та бояджійница може

припечели за три годины; и дори тогась тѣ добыхѫ другъ умъ за мене. При всичко това трѣбваше и тѣ за това нѣщо чврьсто да крыѭть, защо-то така го искаше нужда-та. Сега може всякой да знае, защо-то вече нѣма да ми врѣди.

Кога-то човѣци-ти чюли тыя Бояновы прикаскы, зели да ся чюдять и маять, и да ся радвать за негово-то добро. Сега всичкы у себе-си осѣтили такъвѫ голѣмѫ почеть къмъ него, що-то ся засрамили да му рѣкѫть: *ты*. Нъ той имъ рѣкълъ: що искате съ меня вые? — не! азъ си остаямь вамъ равенъ, а вые сте, и щете бѫдете до край мои братія. Ученіе-то и много-то знаяніе не правять човѣка почтенъ, ако нѣма добро срьдце съ страхъ Божій. Като издумалъ това, тѣ го прѣгѫрнѫли всичкы на рядъ. Слѣдъ това си отишли дома и благодарили му, че той былъ истинскы основатель на нихно-то добро, и нарѣкли го *баща*. При това всичкы тѣ му ся обѣщали, че заедно съ него щѫть тържествувать и да ся веселять, кога крьсти сына си, като да е нихно тържество.

Кога настало Недѣля, въ кож-то щялъ да ся крьсти Бояновый сынъ, всякой още отъ рано былъ на-крака. Боянъ ся приближилъ при постелкѫ-тѫ на съпрѫгѫ-тѫ си, цѣлуялъ неѭ и нейный миличькъ сынъ и рѣкьлъ: Виѭ, драга ми Славке, сьрдце-то ми е пълно отъ радость и милость. Мой-ть сынъ, кого-то си родила, прави ми голѣмо веселіе, а още по́-голѣмѫ радость и веселіе ми прави наше-то село. Това си было наистиѫ, че хората не сѫ така невряднн и бездушни, както що ся говори. Не трѣбва никога да ся изгубва надѣжда и вѣра за човѣшкѫ-тѫ добриѫ. На виѭ че и тѭѫ нощь сѫ окытили кѫщѫ-тѫ ни съ цвѣтіе, както и на свадбѫ-тѫ ни. Ала не е само това. Всичкы селскы кѫщи сѫ обкычены съ цвѣтіе и клончета, като да е наше-то тържество, тържество на цѣло-то село. Отъ вратиѭ-тѫ на нашѭ-тѫ кѫщѫ па до чьрковны-ты врата и отъ двѣ-тѣ страны край пѫтя сѫ позабити въ земѭ-тѫ зелены клоніе, а отъ клонъ до клонъ сѫ навьрзаны дѫгы цвѣтны вьрволици. По сѫщый пѫть е посыпано зелены листіе и всякакво цвѣтіе.

Боянъ изговорилъ това, а млада-та родителка съ сълзны очи и съ причьрвенено лице на това само туй изрѣ-

кла: азъ нощесь зачюхъ гумтеніе и шюшюкваніе вънъ, ала не можихъ да разберѫ, що и какво е? Тя не могла да ся стърпи на постелкѫ-тѫ, за това дошла на прозореца да види тѫмъ красотѫ. Тука ся расплакала. Истинѫ за нѣжно сърдце нищо не може да бѫде по-чювствително, само кога забѣлѣжи, че човѣшка-та душа по̀-вече и по̀-вече ся въздига камъ добродѣтель-тѫ. Това е истинско-то прѣобразяваніе на човѣка, и прѣдказваніе за по̀-добрый-тъ оизи свѣтъ, кой-то ны чяка.

Славка ся повърнѫла въ постелкѫ-тѫ при сына си. Въ това врѣми дошли и родители-ти и. Бояджійка-та не можяла да ся наприказва, какъ были кѫщы-ты хубаво обкычены, и какъ было въ село всичко разшявано и весело. Все си завтаряла повтаряла, че такъва крыщенка не была ставала въ Златарицѫ. Та тъй не ся е славило рожденіе-то нито на сѫщій царскый сынъ!

И още до гдѣ си ти това говоряла, зели да дохождать въ Бояновѫ-тѫ кѫщѫ цѣли четы отъ момчета и момичета по двама по двама всичкы въ праздничны дрѣхы наиспрѣмѣнены. Всичкы отъ родители-ты си носяли панудѫ на родилкѫ-тѫ и дарове на новорожденный-тъ. Едни бѣло платно, другъ ябълкы, трети бадемы и орѣхы; нѣкои пакъ чорапци или ботушкы, а нѣкои хубавы цвѣтя. Колко-то кѫщы имало въ село-то, толкова и дарове. Всичкы дѣчица цѣлунѫли рѫкѫ на Бояна и Славкѫ, като наричяли него „*таше*“ а нея „*мамо*“.

О, какъвъ пріятенъ гласъ было за Бояна и Славкѫ въ тыя думы: *таше и мамо!* Наистинѫ по̀-просто и по̀-чювствително честитеніе нѣма на свѣта!

По това загръмѣли всичкы-ты клепала на клепалницѫ-тѫ. Дѣте-то занесли на крыщенкѫ. По него вьрвѣли дѣдо-та и баба-та, по нихъ глѫбоко възрадваный Боянъ. Цѣла община стояла прѣдъ чърковѫ-тѫ на голѣмо колело и глядала Бояна какъ идялъ. Всякой го поздравлявалъ нѣжно и любезно съ тыя думы: Добро утро, *таше* Бояне! Слѣдъ това влѣзли всичкы въ чърковѫ.

Тука попъ Златанъ слѣдъ крыщеніе-то казалъ едно прилично слово за длъжности-ты и за явны-ты благодарности къмъ добрѫ-тѫ сѫдійскѫ власть. Попъ-тъ не былъ про-

гѣдалъ никога така хубаво и живо, както сега. Поповы-ты ны потрѣсли всяко сърдце. У цѣлый народъ было голѣмо ыготовѣніе. Всякой отъ радость сълзы-ты си бришлъ. га-то попъ-тъ достигналъ до послѣдныѫ-тѫ молитвѫ, и по-пнѫлъ къмъ небо-то свой-тъ трепливый гласъ за Златар-ско-то главатарство, то всякой си прѣмыслилъ за Боянa: га-то по́-нататькъ попъ-тъ не могълъ да задрьжи свое-то стрѣперано и смилено сърдце, та само съ сълзы заекнѫто вамъ произнесълъ име-то Боянъ, то въ цѣлѫ чърковѫ рапино заечяло. Защо-то сега всякой си наумилъ за всичко о былъ направилъ Боянъ на общинѫ-тѫ. Всякой позналъ, га че той былъ основатель на общѫ-тѫ селскѫ добринѫ. опъ-тъ не могълъ по́-вече да говори. Той далъ благословіѭ благодарнѫ-тѫ и признателнѫ общинѫ, и съ това свръ-лъ. Никога не было ся пѣло въ Златарицѫ съ такъвѫ лѣмѫ набожность за животъ-тъ и здравіе-то на селско-то авататрство, както сега.

Добрый Боянъ отъ голѣмѫ срамежливость, а пакъ глѫ-ко зарадванъ, не могълъ да гледа на горѣ, кога-то из-звалъ изъ чърковѫ. Той съ клинѫтѫ главѫ на долѣ тръ-лъ прѣзъ поздравляюще-то множество народъ къмъ ѫ-тѫ Славкѫ. Не могълъ никакъ да продума. Тоя день алъ на обѣдъ тъстя си и тъщѫ ся, попа и учителя, и два-на-та селскы главатари, негови другари. Тѣ приказвали, почти у всичкы-ты селскы кѫщы было гощаваніе и ве-ба, на кон-то еднъ другъ ся призовавали за здравіе-то общинскый-тъ имъ благодѣтель и неговый новорожденъ ъ; сиромаси-ти обѣдвали у имотны-ты. Боянъ клималъ вѫ и думалъ: „това истинѫ е много, това азъ не съмъ лужилъ.“

Всеобща-та радость и веселба и него направила радо-нъ и веселъ. Надвечеръ излѣзнѫлъ съ гости-ты си по ю-то, та посѣтилъ на рядъ кѫщы-ты. Сѣдѣлъ по нѣколко ути при всяко домородіе, и всякой ся благодарилъ отъ ѫ неговѫ любовь. Златарица была пълна отъ радость, -то за това тържество ся чюло дори и въ града, и всякой, то могълъ, припкалъ тука да види. До срѣдъ нощь ся ало, свирило, пѣло по всичкы-ты кѫщы, както и подъ ѣстыа орѣхъ и по градины-ты.

Приказва ся, и ще ся приказва до много въ Зла-

Цѣна Гр.

Изгубена Станка. Истиниско събытіе, съчинилъ Р. И. Блъсковъ. Русчукъ 1867; 2-ро издан. стр. 136 на 8-ны 8

Дневникъ-тъ на Бѣдный момъкъ, или прѣговаряніе врьху человѣческый животъ, прѣв. П. Р. Славейковъ. Царигр. 1869; стр. 231 на 8-ны 10

Лѣтоструй или Кѫщенъ Календаръ за 1869, 1870 и 1871 годины. Всякой единъ отъ тѣхъ, на обемъ отъ 250 страницы на 8-ны, съдрьжи доста любопитны, поучителны и полезны работы и дава ся отдѣлно по 8 гроши, а и три-тѣ заедно земени устѫпять ся за 20

Подъ имя

„КНИЖНИЦА ЗА НАРОДА“.

Рѣчена-та Книжарница прѣдпріима да издава за напрѣдъ рядъ поучителны и полезны книжкы за народа. Отъ тѣхъ Прьва-та книжка вечь излѣзе отъ печить. Та борави съ *Въздушны-ты явленія*, или що е въздухъ, вѣтъръ, роса, слана, мъгла, облаци, дъждъ, снѣгъ, градъ, гръмотевица и свѣткавица, небесна дѫга, и какъ може да ся прокобява за врѣмя-то кога ще ся развали. Прѣводъ отъ полскый. Віена 1870; стр. 64 на 8-ны 2

Цѣна: 5 гроша.

Въ Бечи у печатници Л. Сомеръ и Др.

DR 98 .Z5 .N5
Selo Zlataritsa C.1
Stanford University Libraries
3 6105 036 717 176

Stanford University Libr
Stanford, California

Return this book on or before dat